

22843

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE VE TÜRKİYE'DE
TEKSTİL KESİMİNİN YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ümit (ÜMİT) BERKAY

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 12 Haziran 1989

Tezin Savunulduğu Tarih : 27 Haziran 1989

Tez Danışmanı : Y.Doç.Dr. Nurhan YENTÜRK-ÇOBAN

Diğer Jüri Üyeleri: Prof.Dr. Yücel CANDEMİR

Doç.Dr. Ertuğrul TOKDEMİR

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

HAZİRAN 1989

ÖNSÖZ

Çalışmam sırasında, konu ile ilgili bilgilerinden ve yardımlarından faydalandığım danışman hocam sayın Y.Doç.Dr. Nurhan YENTÜRK-ÇOBAN'a; tezin hazırlanmasında yardımcı olan diğer kişi ve kuruluşlara; ayrıca, kaynak araştırmalarım sırasında beni yalnız bırakmayan arkadaşım Saniye HAMEŞOĞLU'na ve bana her zaman destek olan AİLEME çok teşekkür ederim.

Haziran, 1989

Ümit (ÜMİT) BERKAY

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
BÖLÜM 1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2. TEKSTİL SEKTÖRÜ	7
2.1. Tanımı, Sınıflandırılması	7
2.2. Sektörün Önemi	9
2.3. Sektörün Tarihçesi	12
2.3.1. Türkiye	12
2.3.1.1. Cumhuriyet Dönemi	12
2.3.1.2. Planlı Dönemler	14
2.3.2. Hong Kong	18
2.3.3. Güney Kore	22
BÖLÜM 3. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE VE TÜRKİYE'DE TEKSTİL ÜRÜNLERİ İHRA- CATI	25
3.1. Dünya Tekstil Talebi	25
3.2. (Genel) İhracatın Büyüme Üze- rindeki Etkileri	31
3.3. 1950-1980 Tekstil İhracatı	40
3.4. 1980 Sonrası Tekstil İhracatı ..	46
BÖLÜM 4. TEKSTİL SEKTÖRÜNÜN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER AÇISINDAN GENEL DEĞER- LENDİRMESİ VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIR- MASI	59
4.1. İşgücü Maliyeti ve Hammadde	63
4.2. Verimlilik, Teşvikler, Araş- tırma-Geliştirme Faaliyetleri ..	63
4.2.1. Verimlilik	63
4.2.2. Teşvikler	66
4.2.3. Araştırma-Geliştirme Harca- maları	68
4.3. Firma Ölçekleri	70

4.4. Tekstil Makineleri Ticareti	72
4.5. Tekstil Sektöründeki Teknolojik Gelişmeler	77
4.6. Korumacılık Politikaları	81
4.7. Uluslararası Rekabette Türkiye Açısından Alınacak Tedbirler	85
BÖLÜM 5. UYGULAMA	90
5.1. Giriş	90
5.2. Karşılaştırmalı Üstünlük (Revealed Comparative Advantage)	90
5.3. Karşılaştırmalı İhracat Katsayısı(Comparative Export Performance Coefficient)	92
5.4. İhracatın Büyüme Üzerindeki Etkisi.	94
5.5. Tekstil İhracatına Etki Eden Fak- törler	98
5.5.1. Denklem Tahminleri	99
5.5.2. Sonuçlar	104
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	106
KAYNAKLAR	115
EKLER	122
ÖZGEÇMİŞ	129

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1	Türk Ekonomisinde Tekstilin Yeri (1963-1982)	15
Tablo 2.2	Türkiye'nin Tekstil İhracatı Oranları (1980)	17
Tablo 2.3	İhracat-Üretim Oranı (1984-89)	18
Tablo 2.4	H.Kong'un İmalat Sanayii Yatırımları İçinde Tekstil Sektörünün Payı (1976-1980)	21
Tablo 2.5	H.Kong'un Tekstil İhracatı Payları (1980)	21
Tablo 2.6	G.Kore'de Tekstil Sektörü Yatırımlarının İmalat Sanayii Yatırımları İçindeki Oranı (1970, 1975, 1980)	22
Tablo 2.7	Bazı Ülke İthalatında G.Kore'nin Payı (1986)	24
Tablo 3.1.	Dünya Tekstil Ürünleri Talebi (% Büyüme)	26
Tablo 3.2	İşlem Safhalarına Göre Net Ticaret Dengeleri (1978-1975)	28
Tablo 3.3	İşlem Safhalarına Göre Net Ticaret Dengeleri (1982-1984)	29
Tablo 3.4	Dünya Tekstil Üretimi, Tüketimi ve Ticaretinin Dağılımı	30
Tablo 3.5	Dünya Ticaretinde Tekstil Ürünlerinin Payı (1955, 1963, 1973)	41
Tablo 3.6	Tekstil Üretiminde Meydana Gelen Değişmelerin Ortalama Oranları (%)	41
Tablo 3.7	GOÜ'lerin Emek Yoğun İmalat Sanayii Ürünleri İhracatı (1965)	42
Tablo 3.8	Tekstil Sanayii Üretiminin Ortalama Değişme Oranları (1980-84)	46
Tablo 3.9	Tekstil Ürünleri Ticareti (1980-1985)	47
Tablo 3.10	Bazı Sanayileşmiş Ülkelerin Toplam İthalatında Gelişen Ülke Tekstil Maddelerinin Payı (1980, 1982, 1984)	48
Tablo 3.11	Bazı GOÜ'lerin AT İthalatında Payları (1980, 1982-1984)	48
Tablo 3.12	Türk Tekstil Sanayii İhracatı ve AT Payı (1980-1988)	50
Tablo 3.13	Bazı Ülkelerin Tekstil Ticareti (1985)	52

Tablo 4.1	Saat Başı Ücret (1980,1984, 1987)	60
Tablo 4.2	Pamuk İpliği Üretimi (1980,87)	61
Tablo 4.3	Pamuk İpliği Üretimi, Kapasitesi, Kapasite Kullanım Oranı, İhracatı (1987-1988)	61
Tablo4.4	Önemli Pamuk Üreticisi Ülkelerde, Pamuk Üretim Miktarları (1986)	62
Tablo 4.5	Verimi Düşüren Faktörler	63
Tablo 4.6	Verim Artırma Teknikleri	64
Tablo 4.7	Tekstil Sektörüne Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri (1985-1988)	66
Tablo 4.8	ARGE Harcamaları ve GSMH'ya Oranı .	69
Tablo 4.9	Hazır Giyim Sektöründe Firma ve İşçi Sayısı (1963,1970,1986)	71
Tablo 4.10	Hazır Giyim Sektörü ve İmalat Sanayii Arasında Ölçek Karşılaştırması (1963,1970,1980)	71
Tablo 4.11	Dünya Tekstil Makineleri İhracatı (1965,1970,1975,1980,1983)	73
Tablo 4.12	Tekstil Makineleri İhracatı (1985) ..	76
Tablo 5.1	Tekstil ve İmalat Sanayiinin Karşılaştırmalı Üstünlükleri (1980-1988)	91
Tablo 5.2	Tekstil ve İmalat Sanayiinin Karşılaştırmalı İhracat Katsayıları (1980-1988)	93
Tablo 5.3	Tekstil Sanayii İhracatını Etkileyen Değişkenler	102
Tablo A-1	Toplam İmalat, İmalat ve Tekstil Sanayiileri İthalatı, İmalat Sanayii İhracatı (1980-1988)	122
Tablo A-2	Dünya Toplam İhracatı, İmalat ve Tekstil Sanayiileriİhracatı (1980-1988)	123
Tablo B-1	Türkiye'nin Toplam ve Tekstil Sanayi İhracatı, GSMH, (1970-1988)	124
Tablo C-1	Sanayi Sektörüne Verilen Orta Vadeli Krediler,Dokuma San. Sabit Yatırımları ve Kota Miktarları, (1970-1985)	125
Tablo C-2	Pamuk Üretimi, Tekstil Makineleri İthalatı, Sektörde Çalışanların Sayısı ve Sek. Katma Değerleri	126
Tablo C-3	Sektörün Hımadde Girdileri, İmalat San. İhr. vergi İadesi, İhracat Döviz Kuru, Aramalı İthalatı	127
Tablo C-4	GSMH Zımni Deflatörü	128

ÖZET

Tekstil sanayii, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler tarafından büyük önem verilen ve sürekli gelişme gösteren sektörlerden biridir.

Yapılarına uygun olması ve ihracat olanakları sağlaması ile de özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinde önemlidir.

Bu çalışmada, gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye'de tekstil kesiminin yeri dört bölümde ele alınmıştır.

İlk bölümde; sektörün tanımı, sınıflandırılması, önemi, Türkiye, Hong Kong ve Güney Kore'deki tarihçesi incelenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde; dünya tekstil talebi, ihracatın büyüme üzerindeki etkisi, uluslararası ticaretin gelişmeye başladığı 1950 yılından itibaren 1980 yılına kadar olan tekstil ihracatı ve 1980 sonrası gelişmelere değinilmiştir.

Üçüncü bölümde; sektör, gelişmekte olan ülkelere, işgücü maliyeti ve hammadde, verimlilik-teşvikler-araştırma geliştirme faaliyetleri, firma ölçekleri, tekstil makineleri ticareti, teknolojik gelişmeler, korumacılık politikaları açısından değerlendirilip, Türkiye ile karşılaştırılmış ve uluslararası rekabette ülkenin alabileceği tedbirlere değinilmeye çalışılmıştır.

Uygulama bölümündeki ilk iki çalışmada, sektörün Türk ekonomisindeki yerinin belirlenmesi amacıyla ilgili formüllerden yararlanılarak karşılaştırmalı üstünlüğü ve karşılaştırmalı ihracat katsayısı hesaplanıp, imalat sanayii ile mukayese edilmiştir.

Toplam ihracat ile sektör ihracatının ülke gelirini açıklamadaki etkilerinin belirlenmesi için 1970-1988 dönemini kapsayan üçüncü bir çalışmada en küçük kareler yönteminden yararlanılmıştır. İhracatın teşvik edildiği 1980 yılından itibaren bu ilişkilerin neyünde geliştiğinin belirlenebilmesi amacıyla çalışma üç dönemde ele alınıp, ülkede, gelir artışı ile toplam ihracat ve tekstil sektörü ihracatının ilişkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

Son olarak da, yine en küçük kareler yönteminden yararlanılarak, Türk tekstil ihracatını etkileyen değişkenlerin belirlenebilmesi için, denklem tahminleri yapılmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

THE STATE OF TEXTILE SECTOR, IN DEVELOPING COUNTRIES AND TURKEY

In nowadays, textile industry is considered important by developed (DC) and developing countries (LDC). The sector has a continuous change.

The textile sector is important, especially in the economy of developing countries. Because, this industry can help to save foreign exchange and apart from agriculture can be the largest provider of employment. Even if the sector begins to be capital intensive, because of technological developments, the industry can use the labour intensive technique too, this technique is suitable for structure of LDC.

In this study, the state of textile sector, in LDCs and Turkey, is examined. The study is consisted of four theory and one application parts.

The aim of the first part is to introduce the textile sector. The textile can be classified by five sectors, which are cotton textile, woolen, artificial fibers, carpet and clothing. In this part, definition and characteristics and classifications, which are examined, in general and LDCs of sector are explained. Then work possibilities, value added, production value, export and relationships with other sectors of sector are described. The data of Turkey, South Korea and Hong Kong is used as example. And then, there is information about the histories of textile sector of three countries.

Other three parts of this study are summarized below :

The demand for textile products, even if some times decreases because of economic stagnation, in generally increases since twenty century. This increase rate is about 4.5 %.

The income of countries and population increase are important to be effective on the demand.

In generally, the demand increase which depends on the income increase is more effective than the demand increase which depending on population increase in

textile products.

When country groups are examined, it shows that, according to relationship of income-demand elasticities, income increase is most effective than the population increase especially in the LDCs.

The production and the sale which exists because of increasing demand, causes an active trade.

The comprise of the trade becomes to be changed in the course of time. Formerly, the rates of fiber and fabric trade were high, but afterwards clothing had an important share in trade. Than in fiber and fabric trade, the share of DCs decreased and the share of LDC has increased. In clothing industry, LDCs had an advantage.

In net trade terms, LDCs have more advantage than DCs.

If world textile production, consumption and dispersion of trade are examined, it shows that, DCs are important markets for products of LDCs. Consequently, when LDCs can increase the export of textile goods, total export values can be increased. Then the export increases can cause increases in gross national products (GNP) in these countries.

A number of studies have shown a strong relationship between export expansion and the growth of GNP.

The relation between export performance and economic growth has been a subject of considerable interest to development economists in recent years. Obviously, since exports are component of aggregate output one would expect a positive relationship in terms of the correlation coefficient. An interesting example which, connected with this subject, is South Korea. The country had export increase at 31.7 % and income increase at 6.9 % in 1965-1973. The annual increase rate of export has affected increase rate of GNP about 4.4 point.

The LDCs can join in international trade some production groups that are suitable for the structure of these countries. As a matter of fact, in 1950's when the world trade began, these countries began to sell their products to another countries. The textile products were an important group in products of LDCs.

From 1950 to 1980, the changes of % of production of LDCs are more than DCs. In import of DCs, textile industry had high share. But LDCs had only a small share in world manufactured output, but their output and exports of manufactures have grown more rapidly than those of the industrial countries since 1960's. No LDCs figured among the top thirty exporters of manufactured producing of world in 1965. Twenty years later, Hong Kong and South Korea were among the top fifteen with export shares close to those of Sweden and Switzerland. Singapour and Brazil were among the top twenty with export shares close to Danimark and Finland. Moreover, manufactured exports from LDCs have become more important.

After 1980, when developments of example countries are examined, South Korea and Turkey's export shares have increased, but, because of machine and manufactures industry goods that textiles is excluded, exports share has increased, textile exports of Hong Kong have decreased.

In this period, in total imports of industrialized countries, the shares of textile products of LDCs were about 30 %.

In the world trade, the structural changes had existed. Because the textile industry of East Asia Group, that China, Hong Kong, South Korea, Taiwan and Japan are included, had some developments. For example, between 1979 and 1984 the annual rate of growth of textile exports from main East Asian textile suppliers as a group was about five times faster than the rate of growth of the world trade in textiles.

The textile industry is not a subject that only LDCs make production. The major rivals of these countries are DCs that have important share in textile export, like West Germany, Italy and Japan.

But LDCs have an advantage in the worker wages, which has important share in costs. When a comporison is made between Turkey and LDCs about the wages, Turkey has more advantage than other LDCs.

Other advantage factor, which Turkey has the production of cotton, that is important as raw material to product textile goods. The country is seveth among the ranks in the world cotton producers.

Even if textile industry is suitable for the structure of LDCs, the industry has some matters. One of them is low productivity. The main causes of low

productivity are the inavailable skilled labour and technological problems. The renovating investments, education of the workers on job training activities, planning of the productive effort, the job programmes, applications of engieneering, quality control, make to be good conditions of the working effect the producti-
vity increase.

In general, research is one of the basic factors of development. Industrialized countries have ihgh technology level. Because they consider important researches and then theresults of research become to be used in industries.

The expenditure of research and development (R+D) can be measured by the rate to GNP of R+D expenditures, the rate to total working population of personnel engaged in R+D, thepublications number of the scientific researches, the number of inventions and the discoveries.

In LDCs, research and development activities expenditures and the rate to GNP are very low. When Turkey is comporatived with other LDCs, in Turkey R+D expenditures are lower than another countries. This situation causês an important lack to follow technological developments.

One of the reasons of the productivity lowness is also encouragment. In Turkey, after 1980, because of important development of the textile sector, the encouragements of the sector were increased. In 1982-1986, the number of encouragements certificates was increased about 1190 %. Some investments of sector could have the investment discounts.

One of the matter is firm scales in Turkey. The large firms that have at least ten workers have more productive than the small firms that have less than ten workers. The clothing sector is used an example about this subject. When thenumber of workers and scale of firms of this sector, are examined, the number of workers and firms of this sector, are examined, the number of workers and firms in the large scale group have increased an the opposite trend is observed in the small scale group between 1963-1980. But, the dominance of small scale firms, which is the international characteristic of the industry, is also seen in Turkish industry. When the ratio of the small firms to large scale firms and comparisons with theratios of manufacturing industry areexamined, shown that theratio of the small firms in the clothing industry is much higher than the ratio of the small firms in the manufacturing industry. Moreover, if the export/production ratio of industry is considered, it is easy to observe the special position of

the industry in the manufacturing sector.

The textile sector is important for DCs too. These countries use technology intensive technique in production process to decrease unit costs. Their goal is to manufacture more inexpensive goods than LDCs. Because of the machine usage in production, the trade of textile machines has began to develop.

When the machine trade is examined, shown that as West Germany, Italy, DCs. are sellers. These countries manufacture machines, that have developed technique and sell them.

Developing countries export machines too. But their technologies are not developed as technology of industrialized countries. Because of technological developments are not enough, manufacture of machine is decreased in these countries. And then they are forced to import them from DCs, to produce textile goods. But it needs financial sources. If they cannot find a financial source, to import machines, such as a long term credit, they have to go on their production at foreign capital companies or as dependent small firms in large firms that manufacture textile machines.

Sector begins to be a subject of capital intensive production when firms can find financial sources, the proper machinery selection is an important problem. The machinery that is going to be used, must suit the two fold requirements of these countries. While it should be adequate for competitive production, it should not reduce labour input at the expense of higher capital input.

DCs have some protection policies to protect their markets from the producers of LDCs since 1950s. They have made a limit exports share of LDCs among MFA (Multi Fiber Arrangement).

In the face of the protection policies, LDCs can follow an international trade policy that does not cause restrictions for only one side. Then they can make bilateral arrangement. They can join international trade production groups that have higher quality. Because competition is not too much in these goods groups.

The competition advantages of the Turkish textile sector are low of worker wages and quality of cotton fiber.

One of the factors, that helps country for an important share in international markets, is mass production and standard production. It needs also technology. But machines in Turkey are inadequate in technology than the ones in Europe and last Asian Countries.

The imported machines causes cost increases. Especially, in competition with East Asian countries, this cost factor is important. Because East Asian textile producers manufacture their technologies. Then in Turkey, the cost advantage that existed low wages, can disappear and effects selling prices.

There is a high cost, because of technology transfer in sector. For this reason, firms manufacturing of machine and selling of technology are suitable. And educational foundations can product technology and knowledge. For these factors, it will be good that quality control, planning and research centers can be established, and research techniques level in universities can be increased.

In these subject, the cooperation between university and industry is important. This is useful for two foundations. Universities can be charged to prepare higher quality manpower for industry and to teach new knowledge about textile technologies and management.

Moreover, in firms, to make some researchers such as bringing of new technologies and planning of new investments are difficult. And they cannot have necessary tool and material to study about some subjects. Universities can have materials for them.

From the other side this helps universities to develop themselves in these matters while doing researches and solutions to the problems of the industry.

In Turkey, textile industry has a development level in later years. But in same years, there is no development in education. The education matters of sector are great in skilled labour and technician training. In addition, one of the main causes of low productivity is inadequates of skilled labour in country. The skilled labour graduate from profession lycées. These students cannot practice in textile factories.

It is difficult because of the continuity and complexity of textile production. So, building of application workshops can be good solution.

The technicians that are necessary for industry, are trained in profession high schools. The numbers of these schools with large workshop facilities can be increased especially in textile zones.

The education of workers on job training effects productivity.

In part of applying, four studies are used. In first two parts, the formulas of the comparative advantage and the comparative export coefficient are used. Then calculations of manufacture industry and textile industry are compared with each other in Turkey.

In first calculation, the exports and import value of textile and manufacturing industries of Turkey are used. The result must be a positive value for revealed comparative advantage. Shown that, manufacturing sector in some years, had no advantage. Because in these years, import value of sector are more than export values. However, textile industry had a positive result since 1980. And sector has more advantage than manufacturing industry. Export of textile sector are more than import. Thus sector causes savings of foreign exchange and entries of foreign exchange.

Other formula is the comparative export coefficient. This formula needs total and sector export values of country and world trade. Then the result must be a positive value for international competitive position.

Turkey has international competitive position in two sectors. Because country has natural resources and geographical advantages. She is near to markets of North Africa, Europe and Middle East.

When coefficients are examined, they show that, textile sector has more advantage than manufacturing industry.

In third part, the data which were written in part, of effects of export on development is used. In period of 1970-1988, as a dependent variable, GNP and as explanatory variables, textile production export and total export values of Turkey, are used for this study. And the least square regression method is used to estimate equations. To determine export effects, the study is made in three periods. Because of after

1980, country has followed a policy that makes encouragement exports. Then, the results show that in generally there are positive relationship between GNP and total and textile exports. Two exports factors can explain changes of GNP very well.

As a result, in Turkey too, exports is an important factor to determine GNP, just like the studies about LDCs and their GNP's increases. The textile which has an important share in total exports can explain GNP. If production is increased to export, GNP can be increased because of entrances of foreign exchange.

In last part, factors that can affect textile export, are examined. Because of some variables data were not found rapidly, equations forecast has covered the years 1970-1985.

The Export credits, tax rebates on export of manufacturing industry, the number of workers, export exchange rate, intermediate goods imports, inputs of raw material, cotton production, value added of sector, quotas on Turkish textile export that are used as a dummy variable, textile machineries imports, fixed capital investments which are used as a delayed variable, can explain textile exports very well.

But, because of strong relationship between each other, there is multicollinearity among variables. For this reason, exports credits and tax rebates are gathered as one variable that is named total encouragements. Then value added of sector, intermediate goods imports, and textile machinery imports are added with each other, then are used restricted infrastructure.

After evaluating some equations, when the results are summarized : The encouragements are important factor for textile exports. Especially tax rebates is more important. If this factor that on the textile sector is increased, textile export and consequently total export increase too.

The import of intermediate goods and machinery, raw material using and value added are important to explain sector export. These factors affect better, when they are used as delayed variable, Turkey has an advantage in cotton that is mainly raw material to product textile goods. But imports of intermediate and textile machinery cause using foreign exchange. When technology is manufactured in country, exports of country can increase, because of cost is decreased.

There is a positive relationship between export and export exchange rate. When foreign exchange rate increases, because of the value of TL, the purchasing power of foreign markets increases.

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Günümüzde tekstil, gelişmiş (GÜ) ve gelişmekte olan ülkeler (GOÜ) tarafından büyük önem verilen, sürekli değişme gösteren sektörlerden biridir.

Dünya nüfusunun devamlı artışı ve fert başına tüketimin yükselmesiyle ortaya çıkan talebin karşılanabilmesi için sürekli büyüme gösteren tekstil üretimi de canlı bir ticaret ortamı yaratmıştır.

Sektörün; döviz tasarrufu sağlaması ve yarattığı istihdam olanakları ile özellikle GOÜ'lerin ekonomisinde önemli bir yeri vardır. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, sermaye yoğun bir sanayi dalı olmaya başlasa da, GOÜ'lerin yapısına uygun emek yoğun teknolojinin de kullanılabileceği bir sektördür. İhracata yönelik büyümeyi planlayan ve petrol gibi bir doğal kaynağı olmayan ülkelerin imalat sanayi (toplam) ihracatlarında büyük payı olan bu sektörün, üretimi artırılmakla, bir yandan günlük yaşantının önemli ihtiyaçlarının karşılanması için harcanacak dövizden tasarruf edilebilecek, diğer yandan da uluslararası ticarete katılarak ülkeye gerekli döviz girdisi sağlanabilecektir.

Bu çalışmada GOÜ'lerde ve Türkiye'de tekstil kesiminin yeri, girişten sonra dört bölümde incelenmeye çalışılmıştır.

Üç alt başlıktan oluşan ikinci bölüm, sektörün genel tanıtımı amacındadır. Sektörün tanımı ve özelliklerine değinilip, sektörün içsel ve GOÜ'ler açısından sınıflandırılması ilk alt bölümde yapılmıştır.

İkinci alt bölümde, sektörün GOÜ'lerde yarattığı istihdam, katma değer, üretim miktarı ve ihracatın yanı sıra diğer sanayi dalları ile ilişkisinin belirlenmesi için ülke ekonomisindeki yeri anlatılmaya çalışılmış, örnek olarak da, Türkiye, Hong Kong ve Güney Kore'nin verilerinden yararlanılmıştır.

Üçüncü alt bölümde ise, bu konuda ileri sayılabilen ve Türkiye'nin rakiplerinden ikisi olan H.Kong ve G. Kore'de sektörün nasıl kurulduğu, ne şekilde gelişme gösterdiğinin belirlenebilmesi amacıyla üç ülkedeki tarihçe kısaca incelenmiştir.

GOÜ'lerde ve Türkiye'de tekstil ürünleri ihracatı başlıklı üçüncü bölüm, dört alt başlıktan meydana gelmiştir.

Tekstil ürünlerine olan talebi, hangi faktörlerin ne oranda etkilediği, bu oranların GOÜ ve GÜ'lerdeki seviyeleri, ticaretin kapsamı mal ve ülke gruplarına göre incelendiğinde, hangi ülke gruplarının hangi mal gruplarında yoğunlaştığı, yıllar itibariyle bu oranlarda değişme olup olmadığı, özellikle GOÜ üreticileri için uygun pazarları oluşturacak ülkelerin belirlenmesi için net ithalatçı ve net ihracatçı niteliğindeki ülkelerin gruplandırılması; dünya tekstil talebi alt başlığında incelenmeye çalışılmıştır.

İhracat, ülkelerin gelişmesinde rol oynayan çeşitli faktörlerden biri olabilmektedir. Buradan hareketle ihracat artışının, milli gelir artışına katkısını vurgulayan ekonomik büyüme modelleri, konu ile ilgili ülke örnekleri, GOÜ'ler üzerinde farklı dönemlerde yapılmış çalışmalar ikinci alt başlık altında anlatılmaya çalışılmıştır.

1950'lerde dünya ticaretinin gelişmeye başlamasıyla, GOÜ'ler de yapılarına uygun üretim faaliyetleri ile uluslararası pazarlarda yer almaya başlamışlardır. Bu üretim faaliyetleri içinde tekstil ürünleri de büyük paya sahipti. Bu bakımdan 1950'den 1980 yılına kadar, GOÜ'lerde; dünya talebi karşısında sektör üretiminde ve ihracatında meydana gelen değişimler, genel ihracat ve imalat sanayii içindeki payları, ticaretin yöneldiği ülke grupları ve dünya ticaretindeki payları incelenerek, üç ülkeden örnekler, üçüncü alt bölümde verilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de dışa açık politikanın izlenmeye başlandığı 1980 yılından itibaren, sektör üretiminde ve ihracatındaki gelişmeler, hangi ülkelerde ticari ilişkilerin olduğu, diğer GOÜ'lerdeki değişiklikler, bu grup içindeki ülkelerde meydana gelen farklılıklar, son alt bölümde yer almıştır.

Tekstil sanayii, başta da belirtildiği gibi, sadece GOÜ'lerin faaliyette bulunduğu bir konu değildir. En büyük rakipleri de, B. Almanya, İtalya, Japonya gibi ihracatta ilk sıralarda yer alan GÜ'lerdir. Bu ülkeler karşısında GOÜ'ler, bazı konularda avantaja bazı konularda da dezavantaja sahiptir. Bu amaçla dördüncü bölümde, sektörün GOÜ'ler açısından genel bir değerlendirme ve Türkiye karşılaştırması yedi alt bölümde yapılmaya çalışılmıştır.

Genel olarak GOÜ'lerin, işgücü ve hammadde kaynakları bakımından üstünlüğü vardır. Bu karşılaştırmalı üstünlüklerin hangi oranda olduğu, maliyetlere etkisi, Türkiye'nin daha özel bir durumu olup olmadığı ilk alt bölümde yer almıştır.

GOÜ'lerin sektörle ilgili sorunları da vardır. Bu sorunlardan birini oluşturan verim düşüklüğünün sebeplerine, bunlardan kaynaklanan olumsuz sonuçlara, verim arttırabilecek tekniklerin neler olduğuna ikinci alt başlıkta değinilmiştir.

Yine aynı başlıkta, teşvik sistemleri incelenmiştir. Verim düşürücü bir faktör olarak teşviklerde, sektörün öneminin artmasıyla birlikte, Türkiye'de, gelişmeler olup olmadığı, hangi teşvik araçlarının kullanıldığı anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu alt bölümün son konusunda ise, teknolojik gelişmeyi sağlayan araştırma geliştirme (ARGE) harcamaları oranının belirlenmesinde kullanılabilecek kriterler ve bu kriterlere göre yapılmış çalışmalardan hareketle, Türkiye'de, ARGE harcamalarına gereken önemin verilip verilmediği incelenmeye çalışılmıştır.

Sorunlardan bir diğerini oluşturan firma ölçekleri de ayrı bir alt başlıkta ele alınmıştır. Türkiye'de firmaların istihdam ettikleri işçi sayılarına göre verimliliklerinde herhangi bir değişme olup olmadığının belirlenmesi için, sanayiinin hazır giyim sektörü örnek alınarak, farklı dönemleri içeren bir çalışma ile yine aynı sektörün imalat sanayii ile firma ölçeklerinin karşılaştırılmasını içeren iki çalışma bölümünde incelenip, anlatılmaya çalışılmıştır.

GÜ'ler, uluslararası piyasalarda daha fazla pay alabilmek için ileri teknolojiden yararlanıp, birim maliyetlerini düşürmeyi ve GOÜ'lerden daha düşük fiyatla mal üretmeyi amaçlarlar. Üretimin makineleşmeye başlamasıyla, tekstil makineleri ticareti de gelişmeye başlamıştır. Bu ticarete, GOÜ ve GÜ payları, hangi

Ülkelerin ileri teknoloji ürettiği, teknolojik gelişme-lerin sektör yapısını ne şekilde değiştirebileceği, GOÜ'lerde bu yüzden karşılaşılabilecek problemler, ileri teknolojiden nasıl yararlanabilecekleri, teknoloji transferinden ortaya çıkan sorunlar ve sermaye yoğun ileri teknik ile işsizlik problemleri arasında nasıl bir çözüme ulaşabilecekleri sırada yer alan iki alt bölümde ele alınmaya çalışılmıştır.

G'lerin, üreticilerini korumak açısından GO ihracatına karşı uyguladıkları politikalar, bu politikalar karşısında GOÜ'lerin ve Türkiye'nin nasıl bir dış satım politikası izleyebilecekleri, kotaya tabi mallar konusunda yapabilecekleri diğer faaliyetlere de korumacılık politikaları alt başlığında değinilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümün son alt başlığında ise, uluslararası rekabette sektörün Türkiye'deki, avantajları, sorunları ve bu sorunlar karşısında ne gibi tedbirlerin alınabileceği kısaca anlatılmaya çalışılmıştır.

Uygulamanın yer aldığı beşinci bölüm, dört alt başlıkta toplanmıştır.

İlk bölümde, sektör ihracatının, toplam ihracata oranı ile aynı sektörün ithalatının, ülkenin toplam ithalatına oranı arasındaki bölme işleminden yararlanılarak elde edilen ve sonucun pozitif değer çıkmasıyla, incelenen sektörde ülkenin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu gösteren karşılaştırmalı avantaj formülünden yararlanılmıştır. Türkiye'de, tekstil sektörünün karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup olmadığı hesaplanıp, imalat sanayii ile mukayese edilmiştir.

İkinci bölümde, sektör ihracatının ülkenin toplam ihracatına oranının, o sektörün dünya ihracatının, dünya toplam ihracatına oranının birbirine bölümü ile elde edilen ve uluslararası ticarete ilgilenilen sektörün rekabetçi bir yapıya sahip olduğunun ispatı için sonucun yine pozitif değer çıkmasını gerektiren başka bir formülden yararlanılmıştır. Bu formül ile, ilk bölümdeki gibi tekstil sektörünün ve imalat sanayiinin dünya ve Türkiye'deki verilerinden faydalanılarak, her iki sektörde uluslararası ihracat katsayısı bulunup, karşılaştırması yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, ihracatın büyüme üzerindeki etkisi başlıklı alt bölümünde (3.2), yeralan bilgilerden hareketle, Türkiye'nin milli gelir, tekstil ürünleri ihracatı ve toplam ihracat verilerinden yararlanılarak, 1970-1988 dönemini kapsayan bir çalışma bulunmaktadır. Milli gelirin belirlenmesinde, tekstil ürünleri ihracatı ve toplam ihracatın rolü incelenerek, ülkede gelir artışı ile ihracat ve özellikle de ihracatta önemli payı olan tekstil sektörü ihracatının ilişkileri, en küçük kareler yönteminden yararlanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. İhracatın teşvik edildiği 1980 yılından itibaren bu ilişkilerin ne yönde geliştiğinin belirlenebilmesi amacıyla çalışma, 1970-1988, 1970-1980 ve 1980-1988 yıllarına ait olarak üç dönem şeklinde yapılmıştır.

Son bölümde de, yine en küçük kareler yöntemin-den yararlanılarak, Türkiye ekonomisinde önemli bir yeri olan sektör ihracatını etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik denklem tahminine çalışılmaktadır.

BÖLÜM 2. TEKSTİL SEKTÖRÜ

2.1. TANIMI, SINIFLANDIRILMASI

Günümüzde, GÜ-GOÜ'ler tarafından son derece önem verilen tekstil sektörü, yaklaşık İ.Ö. 5000 yıllarında Mezopotamya da ortaya çıktığı sanılan, beslenme, barınma ve giyinme olarak sıralayabileceğimiz temel ihtiyaçlardan birini karşılayan kesimdir.

Tekstil, "doğal veya insan yapısı lifleri hammadde girdisi olarak kullanan, bu girdilerin ince ve elastik olmaları sonucu koruyuculuk özelliği de bulunan, dayanıklı yapılar oluşturan sanayi dalı" (Berkmen, S., (1987)) olarak tanımlanabilir.

Sektörün,

- birbirinden bağımsız ve çok sayıda üretim safhasını içermesi,
- üretim ve pazarlama şekillerinin son derece çeşitli olması,
- önemli sayıda küçük ve orta büyüklükte işletmenin faaliyet göstermesi, başlıca özellikleridir (DPT., (1983)) .

Genel olarak tekstil sektörü beş bölümde sınıflandırılabilir :

1- Pamuklu tekstil sektörü

- a) Hammadde
- b) İplik üretimi
- c) Dokuma

- 2- Yünlü sektörü
- 3- Suni elyaf sektörü
- 4- Halıcılık sektörü
- 5- Hazır giyim sektörü

Diğer yandan GOÜ'lerde tekstil sanayiileri bakımından 3 gruba ayrılabilir.

Sanayileşme sürecinin başlamasıyla, tekstil üretimine geçmiş Hong Kong, Güney Kore gibi ülkeler hızla sanayileşmekte olan ülkeler, ilk grubu oluşturmaktadır. İleri derecede sanayileşmiş GOÜ'lerin büyüme stratejilerinin ve çok uluslu şirketlerde gerçekleştirdikleri işbirliğinin, dünya piyasasında çok etkili olduğu görülmektedir. Bu ülkeler büyüme politikaları uyarınca, sendikalaşmayı denetim altına alarak, paralarını değerinin altında tutarak, iç tüketim düzeyini sınırlandırarak ve ihracat önderliğinde büyümeyi amaçlayarak, birim işgücü maliyetini düşük tutmayı başararak, dünya dış ticaretinde paylarını arttırmışlardır (DPT, (1985)) .

İlk grubu oluşturan ülkeler, Avrupa standartlarını karşılamak için, daha yüksek kaliteli iplik imalatına başlamışlar, uzmanlık isteyen tekstil dallarına önem vererek, gelişmiş ülkelerin koruma duvarlarını aşmayı hedeflemişlerdi. Çünkü bu ülkeler, uzmanlık isteyen konularda daha az kısıtlama uygulamaktadır (İ.T.O. (1987)) .

Orta grubu oluşturan ülkeler ise hammadde işleyerek bir kaç pazara girmeyi başarmış ülkelerdir. İç pazar ve ihracat için temel hammaddeleri daha büyük oranda işlerler. Mısır, Pakistan bu ülkelere örnek olarak gösterilebilir (İ.T.O. (1987)) .

Son grubu oluşturan ülkeler ise hammadde ithaline bağımlı olan; gelişmiş ülkelerin üstünlüğü dikkate alındığında, dünya piyasasına girebilme ihtimallerinin az olduğu görülen ülkelerdir (D.P.T., (1985)).

2.2. SEKTÖRÜN ÖNEMİ

Tekstil ürünlerinin; kişi ve ev gereksinmelerini karşılayan maddeler olmaları, tekstil üretimini yaygın bir işkolu olarak geliştirmiştir.

GOÜ'lerde hammadde genellikle yurt içinde üretilmekte, döviz tasarrufu, yatırım, istihdam, ve ihracat potansiyeli ile bu sektör, imalat sanayinin ilk sıralarında yerini almaktadır (McMullen, N., (1982)). İmalat sanayii içinde, hala emek yoğun sektörün yarattığı üretim değeri Türkiye'de yaklaşık % 13, katma değer % 15 dir (DPT., (1985)) .

Petrol ihracatçısı olmayan GOÜ'lerin tekstil ihracatları toplam ihracatlarının yaklaşık % 11.5 oranındadır. İmalat sanayii ihracatı içinde ise % 30 dur. Örneğin : 1969-1970 yıllarında A.B.D., Batı Avrupa ve Japonya'nın toplam imalat ithalatının % 25.8'ini tekstil ürünleri oluşturmakta, bu oran içinde H.Kong'un % 15.4, G. Kore'nin % 43.3 ihraç payları bulunmaktaydı.

1976-1978 yılları arasında ise aynı ülkelerde tekstil ithalinin oranı % 31.7'ye çıkarken; H.Kong'un payı % 55.4'e, G.Kore'nin payı % 44.8'e ulaşmıştı (Cline, W.R., (1984)) .

1986 da Türkiye'nin toplam ihracatı 8.0 milyon dolardı ve bunun % 26.9'unu tekstil ürünleri oluşturmaktaydı. Yine aynı dönemde H.Kong 35.5, G.Kore 34.7 milyar \$ toplam ihracatlarının % 34.8 ve % 25.0'ını tekstil maddeleri oluşturmıştı (Anson, R., Simpson, P., (1988)).

Kalkınmakta olan ülkelerin çoğunda döviz ve sermaye kıtlığı, göreceli bir işgücü fazlalığı vardır. Ancak nitelikli işgücü azdır. Özellikle sanayileşmenin ilk safhasında, tekstil bu duruma uyan bir sektördür (Anjaria, S. ve diğerleri (1981)).

1970'li dönemlerde : tekstil endüstrisi, imalat sanayiinde yararlanılan emek gücünün Türkiye'de; % 20.6'sını, Hong Kong'da ; % 17.1'ini ve Güney Kore'de ; % 26.6'sını istihdam etmekteydi (General Agreement of Tariffs and Trade (GATT), (1984)) .

1973'de G.Kore de imalat sanayiinde istihdam artışıyla işsizlik % 10 dolayında azalmıştı (Balassa, B., (1980)).

1980'li yıllarda ise, Türkiye'de; toplam işgücünün % 10'unu, imalat sanayiinde çalışanların % 20'sini, Hong Kong'da; % 41'ini, Güney Kore'de ; % 30'unu istihdam etmektedir.

Dünya Bankasının Gelişme Raporu'na göre de, 2000 yılına kadar sanayiide yararlanılan emek oranları, Türkiye'de ; % 2.1, Hong Kong'da; % 1.3, Güney Kore'de ise % 2.0 oranında artacaktır (World Bank., (1980)) .

GOÜ'ler düşük emek maliyetine dayanarak, sanayileşmiş ülke pazarlarında fiyat ve kaliteleriyle ciddi bir rekabet gücüne sahip olabilmektedirler.

Tekstil, daha sermaye yoğun bir sanayi dalı olmaya yöneliyor ise de, talebi karşılayacak bir kapasite kurulması için diğer sanayiiilerden daha küçük bir yatırım gerektirmektedir.

Tekstil sektörünü oluşturan bölümlerde birbirini etkileyebilmektedirler. Örneğin; sektörün hammadde si olan pamuk, diğer sanayi ürünlerinden farklı olarak düşük arz elastikiyetine sahiptir. Bu nedenle, yıllara göre fiyat ve stok hareketlerine neden olmaktadır. İç ve dış piyasalardaki konjonktürel dalgalanlara göre tedbir alan gelişmekte olan ülke hükümetleri, bu ürünle ilgili fiyat ve destekleme politikaları hazırlamaktadır. Bu politikalar ise, pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve sonuçta hazır giyim kollarını da etkilemektedir. Türkiye'de de, Eylül 1986'da pamuk ihracatının desteklenmesi ile birlikte ihraç edilen pamuk, iç piyasadaki talebi karşılayamaz duruma gelmiş, artan iç piyasa pamuk fiyatlarıyla birlikte pamuk ipliği ile beraber diğer bölümleri oluşturan pamuklu dokuma ve hazır giyim sektörleri de olumsuz yönde etkilenmişti.

Tekstil sektörünün girdi talepleri fazladır. Tekstil ürünlerine ilişkin ek bir birim nihai talebin katlamalı olarak etkisi oldukça fazladır. Tekstil ürünleri için yaratılan bu talep: eğer tekstil elyafları ülkede yetişiyorsa, tarım sektöründe de ek bir talep yaratacaktır. Bununla birlikte yaratılan talebin önemli bir bölümü diğer imalat sektörlerine gidecektir (Erdoğan, D., (1988)) .

Tekstil sektörü, mobilya ve mefruşat konuları ayrıca, halat, bez kayış, kord bezi, süzme keçesi gibi ürünlerle inşaat endüstrisi ile bağlantılıdır. Sentetik elyaflar sözkonusu olduğunda kimya ve petro-kimya sanayiileri ile de ilişkisi olur. (Pazarcık, O. ve Doğan Turunç, İ., (1984)) .

2.3. SEKTÖRÜN TARİHÇESİ

Bu başlık altında sektörün; Türkiye'deki tarihçesine kısaca değinilmiş, ayrıca örnek olarak verilerinden yararlanılan G. Kore ve H. Kong'un 1980 yılına kadar olan tekstil geçmişi kısaca özetlenmeye çalışılmıştır.

2.3.1. Türkiye

Türkiye'de tekstil, geleneksel bir sektördür. Tarihsel gelişme sürecinde, öncelikle ev ekonomisi şeklinde oluşan üretim birimleri, daha sonra büyük ölçekli ünitelerin de katılmasıyla yaygınlanmıştır.

Türkiye'de ki tarihçe iki bölümde, Cumhuriyet dönemi ve IV. plan dönemine kadar planlı dönemler şeklinde ele alınıp, V. plan döneminde saptanan hedeflere değinilmeye çalışılacaktır.

2.3.1.1. Cumhuriyet Dönemi

Türkiye, 1920-1930 arasında tekstil sanayiinde yeterli üretim kapasitesinin olmaması nedeniyle, ham pamuk ihraç etmekte ve işlenmiş tekstil ürünleri ithal etmekteydi.

1923 İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar, tekstil sektörünün gelişmesine yardımcı oldu. Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan Feshane, Hereke ve Bakırköy bez fabrikalarının yönetimi, 1925 yılında kurulan sanayi ve Maden Bankası'na verildi. 3. Haziran 1933 tarihinde, Sümerbank kurularak, Sanayi ve Maden Bankası'nca işletilen fabrikaların yönetimi devredildi. Sümerbank, Nazilli, Kayseri, Malatya ve Bursa Merinos fabrikalarını kurarak, üretime geçirdi. Kurulan fabrikalar için teknik eleman yetiştirilmesine de önem vererek tekstil sanayiileri gelişmiş ülkelere uzmanlar gönderdi. Bu kurum ile karma ekonomi prensibi gündeme girmiş oluyordu.

1931-1934 yıllarını kapsayan, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ile Türk tekstil sanayiinin geliştirilmesine ilişkin çabalar yoğunlaşmış ve teknolojik bilginin yayılma süreci hızlanmıştı. Ayrıca 1940'lı yılların başlarında tekstil makinalarının ithalatı için döviz tahsis edilmişti.

II. Dünya Savaşı döneminde, yurt dışından sağlanan bazı tekstil maddelerinin ülkeye gelememesi nedeniyle, yerli malların satış olanakları ve üretimi genişletilmişti.

1945 planı ile; verimlilik, kalitenin geliştirilmesi ve savaş sonrası dış pazarlara açık duruma gelmek amaçlanmıştı.

1946'ya kadar ithalatın önemli bir kısmını yurt içinde üretebilen duruma gelen sanayi, mevcut fabrikaların genişletilmesi ve modernizasyonunda önemli aşamalar göstermişti.

1950'li yıllara kadar, özel sektörün tekstil sanayiinde işletmeleri küçük ölçekli idi. 1950'den sonra alınan teşvik tedbirleri ile özel sektörün bu alandaki faaliyetleri gelişmeye başlamış ve özellikle Çukurova'da yeni işletmeler kurulmuştu. Örneğin : 1952 de, özel sektörün pamuklu dokuma üretimindeki payı % 38'e ulaşmış, 1953'de, imalat hacmi Sümerbank'ın imalatını aşmıştı (Pazarcık, O. ve Doğan Turunç, İ., (1986) ve Makine Mühendisleri Odası (TMMOB)., (1986)) .

1957'de: toplam tekstil sanayii ürünleri ihracatı 0,9, hammadde ihracatı 55,9 milyon dolardı. Toplam tekstil sanayii ihracatının G.S.M.H.'ya oranı ise 0.5 di. Bu dönemdeki hammadde ithalatı 5,3, tekstil sanayii ürünü ithalatı 14,2 milyon dolardı. Tekstilde ihracatın ithalatı ikamesi % 291,3 oranındaydı (İ.T.O., (1987)) .

2.3.1.2. Planlı Dönemler

1960 yılından sonra planlı çalışmayla tablo 2.1.'de de görüldüğü gibi tekstil sanayii başarılı dönemlere girmiştir.

Tablo 2.1.
Türk Ekonomisinde Tekstilin Yeri
(Milyon Dolar)

	<u>I. Plan Dönemi ve II. Plan Dönemi</u>		<u>III. Plan Dönemi ve IV. Plan Dönemi</u>	
	<u>I. Plan Dönemi</u> 1963-1967	<u>II. Plan Dönemi</u> 1968-1972	<u>III. Plan Dönemi</u> 1973-1977	<u>IV. Plan Dönemi</u> 1978-1982
-Toplam Tekst. Sanayii Ürünleri İhr.	49,7	164,3	947,1	1937,9
-Toplam Tekst. Hammadde İhr.	561,3	826,0	1482,9	1403,2
-Toplam İhr.	2255,4	3183,0	7963,6	12162,4
-Toplam Tekst. Sanayii İhr./G.S.M.H.	1.4	1.4	1.3	1.5
-Toplam Tekst. Sanayii Ürünleri İth.	98,9	105,6	252,3	254,1
-Toplam Tekst. Hammadde İth.	140.4	219,5	409,6:	334,6
-Toplam İth.	3199,8	5254,7	21527,2	26510,0
-Toplam Tekst. Sanayii İth./G.S.M.H.	0.5	0.4	0.4	0.3
-Tekstilde, ihracatın İthalatı İkamesi %	255,3	304, 6	367,1	567,5

Kaynak : İ.T.O. (1987), s.27.

DPT verilerine göre: 1960'ı yıllarda, pamuk ipliğinde kurulu kapasite 98,7 bin, pamuklu dokuma da ise 66,5 bin ton olarak gerçekleşmişti. Yün ipliği 39 bin, yünlü dokuma kapasiteleri ise 61, 5 bin tona ulaşmıştı.

Yine DPT tarafından, II. Gelişme Planı Döneminde, imalat sanayiindeki tüm yatırımların % 10'unun tekstil alanında yapıldığı saptanmıştır. Bu dönemde, bölgeler arasındaki gelişme farklarının azaltılması ve ihracata yönelik teşebbüslere öncelik verilmesi ilkesi benimsendi. Sanayiide sentetik ve sun'i ipekli dokuma ve örme mamülleri gruplarının mal kapsamı gelişti. Bu mamullerde üretim hedefi olarak %5 öngörölmüşü, fakat gerçekleşen % 9.1 di (DPT., (1985)) .

III. Plan döneminde, sun'i sentetik ve ipek elyafının kullanılması; pamuklu, yünlü, sun'i sentetik ve ipekli dokuma ve örme eşya maddelerinin imal niteliklerini ve kapsamlarını genişletmişti. En yavaş gelişme yıllık % 3.7 artışla keten, kenevir, jüt ve dokuma alt sektörlerinde ortaya çıkmıştı.

Bu dönemde; 661,9 milyon dolarlık toplam tekstil ürünleri ithalatını, makina, boya, kimyevi maddeler ve lif oluşturmaktaydı. Tekstil ürünleri ihracatı, II. plan dönemine oranla % 62,07 artmıştı. İthalatın ihracatı ikamesi de ; % 19.31 oranında yükselmişti.

1966-1980 yılları arasında, yünlü ve pamuklu sanayiinde programlı ve hedefleri belirlenmiş gelişmeler görölmüşü. Yün hammaddesi ve koyun yetiştiriciliği üzerinde yoğun çalışmalar yapılmış, dış pazarları özendirmek için kanunlar çıkartılmışı (TMMOB, (1986)) .

IV. plan döneminde: özellikle el dokuması halı ve makine halısı ile örme eşya ve hazır giyimde önemli ilerlemeler kaydedilmişti. Bu dönemde, yarı mamul ve nihai mamul ihraç eden ülkeler durumuna gelerek, gelişmiş pazar ekonomilerinin tekstil ürünleri ile rekabet edebilen bir yapı kazanmıştır.

Toplam tekstil sanayii ürünlerinin ihracatı % 104.6 oranında artarken; toplam hammadde ihracatı, % 5.37, hammadde ithalatı da % 18.3 oranında azalmıştı. Sanayi ürünleri ithalatı: I. plan dönemine oranla, II. plan döneminde % 6.77 artarken, IV. plan döneminde, III. plan dönemine oranla sadece % 0.71 düzeyinde artmıştı. Yine bu dönemde, ihracatın ithalatı ikamesi de % 54.59 ile daha yüksek düzeyde olmuştu.

1977-1981 yılları arasında ihracatta en büyük payı ortalama % 80.67 ile pamuk ve mamulleri grubu oluşturmuştur. 1980 yılında kapasite kullanım oranı % 65 seviyesindeydi.

1980 yılında bazı ülkelere yapılan tekstil ihracatı oranları şu şekildeydi.

Tablo 2.2.
Tekstil İhracatı

Ülke	Oran (%)
A.B.D.	0.09
AET	1.22
Kanada	0.01
Finlandiya	0.01
İsveç	0.08
Avusturya	0.26
İsviçre	0.80

Kaynak : United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), (1983), s.38.

V. Beş Yıllık Kalkınma planında hedefler: sektörün toplam yurt içi talebinin yılda ortalama % 4.3, pamuk dışında dokuma ve giyim sanayii ihracatının % 13.8, üretimin % 6.9 artması ve başlıca mamullerde yurt içi talep üretimle karşılanır duruma geldiğinden, bu dönemde önemli bir ithalatın olmayacağı şeklinde saptanmıştır (TMMOB, (1984)) .

Yurtiçi üretimin ihracatı karşılama oranı da tablodan da görülebileceği gibi toplam olarak % 16.1 oranında artacaktır. H. Giyim sektörün de ise bu oran % 29.49 dur.

Tablo 2.3
İhracat/Üretim Oranı

	<u>1984</u>	<u>1989</u>
Tekstil	32.3	37.5
H. Giyim	66.8	86.5

Kaynak : Demirgil, D. (1986), s.7.

2.3.2. Hong Kong

Limanının ticarete uygun olmasını sağlayan coğrafik avantajından başka, hemen hemen hiçbir doğal kaynağı olmayan Hong Kong'un başlıca sanayii, 1948 yılından beri tekstil sektörü olmuştur.

Sektör: pamuk, sun'i ipekli kumaş, yünlü iplik ve sun'i doğal ipliklerin karışımı dokuma örgü, kumaş basımı, askeri dokuma, halı, kilim gibi tekstil maddeleri ve giysileri imal etmektedir (UN, (1966)) .

1950'lerin başında Şanghay'da ortaya çıkan eğirme sanayiinin büyümesi, tekstil sanayiinin bütün dallarının gelişmesine yol açmıştır. Bu yıllarda posta siparişiyle yapılan terzilik, endüstrinin önemli bir branşı olarak hızla gelişmişti (Hopkins, K., (1971)) .

1960'lı yıllarda, ihraç mallarının oranı yurt içi üretime göre % 52 olarak saptanmıştı. 1950-1964 yılları arasında, endüstriyel çıktı da yılda ortalama % 30 oranında artışlar olmuştu. 1964'de dokunan 579 milyon yarda kare kumaşın çoğunluğu ihraç edilmişti. Yine bu yıldaki yün örgü giyim ihracatı 371.0 milyon dolara yükselmişti. Bu miktar 1963 ve 271.6 milyon dolardı (Cable, V. ve Baker, B., (1983)) .

Birleşmiş Milletler'in 1965 yılına kadar olan dönemleri kapsayan raporunda, üretimi gerçekleştiren işletmelerin dünyanın en modern işletmelerinin özelliğini taşıdığı saptanmıştı (UN, (1966)) .

1970'lerde işletmeler arasında birleşmeler artmış, 1973-1976 yılları arasında üç büyük kuruluşun toplam yün eğirme payları : % 55'ten % 70'e, sentetik eylaf eğirme payları: % 44'den % 84'e çıkmıştı. Birleşmeyi teşvik etmenin yanı sıra, Hong Kong Avrupa standartlarını karşılamak için daha pahalı kumaş ve daha yüksek kaliteli iplik imalatına başlamıştı. Gelişmiş ülkeler uzmanlık isteyen tekstil dallarında da, ha az kısıtlama uyguladıklarından, koruma duvarlarını kolayca aşmak için bu stratejiyi benimsemişti.

Yine bu yıllarda Asya'da ki tekstil maddeleri üreticileri arasında yoğun bir rekabet ortaya çıkmış ve ücret düzeylerinin daha yüksek olması nedeniyle, Hong Kong rekabetçi baskıların sıkıntılarına katlanmak

zorunda kalmıştı. Ülkede saat ücretleri, A.B.D. doları: 100 değeri ile 1970 yılında 16, 1978'de 23 dü. 1980 yılında 42 ülkenin işgücü maliyetleri, saat başına ücret dolar değeriyle karşılaştırıldığında; 1.91 ile 22.nci sırada yer almaktadır. Bu karşılaştırmada Güney Kore:0.78 ile 32.inci, Türkiye: 0.95 ile 29.uncu Pakistan: 0.42 ile 40.ıncı sıralarda yer almaktadırlar. Hong Kong'da reel ücretler, 1975'den 1982'ye kadar % 50 oranında yükselmiştir (Cable,V. ve Baker, B.,(1983) ve İ.T.O., (1987)) .

Düşük emek maliyetine sahip ülkelerin rekabetçi tutumları ve başlıca piyasaları oluşturan ülkelerin koruyucu politikaları, tekstil endüstrisinin başarısını engelleyen unsurlardı. Ülke 1960'lardan 1982'ye kadar LTA (Long-Term Arrangement on Cotton Textiles: Uzun Dönemli Pamuklu Dokuma Anlaşması) ve MFA (Multi-Fiber Arrangement: Çok Lifli Anlaşma) ile sınırlandırılmıştı. Şubat 1962'de A.B.D., pamuklu ürünlerin yedi kategorisinde ihracatı kısıtlayıcı tedbirler almıştı. Aynı ülke, Mart ayında pamuklu ürün ihracatına ambargo koymuştu. Avrupa Topluluğu ile de 1976 da yapılan anlaşma ile 144.6 milyon ton olan tekstil ürünü ihracatı, 1979'da 134.9 milyon tona düşmüştü. Aynı dönemde, ülkenin İngiltere piyasasındaki payı da % 16'dan % 13'e düşmüştü (Cable, V. ve Baker, B., (1983)) .

İmalat sanayiindeki toplam yatırımlar için tekstil kesiminin payları 1976-1980 yılları arasında şu şekilde gerçekleşmişti.

Tablo 2.4.
İmalat Sanayiindeki Toplam Yatırımlarda
Tekstil Sektörünün Payı

	(%)
1976	33.0
1977	16.8
1978	17.4
1979	16.6
1980	16.6

Kaynak : GATT, (1984), s.23.

Ülkenin politik geleceğinin belirsizliği, imalat sektöründe uzun dönemli yatırımların yapılmasını güçleştirmişti. Bu açıdan toplam imalat sanayiinde de yatırım oranı yüksek değildi.

Tablo 2.5
1980 Yılında Bazı Ülkelerdeki İhracat
Payları

Ülke	Oran (%)
A.B.D.	19.56
AET	5.51
Kanada	9.20
Finlandiya	3.34
İsveç	7.20
Avusturya	2.83
İsviçre	7.12

Kaynak : UNCTAD, (1983), s.38.

1980 yılında, sun'i elyaf ve pamuklu dokuma üretimleri % 23.2'den % 11.4'e önemli ölçüde düşmüştü.

2.3.3. Güney Kore

Hong Kong gibi Güney Kore de, özellikle II. Dünya Savaşından sonra pamuklu tekstil ürünlerini büyük miktarlarda üretip, ihraç etmeye yönelmişti (Cable, V. ve Baker, B., (1983)) .

Japon sanayiinin en başarılı uzantılarından biri olan ülkede, 1960 larda, tekstil sanayiinde hızlı bir gelişme görülmüştü. İmalat sanayii içindeki toplam yatırımların % 31.4'unu 1964 yılında tekstil kolu oluşturmaktaydı. Diğer yıllarda da bu oranda olmamakla beraber yatırımlar devam etmiştir. Şöyle ki :

Tablo 2.6.
Tekstil Sektöründeki Yatırımların İmalat
Sanayii İçindeki Oranı

	(%)
1970	25.2
1975	20.9
1976	19.6
1977	20.3
1978	15.9
1979	11.6
1980	9.2

Kaynak : GATT, (1984), s.23.

1977 yılından sonra yatırımların oranında ortalama % 12.23 azalma görülmektedir.

1970'li yıllarda tekstil ve giyim ihracatı yıllık ortalama % 30 büyüme oranına sahipti. Organize sendikacılık hareketlerinin bulunmaması, ihracatın hızla büyümesine yol açmıştı. Tekstil işçilerinin % 22'si sendikalı olmakla birlikte, bu sendikalar zayıf ve etkisizdi. Grev ve toplu sözleşme 1971 yılında Milli

Savunma Yasası ile yasaklanmıştı.

1975 de, toplam imalat sanayiinde meydana gelen üretimin % 22.6'sı bu sektörde üretilmekteydi. 1975-1980 yılları arasında üretim % 241 oranında, makina donanımı % 133 oranında yükselmişti. Çünkü, 1978 yılından itibaren hükümet, sektörü kademeli olarak değiştirmeye başlamıştı. 1979 da tekstil endüstrisinin modernizasyonu için özel bir kanun hazırlanmıştı. 1980 yılında bu kanun yürürlüğe girdi. Modernizasyon işlemi hükümet ve sanayiinin işbirliği ile gerçekleşmişti. Bu çalışmalar için ayrılan 150 milyon dolarlık fonun, % 59.5'u üretim faktörlerinin modernleştirilmesine, eski teçhizatın yenilenmesine; % 13'u teknik buluşlara; % 18.7'i yabancı uzmana; % 8.8'i eğitim merkezi masraflarına ayrıldı. Amaç % 35 düzeyinde olan modernleşmenin % 50 düzeyine çıkartılmasıydı. Yan ürünlerin temini için, İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde yapılan makinalara talepte önemli bir artış olmuştu.

Güney Kore'nin emek maliyeti, önceki yıllarda Hong Kong, Japonya, Taiwan ve Singapur gibi ülkelere oldukça azdı. Fakat daha sonraki yıllarda ortalama olarak ücretlerde % 30 artışlar görülmüştü. A.B.D. doları: 100 kriterine göre: 1970 de işgücü maliyeti 7 iken, 1978 de 13'e çıkmıştı. 1980 yılında da 42 ülke arasında yapılan sıralamada, 0.78 dolar ile 32.inci olmuştu. Bu miktarla, Asya'da ki bazı tekstil maddesi üreticisi ülkelere daha fazla emek maliyetine katlanmak zorundaydı. İşgücü maliyetlerinin bu yüksekliğinin sebebi ise: doğum oranlarının azalması, eğitim seviyesinin yükselmesi, emek piyasasında darboğaz yaratan aşırı ekonomik büyüme oranından ortaya çıkan, kalifiyesiz emeğin eksikliğidir. Bu nedenlerle, Güney Kore ücret maliyetlerinden kaynaklanan rekabet avantajını kaybetmişti.

Batı piyasalarında uygulanan ithalat kısıtlamaları da ülkenin ihracat oranlarının azalmasına neden oldu. Kısıtlamaları önlemek için; bazı firmalar, Ürdün ve Suudi Arabistan'da çalışmaya başladı. Fakat bu uygulamada, başlıca alıcı piyasaları oluşturan A.B.D. ve Avrupa'da uygulanan kısıtlamaları çözünlemedi. 1979 yılında ihracat oranı % 14 dolayında düştü, 1980 yılında da % 11 oranında düşmeye devam etti. 1981'den sonra % 14-15 oranında büyümeye başladı (Cable, V. ve Baker, B., (1983)) .

Ülkenin 1980 yılında bazı ithalatçı ülkelerin piyasalarında ki, tekstil ürünleri ihracat payı şu oranlarda gerçekleşmişti.

Tablo 2.7
Bazı Ülkelerin İthalatındaki Paylar

Ülke	(% Oran)
A.B.D.	14.14
AET	3.52
Kanada	8.45
Finlandiya	2.01
İsveç	3.78
Avusturya	1.86
İsviçre	1.43

Kaynak : UNCTAD, (1983), s.38.

1980 yılında kapasite kullanım oranları: eğirme, % 50 sentetik elyafda, % 91, dokuma ve örmede % 34, boyama ve aprede, % 30, konfeksiyonda, % 50 dir.

BÖLÜM 3. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE VE TÜRKİYE'DE TEKSTİL ÜRÜNLERİ İHRACATI

3.1. DÜNYA TEKSTİL TALEBİ

Dünya tekstil ürünleri talebi, 20. yy başlarından bu yana ortalama % 4.5 oranında bir artış göstermiş; 10 yıllık dönemler halinde, 1950'lerde; % 3.8, 1960'larda; % 4.3 1970'lerde; % 2.5 oranında gerçekleşmiştir. 1980'lerin başında dünya talebinde bir duraklama görülmüş, 1984 yılındaki dünya seviyesinde % 4.3 gelişmeye ek olarak 1985 yılında da % 02.2 oranında bir iyileşme olmuştur.

FAO (Food and Agriculture Organization) tarafından yapılan "Dünya Giyim Elyafı Tüketim İncelemesi"ne göre, artış oranları GÜ ve GOÜ'lerde oldukça farklıdır. Tüm GÜ talep büyüme oranı % 2'nin altında, çoğu GOÜ' de ise % 3'den fazladır (Tekstil İşverenleri Dergisi (TİD), (1988 b)). Günümüzde dünya toplam talebinin % 38'ini geliştirmekte olan ülkeler oluşturmaktadır.

Tekstil talebini etkileyen faktörlerin başında nüfus ve gelir artışı gelmektedir.

1990 yılına kadar tekstil ürünlerine talebin nüfus ve gelir artışına bağlı büyüme oranı Tablo 3.1 de görülmektedir.

Tablo 3.1
Dünya Tekstil Ürünleri Talebi
(% Olarak Büyüme)

	Gelişmiş Ülkeler	Üretim devlet Elinde olduğu Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler	Toplam
Nüfus artışı	0.8	1.4	2.5	1.9
Gelir artışı	3.8	5.4	7.6	4.9
Elyaf talebinde artış	2.4	4.0	5.0	3.6
Elyaf talebinde artış (milyon ton)				
Nüfus artışından	1.5	1.4	2.9	5.8
Gelir artışından	3.5	4.5	3.9	11.9
Toplam :	5.0	5.9	6.8	17.7

Kaynak : Türk Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası (TTSİS), (1984), s.66.

Tekstil ürünlerine talebin nüfus ve gelir artışı arasında bir ilişki vardır. Bu II. Dünya Savaşı ve petrol krizi dönemleri haricinde geçmiş yıllar verilerinde doğrulanmıştır.

Talebin GOÜ'lerde % 5, GÜ'lerde % 2.4, sosyalist ülkelerde % 4 oranında, ortalama % 3.6 olarak arttığı görülmektedir.

GOÜ'lerde, toplam %6.8 artışın % 2.9'u nüfus artışından, % 3.9'u gelir artışından kaynaklanmaktadır. Kişi başına tüketim ile kişi başına gelir arasında sıkı bir ilişki vardır. Talebin gelir elastikiyeti yüksektir. Gelir arttıkça tüketimi de arttırmaktadır. Bununla birlikte, gelir yükseldikçe, talep elastikiyeti azalmaya başlar. Bu sebeple yüksek gelir seviyelerinde, kişibaşına gelirdeki herhangi bir artışın kişi başına tüketim artışı üzerinde çok az bir etkisi bulunmaktadır. Gelir artışının, GÜ'lere oranla % 3.8 daha fazla olduğu gelişmekte olan ülkelerde tekstil talebinin % 2.6 oranında daha fazla olması da bu gelir-tüketim ilişkisinin bir sonucudur.

Talebi etkileyen diğer faktörlerin bazıları ise, moda, iklim koşulları, dinlenme-tatil süresi, sosyo ekonomik gruptaki değişimler gibi istatistiksel olarak değerlendirilemez. Bunlardan başka kağıt, plastik, deri gibi ikame mamullerinin rekabeti, giyim eşyasının özelliği, dağıtım ve pazarlama tekniği de talebi etkiler.

Tekstil maddelerine olan talebi karşılayabilmek için sürekli artış gösteren tekstil üretimi, çok canlı bir ticaret ortamı yaratmış bulunmaktadır. Uluslararası tekstil ticaretinde en önemli artış, 1973-1980 döneminde: 39.5 milyar dolar olan tekstil ticaretinin

% 139'luk bir artışla 94.5 milyar dolara ulaştığında görülmüştür. 1986 ve 1987 yılları itibari ile bu sektörde, dünya ticaret hacmi %21.5'den % 27'ye yükselmiştir. Bunun başlıca sebepleri: tüketici talebinin A.B.D.'de % 6.5, Avrupa'da % 3 oranında artması, Asya ülkelerinin ihracatında meydana gelen önemli artış ve döviz kurlarındaki değişimdir.

Tekstil ticaretinin kapsamını, 1973-1975 yıllarında % 60 iplik ve kumaş oluştururken, bu oran 1982-1984'de % 54'e düşmüştür. Hazır giyim eşyası ticareti ise hızla büyümeye devam ederek, kumaş ticareti kadar önemli hale gelmiştir.

GÜ ve GOÜ'ler arasındaki net ticaret dengeleri, ürün grupları ayrı ayrı gösterilerek belirlendiğinde bütün dönemlerde hazır giyim eşyasının önemli bir rol oynadığı ortaya çıkar. Tablo 3.2'de 1973-1975 ve 1982-1984 dönemleri örnek olarak alınmıştır. Tabloda işlem safhalarına göre, GÜ ve GOÜ'lerin net ticaret dengeleri yer almaktadır.

Tablo 3.2-3
İşlem Safhalarına Göre Net Ticaret Dengeleri

1973-1975 (x)

	<u>Gelişmiş Ülkeler</u>		<u>Gelişmekte olan Ülkeler</u>	
	(000 ton)	(% pay)	(000 ton)	(% pay)
İplik	-126	20.2	119	20.7
Kumaş	-68	10.9	69	12.0
Hazır giyim	-490	78.7	459	80.0
Diğerleri	61	-9.8	-73	-12.7
Toplam	-623	100.0	574	100.0

1982-1984 (x) :

	Gelişmiş Ülkeler		Gelişmekte Olan Ülkeler	
	(000 ton)	(% pay)	(000 ton)	(% pay)
İplik	- 394	22.6	490	21.7
Kumaş	- 237	13.6	650	28.8
Hazır giyim	- 1097	62.8	1217	54.0
Diğerleri	-19	1.1	-103	-4.5
Toplam	- 1747	100.0	2255	100.0

Kaynak : TİD, (1988 c), s.27.

(x: üç yıl ortalamaları alınarak hesaplanmıştır).

(Diğerleri kelimesi, ev tekstillerini, sanayi tekstillerini ve işlenmiş diğer ürünleri kapsamaktadır).

Bu verilerden bazı sonuçlar çıkarılabilir :

- İlk işlem iplik safhası, GOÜ'lere kaymaktadır. 1973-1975 döneminde A.B.D. ve Batı Avrupa, dünyadaki tekstil ilk işlem safhasının % 36'sını gerçekleştirirken, 1982-1984 döneminde bu oran % 28'e düşmüştür.

- Hazır giyim eşyasının nispi önemi gittikçe artmaktadır. 1973-1975 ve 1982-1984 arasında, tüm tekstil ürünlerinin dünya seviyesindeki ticaret miktarı % 49 oranında artarken, hazır giyim eşyası % 118 oranında bir artış göstermiştir.

FAO'nun, devir devir meydana gelen dalgalanmaları düzeltmek için verilerin üç yıllık ortalamalar halinde çevrilerek hazırlanan ve 1987 sonlarında yayınlanan

araştırmasında; tahminlerin önemli bir değışiklik olmayacağını göstermesi, uzun vadede aynı eğilimlerin devam edeceği hissini vermektedir (TİD.,(1988c)).

Başlıca ticari blokların, dünya tekstil üretim ve tüketiminden aldıkları paylar diğer bir tabloda incelendiğinde: Batı Avrupa ülkelerinin ve A.B.D.'nin ithalatçı, gelişmekte olan ülkelerin ihracatçı ülkeler olduğu görülür.

Tablo 3.4
Dünya Tekstil Üretimi, Tüketimi ve
Ticaretinin Dağılımı
(Dünya toplamının % olarak, miktarı)

	Üretim	Tüketim	Net İthalat (-) Net İhracat
Batı Avrupa	19	22	-3
Kuzey Amerika	18	19	-1
Japonya	7	6	1
Üretiminidevletçe yapıldığı ülkeler	30	28	2
Gelişmekte olan ülk.	25	22	3
Diğer ülkeler	1	3	-2
	100	100	0

Kaynak : Demirgil, D.(1986), s.6.

Dünya nihai tüketiminin % 90'ını kapsayan ülkelerin konu alındığı Dünya Giyim Elyafı Tüketim incelemesinde, başlıca ithalatçılar içinde yer alan Batı Almanya'nın kendi kendine yeterlilik endeksi % 65, Fransa'nın % 69, Hollanda ve Danimarka'nın % 35'dir. A.B.D. bu ülkeler içinde toplam net ithalatın % 36'sını gerçekleştirmektedir, ülkenin kendi kendine yeterlilik endeksi ise % 77 dir.

Yeterlilik endekslerinin %'leri, başlıca ihra-
cıtçılar içinde yer alan Hong Kong'da: 268, Güney
Kore'de: 167, Türkiye'de: 171, Tayland'da: 221,
Pakistan'da: 258 dir. Çin'in endeksi % 138 olmasına
rağmen, gruptaki toplam net ihracatın % 35'ini ger-
çekleştirmektedir (TİD, (1988 c)) .

Verilerden çıkarılabilecek sonuç, Batı Avrupa
ve A.B.D.'nin gelişmekte olan ülkelerin üretimleri için
en uygun pazarları oluşturduğudur.

- Dünya toplamında gelişmekte olan ülkelerin
tekstil üretimlerinin payları 1988-89 yılları arasında
yıllık ortalama % 5.5 oranında arttığı tahmin edilmiş-
ti (United Nations Industrial Development Organization
(UNIDO), (1988)) .

- Yine GOÜ'lerin dünya tekstil üretiminin 1988
de % 24.1:, 1989 da ise % 24.8'ini oluşturacağı tahmin
de yer almaktadır (UNIDO, (1988)) .

3.2.(GENEL) İHRACATIN BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

1950'lerde Uluslararası ticaretin başlamasıyla,
GOÜ'ler döviz kazanmak amacıyla, ülkelerinin yapıları-
na uygun sektörlerde ürettikleri mal grupları ile dış
pazarlarda yer almaya başlamışlardı.

İhracat, bazı ülkelerin gelişmesinde rol oyna-
yan çeşitli etkenlerden biri ve ekonominin gelişmesi-
ni hızlandırıcı kesim olabilmektedir.

Daha çok 19. yy.'da Avrupa halklarının yerleştiği Yeni Dünya ülkeleri en iyi örneği oluştururlar. 19. yy da, İngiltere, Japonya gibi, bugün gelişmiş olan ülkeler; pamuklu dokuma, iplik, demirçelik gibi belli başlı birkaç sınai mamulde dünya pazarlarında, pay sahibi olarak ihracatı ekonomik gelişmeyi sürükleyici bir faktör haline getirmişti.

20. yy.'ın ikinci yarısından sonra, dünya ticaretine katılarak gelişmeye başlayan, azgelişmiş ülkeler açısından ihracatın gelişmeyi sürükleyici faktör olması, 1980'lere kadar daha çok büyük petrol üreticisi ülkeler için geçerli olmuştu (Kazgan, G., (1972)) .

Ihracatın gelişmeyi itici faktör olması, ihraç malının arz-talep elastikiyetinin yüksek olmasını, talep artış hızının yüksek olmasını, ihraç edilecek malın yurt içinde diğer üretim faaliyetleriyle sıkı bir yapısal ilişkisi olmasını gerekli kılmaktadır (Kazgan, G., (1984)) . Bu sayılan faktörler, tekstil sanayii ile karşılaştırıldığında; hammadde açısından arz elastikiyeti yüksek olmamakla beraber talep elastikiyeti 1,10 (Falassa, B., (1981), s.224) oranındadır. Sanayinin; sektörün önemi bölümünde de değinildiği gibi ülke içindeki diğer üretim faaliyetleriyle de ilişkisi bulunmaktadır. Yabancı piyasalarda talebin hızla artması, mamulun üretimini kârlı hale getirirken, üretim artışı, diğer üretim faaliyetlerindeki gelişmeyi de uyarıp hızlandıracaktır.

Ekonomik büyümeyi açıklayan büyüme modelleri, genellikle teknolojinin değişmesi, yatırım/GSMH oranındaki artış, işgücü niteliğinde düzelme piyasa kurumlarının etkinliğinde artış gibi faktörlere öncelik vermektedir. Fakat yine de modellerde ihracat artışının GSMH artışına katkısı vurgulanmaktadır. Bu

modeller beş bölümde kısaca özetlenebilir (X)

1) Çarpan faktörünün elde edildiği Keynesci modelin, dış ticarete uygulanmasıdır. Model işsizlik ve atıl kapasitenin bulunduğu açık bir ekonomide tüketim, yatırım gibi ihracat artışından meydana gelen harcama artışı, milli harcamaları katlayarak artırır fikrine dayanır.

Fakat günümüzde, yurtiçi yatırım artışından farklı olarak, ihracat artışının önemli etkisi, cari işlemler bilançosu (CİB) dengesinde (XX) ortaya çıkmaktadır. İhracat artışının neden olduğu harcama artışının, CİB'deki açığı azaltma, denge sağlama veya fazlasına yol açma gibi özellikleri vardır.

Basit keynesçi modelde, ihracat, dünya talebi tarafından belirlenen, dışsal bir değişkendir. Döviz kuru veridir, sabit olduğu varsayılır. Fakat somut bir sonuç elde edilebilmesi için ihracatın iç talep ile ilişkilendirilmesi, uluslararası pazarlardaki payın genişletilebileceği gibi faktörler eklenmelidir.

(X) Bölümlerin özetlenmesinde Kazgan, G., (1984) ve Karluk, R., (1984) den yararlanılmıştır.

(XX) Cari işlemler dengesi, Mal ticareti hesabı (ihracat, ithalat), Görünmeyen kalemler (dış borç ödemeleri, turizm ve dış geziler, işçi gelirleri, kar transferleri, diğer görünmeyenler) den oluşur. Bu dengede yeralan kalemler, dış alım gelir ve giderlerini doğrudan doğruya etkilediği için, hesabın ülkenin milli geliri üzerinde önemli bir rolü vardır (Karluk, R., (1984)).

Ülkenin büyümesinde ihrac oranının artma etkisi ve bu etkinin CIB dengesindeki rolü bakımından, Keynesci model iyi bir delildir.

2) Döviz sıkıntısı olan GOÜ'ler dikkate alındığında bir önceki modele oranla biraz daha gerçekçi olan ikili açık modeli; GOÜ'lerin teknik ve mali sebeplerle üretemedikleri, fakat üretimleri için gereken aramallarını kullanmaları, ithal etme güçlerine bağlı olmaktadır. Bu türlü malları döviz sorunları nedeniyle ithal edememeleri büyümelerini olumsuz olarak etkiler.

Bu modelde dış finansman tasarruflarla beraber ele alınmaktadır. Dövizden sağlanan tasarruflar, büyümeyi sınırlandıran etken olmaktadır, belirli bir döviz tasarrufu miktarına kadar. Bu miktardan sonra diğer tasarruflar sınırlandırıcı bir özelliğe sahip olabilmektedir.

Ülke, borçlanma ile ek yabancı kaynak bulamazsa, elde bulunan tasarruflarını da kullanamayabilmektedir. Özellikle bu aşamada ek döviz geliri büyüme açısından önemlidir. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok GOÜ'nin, bazı dönemlerde karşılaştığı döviz kıtlığı sorunları ayrıca bu ülkelere uluslararası mali kurumlar tarafından sağlanan ek krediler modelin GOÜ'lerin özelliklerini daha iyi gösterebildiğini, döviz sıkıntısı çekmeden büyümeyi gerçekleştiren ülkelerin, dünya konjonktürünün de uygun olması ile büyümelerini sürekli hale getirebileceklerini ifade etmektedir.

3) Tam rekabet koşullarının geçerli olduğu, devletin gümrük vergileri, kota gibi politik araçlarla dış ticarete müdahale etmediği bir ortamda, ülkenin dış ticarettten elde edebileceği yararı inceleyen gelenekçi iktisat modeli (karşılaştırmalı üstünlük modeli): uluslararası karşılaştırmalı maliyet-fiyat yapısına göre, ülkelerin uzmanlaşmasının reel gelir artışına yol açabileceğine dikkat çeker.

Modele göre, ülke ticaret yaptığı diğer ülkelere oranla karşılaştırmalı olarak daha fazla maliyetle üretebileceği malları ithal etmektedir. Bu model mantıklı olmasına rağmen, uzun dönemli büyüme süreci açısından yetersizlikler vardır. Model, yaşanan konjonktürel iniş-çıkışların uluslararası pazarlarda yarattığı etkilere, gelişmiş ülkelerin iç piyasalarını dış rekabetten korumak için aldığı önlemlerin, kısıtlamaların etkilerine, çok uluslu şirketlerin etkilerine değinmemekte, sadece hammadde ihraç eden gelişmekte olan ülkelerle, ileri sanayi ülkeleri arasındaki dış ticaretin mal bileşimini açıklamakta, fakat gelişmiş ülkelerin kendi aralarındaki yüksek oranda gerçekleştirdikleri dış ticareti açıklayamamaktadır.

Model, sadece dünya ticaretinin belirli bir anda, belirli bir bölümünü açıklayabilmektedir.

Dış ticarete kaynak kullanımı ilişkisinde modeli tamamlamak için Hecksher-Ohlin modelinin de eklenmesi gereklidir. Böylece ülkelerin üretim kaynaklarından hareket ederek, üretim girdilerinin karşılaştırmalı fiyatlarına ve ihraç ile ithalatın girdi yoğunluklarına ulaşılabilir.

Bu modelde, ülkeler ihracatlarına olan talebi artırmak için yerli paralarını aşırı değerlenmiş düzeyde tutmamaları gerekir. Fakat bu durum, üretimde kullanacakları yatırım mallarının karşılaştırmalı fiyatını da yükseltir. Sermaye yetersizliği ve emek faktörünün bol olmasıyla emek-yoğun mallar üretilip ihraç edilir, böylece ülke istihdam oranlarını artırarak büyür, işsizlik sorunu da azalır.

Modelde, emek türdeş olarak kabul edilmemektedir. Kalifiyeli, kalifiyesiz emek türlerinin ayrılması, teknolojik gelişmelerin, ayrıca çok uluslu şirketlerin önemli etkileri olabileceği belirtilmiştir.

Tekstil sanayiileri bakımından GOÜ'lerin sınıflandırılması bahsinde değinildiği şekilde : U. Doğuda, ihracata yönelik büyüyen ve bunu başta tekstil sektörü olarak imalat sanayiine dayandıran H. Kong, G. Kore gibi ülkeler hem paralarını değerinin altında tutarak hem de emek yoğun tekniği kullanarak istihdamın hızla artışıyla işsizliğin olağan kabul edilecek bir düzeyde kalmasını sağlamışlardır. Bunun yanı sıra çok uluslu şirketler aracılığıyla teknolojik değişimlerden de yararlanmaları model açısından iyi bir örnek oluşturabilir.

4) Sermaye yoğun imalat sanayii için büyük ölçüde geçerli olan N. Kaldor'un ölçek ekonomileri modeli, teknolojik gelişmeler sermaye yoğun imalat sanayii dallarında üretim miktarını artırmıştır. Birçok sanayi dalında en düşük maliyetle üretim sağlanan işletme birimi milyonlarca tonla ölçülürken, Hindistan, Meksika gibi büyük çaplı ülkeler dışında, birçok GOÜ'nin iç pazarı üretimi karlı bir fiyatla karşılayamayacak kadar küçüktür. İç piyasa tüketicilerin satınalma güçlerinin

yetersizliği nedeniyle sınırlandırılmaktadır. İhracat ile dış piyasadaki talep de hareketlendiğinden, imalat sanayiinde firmaların teknolojinin olanak sağladığı uygun ölçeklerde kurulması mümkün olabilmektedir.

Sonuçta ülke, düşük birim maliyetiyle üretim yapabilirken, iç ve dış piyasalarda rekabetçi yapıya sahip olabilir. Fakat, iç piyasa sınai ürünün gelişmesinde ilk aşamayı oluşturacaktır. Firma kapasite kullanımını içpiyasadaki satışların artmasıyla belirli bir düdüye getirir ve bilgi birikimi sağlar. Dünya piyasasına ulaşarak maliyetini daha fazla düşürme fırsatına sonradan sahip olabilir.

5) Uluslararası rekabet firmaların teknolojik değişmeler ve maliyet hesaplamalarında daha ölçülü davranmalarını sağlar. Firma ihracatını sürdürebilmek için rekabetçi davranışına devam etmelidir, çünkü ölçüğünü dünya piyasasına göre ayarlamıştır. Kendisini ilgilendiren teknolojik gelişmeleri izlemek, maliyet giderlerini devamlı denetim altında tutmak, uluslararası piyasalardaki değişimleri izlemek zorundadır. Firmanın ölçek ekonomilerinden faydalanması, teknolojik gelişmeleri, izlemesi, maliyet hesaplamalarında gereken dikkati göstermesi, kaynaklarını daha etkin kullanmasına yol açar.

Bu modellerden ikili açık modeli ile karşılaştırmalı üstünlük ve bu modeli tamamlayan Hecksher-Ohlin modeli dışında, diğerleri daha çok imalat sanayii ile ilgilidir. Keynesci modelin atıl kapasite ve bununla birlikte ortaya çıkan işsizlik varsayımı sanayi kesimini ifade etmektedir. Çünkü :

aile işletmelerinin yaygın olduğu bir tarım yapısında işsizlik gizli olduğu gibi, atıl kapasite durumu da yoktur.

Ölçek ekonomileri ise üretim artışıyla birim maliyetin azalabildiği sermaye yoğun imalat sanayiinin dallarında geçerli olmakta, tarımda ve sabit maliyetlerle çalışan emek yoğun imalat dallarında geçerli olmamaktadır.

İhracata yönelik büyüme de, büyüme stratejilerinden biridir. En önemli faktörü, sanayileşme ve büyüme için gereken dürtülerin, iç talepten dahaziyade, dış talepten yani mal ve hizmet ihracından gelmesidir.

İhracat artışı ile GSMH artışı arasında ilişkiyle ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalardan biri: Orta gelirli grupta yer alan 23 gelişmekte olan ülke üzerinde, 1950-73 döneminde, Spearman sıra korelasyonu ile M. Michaely tarafından gerçekleştirilmiş ve ihracat oranındaki artış hızı ile büyüme hızı arasında % 1 düzeyinde, istatistiki bakımdan da anlamlı olan (0.523) pozitif korelasyon katsayısı bulunmuştu (Kazgan, G., (1984)) .

İhracat ile büyüme konusunda en belirgin örnek G. Kore dir. Özellikle 65-73 döneminde ülke, ihracat artış hızı, GSMH artış hızı ve imalat sanayii yıllık artış hızı itibariyle gelişmekte olan ülkeler arasında çok az ülkenin ulaşabildiği bir düzeye gelmişti.

İhracatı 1965-73 döneminde yılda ortalama % 31.7 oranında artarken, GSMH artışı, % 6.9'du. İhracattaki artış, GSMH artış hızına 4.4 puanlık bir artış sağlamıştı (World Bank, (1987)) .

İhracata yönelerek büyümeyi amaçlayan diğer bir ülke H. Kong'un bu döneme ait verileri ise sırasıyla % 11.7 ve 6.5' di (World Bank, (1984)) .

Tüm gelişmekte olan ülkelerde ortalama büyüme oranı 1960-70 döneminde 5.6, 1970-80 döneminde 5.3 düzeyinde gerçekleşmişti (World Bank, (1980)) .

1960-80 yıllarını kapsayan, 40 gelişmekte olan ülkenin yer aldığı Bela Balassa tarafından yapılan bir çalışmada da, GSMH'nin büyümesi ile ihracat arasındaki ilişki saptanmıştır. İhracat miktarı arttıkça, milli hasılanın da artmakta olduğu görülmüştü. Teknik açıdan da, iki faktör arasında nedensel bir ilgi vardır. Çünkü, ihracat milli hasıla içinde yer almaktadır ve bu nedenle ikisi arasında (ihracatın yüksek kazancı milli hasılayı oluşturan diğer unsurların daha hızlı büyümesini kolaylaştırmasa bile) bir ilişki vardır (Cline, W.R., (1984) s.119) .

1973-79 dönemine ait yine Balassa tarafından yapılan Singapur, Tayvan, G. Kore'yi kapsayan bir çalışmada da; ülkelerin büyümeleri ile ihracat arasındaki pozitif ilişki saptanmıştır. Bu dönemde Kore tekstil, Singapur hazır giyim, Tayvan ayakkabı ihraç pazarları için büyük miktarlarda üretmeye başlamıştı. 1973-79 arasında Kore % 8.3, Singapur % 6.1, Tayvan % 5.5 ortalama yıllık büyüme oranına sahipti (Balassa, B., (1980) s.27,32) .

Daha ayrıntılı yapılan analizler, ihracatın milli hasıla üzerinde uyarıcı, teşvik edici bir etkisi olduğunu göstermiştir.

Bazı deneysel çalışmalarda da ihracatın; ulusal gelire, kendi hacmindeki değişmeden daha fazla katkıda bulunduğunu göstermiştir . Yani, meydana gelen ihracat hacmindeki değişikliklerden daha fazla oranda milli hasıla değişmiş olmaktadır (Feder, G., (1982)).

Yapılan araştırmalardan çıkarılabilecek diğer bir sonuç da, gelişmekte olan ülkelerin, özellikle kendi yapılarına uygun olan tekniğin kullanıldığı sanayi dallarında üretimlerini artırıp, ihracata yönelmeleri ile, büyümelerine önemli katkılar sağlayabilecekleridir (Chenery, H.B ve Keesing, D.B., (1979)) . Örneğin, G. Kore, H. Kong, gibi ülkeler özelliklerine uygun olan tekstil gibi üretim dallarında elde ettikleri ürünlerle dış ticarete katılmakta ve önemli paylara sahip olmaktadır. Bu konuda Türkiye'ye ait bir çalışma uygulama bölümünde yer almaktadır.

3.3. 1950-1980 TEKSTİL İHRACATI

Dünya ticaretinin gelişmeye başladığı 1950 yıllarında, G. Kore, H. Kong, Singapur, Tayvan gibi GÜ'ler de faktör yoğunluğu ve karşılaştırmalı üstünlük kuramlarına uygun ürünleri ihracat etmeye başlamışlardı. Bir kısmının daha ziyade gelişmiş ülke pazarlarında pay sahibi olma sebebi de, çok uluslu şirketlerin bu ülkelerde gerçekleştirdikleri yatırımlardır (Berksoy, T., (1984)) .

Tablo 3.5
Dünya Ticaretinde Tekstil Ürünlerinin
Payı (%)

	<u>1955</u>	<u>1963</u>	<u>1973</u>
Toplam	5.6	5.0	4.6
Gelişmekte Olan Ülke	3.6	5.3	7.4
-H.Kong	24.2	15.8	13.8
-G.Kore	-	9.2	13.7

Kaynak : OECD, (1987), s.13.

Tablo 3.6
Tekstil Üretiminde Meydana Gelen Değişme-
lerin Ortalama Oranları, (%).

	<u>1963-73</u>	<u>1973-80</u>	<u>1978</u>	<u>1979</u>	<u>1980</u>
Dünya	5	1.5	1.5	3.5	0
Sanayileşmiş Ülk.	4.5	-0.5	-0.5	5	-2.5
Gelişmekte Olan Ülk.	4.5	2.5	3	3	0.5
Doğu Ticaret Bölge.	6	4	4	2	3

Kaynak : GATT, (1986), s.77.

GOÜ'lerin, tekstil üretimi ortalama % 5.5 düzeyinde büyümüş, 1955-63 döneminde, tekstil ürünleri ihracatı da aynı dönemde % 43.24 oranında artmıştı. Böylece toplam ihracat içinde de sektörün payı artmış oldu (GATT, (1981)) .

1963 de GOÜ'lerden ABD 332.8, AT ülkeleri 141.3 İngiltere, İsviçre, İsveç, Norveç, Danimarka ve Avusturya'dan oluşan grup, 295.7 ve Japonya 3.6 milyon dolarlık ürün ithal etmişlerdi (Lary, H.B., (1968)) .

İçinde, Türkiye, Portekiz, İspanya, Yunanistan, Yugoslavya'nın yer aldığı grubun aynı dönemdeki toplam tekstil ihracı 144 milyon dolardı. Tablodan da izlenildiği gibi 1965 yılında tekstil, emek yoğun imalat sanayii ithalinde önemli bir paya sahip olmuştur (Lary, H.B., (1968)) .

1970 yılında, GOÜ'lerin imalat sanayii ihracatları içinde emek yoğun ürünleri oranı % 36 idi. Bu oranın % 31.2 sini tekstil ürünleri oluşturmaktaydı (GATT, (1981)) .

Tablo 3.7
Gelişmiş Ülkelerin, Gelişmekte Olan Ülkelerden İthal Ettikleri Emek Yoğun İmalat Sanayii Ürünleri (1965)

	(milyon \$)
Gelişmiş Ülk. Toplam (Japonya hariç)	2.372
<u>Ürün Gruplarına Göre</u>	
1. Tekstil	782
2. Gıda hariç diğer hafif imalat sanayii ürünleri	477
3. Emek yoğun gıda ürünleri	427
4. Emek yoğun sınai ürünler	687

Kaynak : Lary, H.B., (1968), s.106.

1963-73 yılları arasında, dünya tekstil maddeleri üretimi % 5 oranında artış gösterirken, GOÜ'lerde bu artış oranı % 4.5'dir (GATT, (1981)) .

Bu yıllarda sınai malları ihracatı % 20.1'den % 27.7 oranında artarken, tekstil ürünleri ihracatı bir önceki döneme oranla azalmasına rağmen yine de % 11.6 oranında artmıştı (Alpar, C., (1982)) .

İhracatın yöneldiği bölgelerde, 1968 yılında % 7.5 sanayileşmiş bölgelere, % 1.5 doğu ticaret bölgelerine yönelikti. İhracatın % 6.1 i ise GOÜ'lerin kendi aralarındaki ticaretten kaynaklanmıştı (GATT, (1978)).

1970 yılında da, ihracatın % 6.6 sanayileşmiş bölgelere, % 1.8'i doğu ticaret bölgelerine yönelikti. Kendi aralarındaki ihracat oranı ise % 6.1 idi. Bu rakamlar, GOÜ'lerin kendi aralarında yapmış oldukları ticaret düzeyinin 1960 yılları boyunca aynı kaldığını gösterirken, doğu ticaret bölgelerine olan ihracatlarındaki artış yansıtmaktadır (OECD, (1983)) .

1970'li yıllarda, dünyada tekstil ve giyim talebinde önemli bir artış olmamıştı. Tüketim ortalama % 3 oranında artmıştı.

Bu dönemde verimlilik artışları % olarak, Türkiye'de: 1.84, H.Kong'da: 2.29, G. Kore'de: 3.47 idi (The Conference Board, (1977)) .

1970-75 yılları arasında tekstil ihracatının ortalama büyüme oranı % 17.8 di (GATT, (1984)).

1973 yılında, GOÜ'ler 18.8 milyar dolar ihracatlarıyla dünya ticaretinin % 7.4 ünü oluştururken, H. Kong 0.46, G.Kore 0.44, Türkiye 0.10 milyar dolarlık ürün ihraç etmişti. Bu ülkelerde sektörün imalat sanayii içindeki payları % 14.2 - 16.1 oranındaydı (GATT, (1984)) .

Dünya talebinde ki yavaş büyüme, üretim artışı olumsuz yönde etkilemişti. 1974 yılında GOÜ'lerde % 1 olan ortalama değişme oranı 1975 de % 2, 1976 da % 6, 1978-79 da % 3.5 du (GATT,(1981)) .

1977 de bu ülkelerin sınai ürünleri ihracatının % 13.2 si AT (Avrupa Topluluğu) na, % 41.7 si Japonya'ya, % 37.5 ABD'ye, yönelikti. Bu oranlar içinde tekstil ürünlerinin payı ise, AT'nda % 7.4 Japonya da % 24, ABD de % 17.7 idi (Berksoy, T., (1984)) .

1977 den sonra, Avrupa'da MFA ile ithalatı sınırlayıcı düzenlemeler yapılması nedeniyle, tekstil ürünleri ihracatındaki büyüme yavaşlamıştı. 1969-1978 yılları arasında ihracatın ortalama büyüme oranı % 0.2 idi. Özellikle, sanayii, dokuma-eğirme sektöründe, GÜ'lerin tekstil maddeleri ithalatında, düşük gelirli ülkelerin paylarında % 66.7 dan % 60.8 şeklinde bir azalma olurken, G. Kore, H.Kong, Tayvan, Singapur'un yer aldığı D. Asya ülkelerinin payları % 9.9'dan % 25'e yükselmiştir. Bu grubun 1971-77 döneminde AT na yönelttiği tekstil ürünleri ihracatı % 10 oranında artış göstermişti (Cline, W.R., (1984)).

1973-79 yıllarında, GOÜ'lerin ABD piyasasındaki payları % 31'den % 44'e yükselmişti. Bu dönemlerde petrol ihraç etmeyen GOÜ'lerin tekstil ihraç oranları, toplam ticaretleri içinde % 11.5 düzeyindeydi (Anjaria, S. ve diğerleri, (1981)) .

1979 yılında toplam 49.6 milyar dolarlık dünya tekstil ticaretinde; toplam % 62 lik paya sahip olan ilk 10 sırayı paylaşan ülkelere H.Kong; 1,36 milyar \$ G. Kore,: 1.82 milyar \$ lık ihracat yaparak bu oran içinde % 1.4 ile % 1.8 lik paya sahip olmuşlardı. Aynı dönemde Türkiye'nin ihraç değeri 0.32 milyar \$ dı

(GATT, (1986)) .

1979 yılında gelişen tekstil ürünleri ithalinin % 8.8 ini GÜ'ler, % 1.0 ını doğru ticaret bölgeleri oluşturmaktaydı, GOÜ'lerin kendi aralarındaki tekstil ticaretinin oranında % 7.9 du (OECD, (1983)).

1970-80 arasında, tekstil endüstrisinde, emek verimliliğinde meydana gelen ortalama artış, dünyada % 1.7 iken, GOÜ'lerde % -0.3 düzeyinde azalma şeklindeydi.

1973-80 döneminde, tekstil maddeleri üretimi, dünyada % 1.5 oranında yükselirken, GOÜ'lerde % 2.5 dolayında artmıştı (GATT, (1981)) .

Türkiye'de ise, sektörün toplam ihracattaki payı 1968'e kadar % 1 şeklinde devam etmiş, bu tarihten itibaren % 2, % 4 oranında artmaya devam ederek 1979 da 0.32 milyar dolarlık ihracat ile % 16.6 paya sahip olmuştur.

Aynı yıl, H. Kong, 0.81, G. Kore 1.81 milyar dolarlık tekstil ürünü ihraç etmişlerdi.

AT'nun ithalatında payları ise, Türkiye'nin % 3.9, H.Kong'un % 2.4 ve G.Kore'nin % 2.9 du (GATT, (1981)).

1978-80 arasında, H.Kong ve G.Kore'nin AT'nun reel ithalatındaki paylarının yıllık büyüme oranı % 2.9 düzeyindeydi (Cline, W.R., (1984)) .

3.4. 1980 SONRASI TEKSTİL İHRACATI

1970-80 yılları arasında dünya ihracatı nominal değerlerle altı kattan fazla artmıştı. 1980'e kadar petrol ihraç eden ülkelerin dünya ticaretindeki payları yükselmiş, bu tarihten sonra ihraç edebilecek petrolü olmayan GÜ'ler de ticarete önemli pazar payları kazanmaya başlamışlardı. Bazıları da özellikle, dünya piyasasında sürekli olarak artan tekstil ihracatına yönelmişlerdi.

Tablo 3.8
Tekstil Sanayiindeki Üretimin Ortalama
Değişme Oranları, (%)

	<u>1980</u>	<u>1981</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>
Gelişmekte olan Ül.	2.5	-1	-1.5	3.5	2.5
Sanayileşmiş Ülk.	-3.5	-2.5	-4.5	2	4

Kaynak : OECD, (1987), s.21.

1970-80 arasında tekstil maddeleri üretimindeki artış, % 5 düzeyindeydi. 80'li yılların başında, üretimdeki ortalama değişim oranı gelişen ve gelişmiş ülkelerde azalma yönünde olmuştu. Bu azalış oranları içinde gelişmekte olan ülkelerin payları daha azdı.

Tablo 3.9 'de de görüldüğü gibi, bu ürünlerin dünya ihracatı 1981 sonrasında değer olarak azalmasına rağmen, toplam halinde, GÜ'lerin payları düzenli bir şekilde artmış, fakat G.Kore ve H.Kong'un ihraç tutarları azalmıştı.

1981 yılında, 1960 yılına oranla H.Kong'un imalat sanayii ihracında tekstil ve hazır giyimin payı % 45'den % 42'ye düşmüştü. Bunun sebebi de, makine ve diğer imalat sanayii ürünlerinin ihrac oranlarının yükselmesidir. Ülkenin makine ihracı, bu dönemlerde % 4'den % 18'e yükselirken, diğer imalat sanayii ürünlerinin ihrac payları % 31'den % 37'ye yükselmiş, ti.

Türkiye ve G. Kore'nin paylarında ise artış görülmüştü. Türkiye'de sektörün ihrac payı aynı dönemlerde % 19 artarken, G. Kore'de % 22 dolayında bir yükselme meydana gelmişti (Wold Bank (1984)) .

Tablo 3.9
Tekstil Ürünleri Ticareti

	<u>1980</u>	<u>1981</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>	<u>1985</u>
Dünya (milyar \$)	40.7	42.8	38.8	38.9	41.5	55.4
Gelişmekte Olan Ülk. (%)	36	37	38	39	40	
-H.Kong (Milyar \$)	0.91	0.94	0.83	0.97	1.10	3.02
-G. Kore (" ")	2.20	2.45	2.24	2.41	2.60	2.54
-Türkiye (" ")	0.42	0.80	1.05	1.30	1.87	1.79

Kaynak : OECD, (1987), s.10- GATT(1985), s.69 -GATT,
(1986), s.54.

Tablo 3.10
Bazı Sanayileşmiş Ülkelerin Toplam
İthalatında Gelişen Ülke Tekstil
Maddelerinin Payı, (%)

	<u>1980</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>
AT	29.2	31.0	32.0	33.8
ABD	35.0	33.0	34.7	34.5
Japonya	31.5	37.0	33.4	35.3
Kanada	10.4	11.5	13.2	14.8
Finlandiya	5.9	7.6	8.7	8.8
İsveç	9.5	10.0	9.5	9.7
İsviçre	8.2	8.3	7.8	8.3

Kaynak : OECD, (1987), s.53

Bu dönemlerde gelişen ülkelerin dış ticaretteki % pazar payları; GÜ'lerde 1982 de: 5.25, 1983 de: 5.30, 1984 de: 6.10, doğu ticaret bölgelerinde ki payları, tarih sırasıyla 1,25 1.35-1.85 di. Kendi aralarında meydana gelen ticaret oranları ise aynı yıllarda, 5.45-5.70-5.80 şeklinde gerçekleşmişti (World Bank(1984)) .

1980-84 yılları arasında özellikle, ABD, Japonya ve AT ülkelerinin ithalatı arasında ortalama % 33.37 paya sahip olmuşlardı (OECD, (1987)) .

AT ülkelerinin ithalatında Türkiye, H.Kong ve G. Kore'nin payları da tablo'daki oranlar düzeyinde gerçekleşmişti.

Tablo 3.11
Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerin AT
İthalatında Payları, (%)

	<u>1980</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>
Türkiye	3.3.	5.5	6.1	6.4
H.Kong	2.2	2.0	2.2	2.0
G.Kore	2.3	2.7	2.3	2.3

Kaynak : OECD, (1987), s.57.

Üç ülke arasında en çok ihraç payına Türkiye sahip olmuştur. Ülke, 1980 yılında 424.4 milyon dolarlık ihracat ile toplam tekstil ihracatının % 70.3'unu AT'na yöneltmişti. 1984 yılında toplam tekstil ürünleri ihracatı 1877.7 milyon dolara yükselirken, AT payı azalarak % 61.5'e düşmüştü.

Aynı dönemlerde ABD ithalatındaki payları da: 1980 yılında, H.Kong'un % 5.3, G.Kore'nin % 5.1 iken, 1984 de: H.Kong'un % 4.4'e düşmüş, G. Kore'nin % 7.3'e yükselmişti.

1970-84 döneminde, gelişmekte olan ülkelerin emek yoğun imalat sanayii ihracatı toplam % 12.3 artarken, bu toplam oran içinde tekstilin payı % 11.8 düzeyindeydi (World Bank, (1987)) .

1979-84 yılları arasında Çin, H.Kong, G.Kore, Tayvan ve Japonya'nın yer aldığı D. Asyalı tekstil maddeleri üreticisi grubun, ihracatlarının yıllık büyüme oranı toplam dünya tekstil ticaretinin büyüme oranından yaklaşık 5 kat daha büyük olmuştur. Özellikle B.Avrupa ve K. Amerika'nın ithalatında önemli paylara sahip olmuşlardı (GATT, (1986)) .

Türkiye'nin 1980 sonrası izlediği politikanın başlıca amaçları: döviz gelirlerini, ihracatı arttırmak ve ihracata yönelik sanayileşme idi.

İhracatın üç temel boyutu vardı. Biri, ihracat artışlarının temel kaynağını sanayi ürünleri ihracatı oluşturmuştu. İkincisi, sanayi ürün ihracatındaki artışlar, büyük ölçüde İran ve Irak başta olmak üzere O. Doğu ülkelerine yapılan ihracattan kaynaklanmaktaydı. Üçüncüsü ise O. Doğu ve AT ülkelerine yönelen sanayii

ürün ihracatının faktör bileşimi farklılıklar göstermekteydi. AT ülkelerine yönelen ihracatın çoğunluğunu, tekstil gibi yoğun ürünler oluştururken, O. Doğu ülkelerine yönelen ihracatın hemen hemen yarısını sermaye yoğun maddeler oluşturmuştu (Şenses, F., (1988)) .

Ülkenin tekstil ihracatında topluluğun payı oldukça yüksekti. Toplam tekstil ihracatı ve AT ülkelerine yönelen bölümü tablodaki şekilde gerçekleşmişti.

Tablo 3.12
Türk Tekstil Sanayii İhracatı ve
AT Payı

	Toplam Tekstil İhrc. (milyon \$)	AT Payı (%)
1980	424.4	70.3
1981	802.9	54.3
1982	1058.7	60.6
1983	1300.7	62.0
1984	1877.7	61.5
1985	1791.2	58.9
1986	1852.9	65.1
1987	2710.8	70.0
1988 (11 ay)	2799.9	70.9

Kaynak : Ekonomik Panorama,(1989),s.7.

Türkiye'nin ihracatında ani yükselme 1981 yılında olmuştu. 1980 yılına oranla % 89'luk bir artış sağlanmıştı.

B.Almanya AT ülkeleri içinde en fazla ithalatı gerçekleştiren ülkedir. Ülke ihracatın 1981'de % 26.6 sını, 1982'de % 32.5 unu, 1983'de % 33.4 unu ve 1984'de % 40.3 inisatın almıştır.

1980 sonrasında Türk dışsatımında, İslam Ülkeleri büyük önem kazanmıştı. Özellikle İran-Irak savaşının etkisi büyük olmuştu. Örneğin 1980'de İran ve Irak'ın ithalatı 23.7 milyon dolarken 1985 yılında bu rakam 318.3 milyon dolara ulaşmıştı. Fakat savaş sona ermeden dışsatımda değişiklikler oldu. İslam Ülkelerinin göreceli payı azalırken, AT ülkelerinin payı yükselmişti (İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği (İTKİBGS), (1987)) .

AT ülkelerinden İtalya, bu dönemlerde ihraç edilen pamuk ipliğinin % 35'ini satın almaktaydı.

1980'den sonra İngiltere'ye yapılan ihracatta önemli gelişmeler olurken, Fransa'nın uyguladığı kısıtlayıcı tedbirlerle ülkeye yönelen ihracat azalmıştı.

1965 yılına kadar GÜ'lerden hiç biri, imalat sanayii ürünleri ticaretinde, dünyanın en ileri 30 ülkesi arasına girememişken, bu tarihten 20 yıl sonra, H.Kong ve G.Kore ihraç payları ile İsveç ve İsviçre'ye ulaşarak ilk 15 ülke arasına, Singapur, Brezilya ise Danimarka ve Finlandiya gibi ülkelerin ihraç paylarına yaklaşıp ilk 20 ülke arasına girmeyi başarmışlardı.

Özellikle 1970-84 yılları arasında gelişen ülkelerden yapılan imalat sanayii ihracatı önemli hale gelirken, tekstil ve hazır giyim sektörleri de büyük paylara sahip olmuşlardı (World Bank, (1987)) .

Tablo 3,13
Bazı Ülkelerin Tekstil Ticareti (1985 Yılı)

	Değer (Milyar \$)	Dünya Ticaretindeki Pay (%)
H.Kong	3.0	5.4
G.Kore	2.5	4.5
Türkiye	2.1	0.2
Top.İhracat	35.5	64.3

Kaynak : Özenç, E. (1988), s.1.

1965-1985 arasında tekstil üretiminin % büyüme oranı, H.Kong'da, 1.9, G.Kore'de 17.9, TC de 1.6 düzeyinde gerçekleşmişti (UNIDO, (1988)) .

1984 de gelişmekte olan ülkelerin tekstil ihracı 13.75 milyar \$ iken, 6.10 milyar \$ lık bölümü gelişmiş ülkelere yöneltilmişti. H.Kong, 2.72; G.Kore, 2.60 milyar \$ ürün ihraç etmişti.

1979-85 arasındaki dünya tekstil ihracatına; H.Kong, G.Kore, Tayvan dışındaki GOÜ paylarında önemli bir değişiklik almamıştı. 1981 de bu ülkelerin ihraç tutarları H.Kong, Tayvan, G.Kore, ihraç toplamından daha azdı. 1985 de B.Avrupa, K. Amerika ve Japon piyasalarındaki payları% 3 artmıştı.

Özellikle, sanayii de büyük payı olan hazır giyim sektöründe 1979,84 ve 85 yıllarında ticaret yapısı değişmişti. 1984'de Çin, G.Kore, H.Kong ve Tayvan'dan oluşan D. Asya hazır giyim üreticisi grubun dünya ticaretindeki payları ilk kez % 39 la B. Avrupa'nın ihracatına eşit olmuştu (GATT, (1986)) .

H.Kong'un tekstil ihracı 1985 verilerine göre dünya ticaretinin % 5.4'ünü karşılamıştır, en büyük hazır giyim ihracatçısı olan İtalya'yı geride bırakmıştır.

Türkiye'de 1980-84 yılları arasında tekstil ihracının ortalama büyüme oranı % 34.5 iken, sanayiinin hazır giyim sektörü ihracatındaki payını % 2.6'ya çıkarmış ve dünyanın dokuzuncu en büyük hazır giyim ihracatçısı olmuştur. Aynı dönemde, B. Almanya, ABD, Fransa gibi GÜ'lerin dünya hazır giyim ihracatlarındaki payları düşmüştü (Milanoviç, B., (1986) ve Özenç, E., (1988)) .

1985 yılında toplam tekstil ihracatı 55.4 milyar \$ dı.

Tablo 3.12 de de görülebildiği gibi Türk ihracatında meydana gelen azalma, ülkenin uluslararası düzeyde karşı karşıya bırakıldığı uygulamaların yanı sıra, bu yıla kadar ihracata özendirilmiş olan sektörü verilen teşviklerin kaldırılmış olmasından kaynaklanmıştı (Ünlü, N., (1987)) .

Aynı yıl, ihracatın miktar olarak artışı, değer olarak artışından daha fazla olmuştur. Bu süre içinde ihraç edilen ürünler miktar ve değer olarak ele alındığında, ihracatın yüksek katma değerli ürünlere kaydığı görülmektedir (TTSİS., (1987)) .

Bu dönemde, ülkenin en önemli üç müşterisi, B. Almanya, İtalya ve ABD dir. B. Almanya, Türkiye'nin toplam ihracatında % 34.8 oranında pay artışına sahip olurken, İtalya % 24, ABD İthalatı % 51 dolayında yükselmisti.

Ülkenin sınır komşularıyla olan ticareti azalmıştı. Örneğin: Sovyetler Birliği, 1985 de, 18.4 milyon dolar ürün ithal ederken, 1986 da 13.8 milyon dolarlık ürün ithal etmeye başlamıştı. Aynı şekilde, İran ve Irak'ın alımları da 318.3 milyon dolardan 153.9 milyon dolara düşmüştü (İTKİBGS., (1987)) .

1985 yılında, İsveç'in kota uygulamasına rağmen, bu ülke ile olan ihracatta 10.4 milyon dolardan 13.3 milyon dolara yükselmişti.

1985'de dünya tekstil ticareti incelendiğinde, H.Kong, G. Kore ve Tayvan dışındaki GOÜ'lerin payları % 12 iken, Çin, H.Kong, Japonya, Kore ve Tayvan dan oluşan grubun payı % 31 dolayındadır (GATT, (1986) s.55) .

1980-85 yılları arasında, ihracatta dolar değerinde en hızlı gelişimi gösteren ülkeler, H.Kong, Tayvan ve Çin'dir. Miktar olarak ihracatı en hızlı gelişen ülkeler ise H.Kong ve Tayvan'dır. 1985'de ihracatın % 64'ünü gerçekleştiren ilk on ülke arasında yer alan H.Kong % 30 G. Kore ve Tayvan % 2.5 luk paya sahiplerdi. 84 yılına oranla H.Kong'un % 1, tekstil ihracatı artarken, Kore'nin bir önceki yıla oranla % 2 azalmıştı (İTKİBGS., (1988) ve GATT,(1986)).

1985-86 yıllarında, H.Kong'un ABD'ye yaptığı tekstil ve hazır giyim dışsatımı % 5.7 oranında değişmiştir. İki ülke arasında düzenlenen ve Aralık 1991'e kadar yürürlükte kalacak anlaşmaya göre, ülkenin ABD'ye yapacağı tekstil ihracatı yılda ortalama % 1'in altında büyüme gösterebilecektir (Dünya Gazetesi, (1986)).

1986 yılında GOÜ'lerin imalat sanayii ihracat kazançları ilk defa tarım ürünleri ihracat kazançlarından fazla olmuştu. 1980-86 yılları arasında mamul madde ihracatı dolar değerinde, yılda ortalama % 8 artarak, toplam ihracat içinde mamul madde payını % 40'a çıkarmıştır. G.Kore, H.Kong, Tayvan, Brezilya, Singapur mamul madde ihraç eden ülkelerin başında gelmektedir (İzmir, G., (1987)).

1980-86 döneminde sektör çıktısının GOÜ'lerdeki büyüme oranı % 2.8 di. GÜ'lerde bu oran % 0.2 düzeyindeyken dünya tekstil sanayii çıktı artışı % 1.0 dı (Anson, R. ve Simpson, P., (1988)) .

1980-86 yılları arasında çeşitli bölgelerden yapılan ithalat artışı nedeniyle, GOÜ'lerin B.Avrupa ve K. Amerika'ya yaptıkları tekstil ihracatı yıllık ortalamanın altında kalmış ve B. Avrupa'nın 1980'de toplam % 10 olan ithalat payı, 1986'da % 8'e, K. Amerika'nın % 23'den % 18.5'a düşmüştü (İTKİBGS, (1988)) .

1986'da toplam 66.25 milyar \$ olan dünya tekstil ihracatının % 5.96 sını H.Kong, % 4.83'ünü G.Kore ve % 1.4 ünü TC karşılamıştı (Anson, R. ve Simpson P., (1988)) .

1986 yılında B. Avrupa'ya yapılan tekstil ihracatının % 3'ü Türkiye tarafından karşılanmıştı, aynı yıl sektörde H. Kong, G. Kore önemli artışlar kaydetmişlerdi. % Değişim oranı H.Kong, % 30.5, G.Kore % 27.0 dı.

1986-87 yılları itibariyle, tekstil ve hazır giyimde dünya ticaret hacminin % 21.5'ten % 27'ye yükseldiği, bu gelişmeye neden olan temel faktörlerin ise,

tüketici talebinin ABD'de % 6.5, Avrupa'da % 3 oranında artış göstermesi ve buna bağlı olarak Asya ülkelerinin ihracatında önemli bir artış olması, ayrıca döviz kurlarındaki değişim olduğu tahmin edilmişti.

Dünya ticaretinde yapısal değişikliğin nedeni de, Çin, H.Kong, G. Kore, Tayvan ve Japonya'dan oluşan beş D. Asya ülkesinin tekstil sahasında gelişme göstermesi ve diğer ülkelerin ihraç ürünleri değerlerinde meydana gelen azalmadır.

GOÜ'lerde sektörün dokuma üretimi % 69, giyim üretimi % 102 oranında artarken, Asya ülkelerinin artış payları daha büyük olmuştur. Oranlar, dokuma üretiminde % 88 iken, giyim üretiminde % 138 düzeyinde artma şeklindeydi (Anson, R. ve Simpson, P., (1988)).

1987 yılında Türkiye'nin dış satımının % 26.5'ini tekstil ürünleri oluşturmuyordu. Sektörün sanayi ihracatı içindeki payı ise % 42.5'dir. Tekstil ürünleri ihracatı ile İtalya'dan sonra Avrupa'da ikinci, Japonya, G.Kore, Çin, İtalya, Tayvan, Hindistan'dan sonra dünyada yedinci sırayı almıştı (Tekstil-Teknik, (1988)) .

1981=100 indeksiyle 1987 ortalarında H.Kong'da sektörün üretimi 172, ihracatı ise 132 oranında idi. G.Kore'nin ise 1986'da 8734 milyon tekstil ihracatı, 1987 yılı ortasında 4618 milyon \$'dı (Anson, R. ve Simpson, P., (1988)) .

Yine 1987 yılı içinde, İtalyan İplik ve Elyaf Sanayicileri Birliği'nin bir araştırmasına göre: Türkiye, H. Kong'u tekstil sektöründe geçerek , AT ülkelerinin tekstil ve hazır giyim ithalatında ilk sırayı almıştı. İtalyan tekstilinin başlıca pazarı olan B. Almanya'nın ithalatının % 39'unu karşılayan Türkiye,

İtalyan üreticiler için tehlike yaratmaya başlamıştı (İstanbul Ticaret, (1988)) .

1987 yılı ihracatında meydana gelen sıçramaya rağmen, H. Kong, G.Kore, Tayvan dışındaki GOÜ'lerin ihracatı 5.5 milyar dolar ile tahmin edilenden daha az gerçekleşmişti. Türkiye'de ise toplam ihracatın % 69.8'ini oluşturan imalat sanayii ihracatında tekstilin payı % 26.6 idi. Bu oranlar 80 yılında % 28.8 ve % 14.6 düzeyinde gerçekleşmişti (Togan, S. ve diğerleri, (1988) ve Dünya Gazetesi (1988 b)) .

Kore Tekstil Sanayii Federasyonu 1990'lı yıllarda sanayiın % 2.4 (yıllık), 2000 yılına kadar da % 1.8 oranında büyüyeceğini, yurtiçi talebin aynı sürelerde % 4.2 ve % 3.8 yükseleceğini, yine aynı dönemlerde ihracatın da yıllık % 1.4 ve % 0.5 oranında artacağını tahmin etmektedir (Anson, R. ve Simpson, P., (1988)) .

1988 yılı, ilk 8 ayında Türkiye'nin tekstil ihracatı içinde en fazla payı AT alırken, en fazla artış % 31.6 ile İsveç'e yöneltilen ihracat ile gerçekleşmişti.

Ürün bazında en çok ihraç artışını, % 40.8 ile örme giyim sağlarken, pamuk ipliği ihracı % 7.5 azalmıştı. Bu azalmada AT ülkelerinde iplik stoku bulunması ve Hindistan'ın Avrupapazarına girmesinin etkileri olmuştu (Dünya Gazetesi, (1988 b)).

Sonuç olarak: GOÜ'lerin yapısına aykırı düşmeyen emek yoğun tekniğin de kullanılabileceği, özellikle ihracata yönelip büyümeyi amaçlayan ve petrol gibi bir doğal kaynağa sahip olmayan ülkelerin toplam ihracatında büyük payı olan tekstil sektörünün üretimi arttırılmakla, hem günlük yaşantının önemli ihtiyaçlarının

karşılanması için harcanacak dövizden tasarruf edilebilecek hem de, uluslararası ticarette katılarak ülkeye gereken döviz girdisi sağlanabilecektir.

BÖLÜM 4. TEKSTİL SEKTÖRÜNÜN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER AÇISINDAN GENEL DEĞERLENDİRMESİ VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

Uluslararası tekstil pazarlarında, yaklaşık yirmi senedir, GOÜ'ler ciddi ölçüde pay sahibi olmaya başlamışlardır.

Tekstil Wirtshaft dergisinin bir araştırmasına göre, dünyanın en büyük 250 tekstil kuruluşu arasında, Brezilya, Türkiye, G. Kore, H.Kong, Arjantin gibi gelişmekte olan ülkeler yer almaktadır (Dünya Gazetesi, (1988 a)) .

Bu ülkelerin bir kısmında tekstil sanayii gelişmiş, bir kısmında ise endüstrileşme sürecinin başlamasıyla tekstil sanayii gelişmeye başlamıştır.

Gelişen ülkelerin, tekstil sanayii açısından başlıca amaçları yurtiçi talebi karşıladıktan sonra ihracata yönelmektir. Bu sebeple, ürünlerin en düşük maliyetle ve en uygun kaliteyle imali gerekmektedir (UN, (1966)) .

4.1. İŞGÜCÜ MALİYETİ VE HAMMADDE

GOÜ'ler işgücü ve hammadde kaynakları açısından karşılaştırmalı bir üstünlüğe sahiptir. İşgücü artan nüfusa bağlı olarak bol ve GÜ'lere oranla bütün dönemlerde ucuzdur.

Tablo 4.1
Saat Başı Ücret (birim: A.B.D. \$)

Ülke	1980	1984	1987
A.B.D.	6.37	8.60	9.24
H.Kong	1.91	1.65	1.93
G.Kore	0.78	1.89	1.77
Türkiye	0.95	1.19	1.28

Kaynak : Ünlü, N. (1987), s.6.

TİD, (1988 a), s.5.

Anson, R. ve Simpson, P., (1988), s.58.

1987 verilerine göre, tekstil sanayiinde saat başına ortalama işçilik maliyetlerinin 1.77 dolar olduğu G.Kore'de, üretim maliyetleri de bu durumdan kaynaklanarak düşüktü. 1985 yılında sanayii de işçilik maliyetleri iplik üretim maliyetinin sadece % 14'ünü teşkil etmişti. Bu oran saat başına ortalama işçilik maliyetinin 12.89 dolar olduğu B. Almanya'da, iplik üretim maliyetinin % 34'ünü, 11.99 dolar olan Japonya'da % 23'ü oluşturmaktadır (TİD, (1988 a)) .

Türkiye'nin durumu, teknolojik gelişmelerle desteklendiği takdirde uluslararası ticarete bir avantaj yaratabilecek düzeydedir. Üretim birimi başına emek maliyeti de düşüktür. A.B.D. doları = 100 ölçütü ile yapılan hesaplamada H.Kong'un 73.40, B. Almanya'nın 194.22, İtalya'nın 168.41, Türkiye'nin 44.93 üretim birimi başına emek maliyeti bulunmuştur (Anson, R. ve Simpson, P., (1988), s.62) .

Diğer üstünlük sağlayıcı faktör, pamuk ipliği üretimidir.

Tablo 4.2
Pamuk İpliği Üretimi
(000 ton)

Ülke	1980	1987
H.Kong	164	225
G.Kore	270	536
Türkiye	280	500

Kaynak : The Tekstile Statistics Bureau, (1988), s.31.
Anson, R. ve Simpson, P. (1988), s.52.

Birçok GOÜ'den farklı olarak Türkiye, pamuk ipliği üretiminde önemli potansiyele sahiptir. 1987 yılı itibariyle pamuk ipliğine ait veriler tabloda görüldüğü gibi gerçekleşmişti.

Tablo 4.3
Pamuk İpliği Üretimi, Kapasitesi,
Kapasite Kullanım Oranı, İhracatı

	1987	1988
Üretim (000 ton)	500.0	507.0
Kapasite (000 ton)	547.0	570.0
Kapasite Kullanım Oranı %	91.4	88.95
İhracat (000 ton)	101.3	105.0

Kaynak : Özer, A. (1988), ve
Türk Dış Ticaret Derneği, (1988), s.53.

Türkiye, Dünya ihracatının ortalama % 10'unu gerçekleştirmektedir. Pamuk ipliği üretimini belirleyen temel faktör taleptir. Üretim kapasitesi, varolan iç talebi karşıladığı gibi, dış talebe de cevap verecek durumundadır. Hazır giyim ve örme giyim ihracatının arttırılması da pamuk ipliği kapasitesi kullanım oranının yükselmesinde olumlu etkide bulunmaktadır.

Tablo 4.4
Dünyanın En Önemli Pamuk Üreticisi
Ülkelerinde Üretim Miktarları
(1986)

<u>Ülke</u>	<u>(1000 ton)</u>
Çin	3.484
S.S.C.B.	2.498
A.B.D.	2.106
Hindistan	1.615
Pakistan	1.297
Brezilya	680
Türkiye	480
Mısır	425
Dünya Toplamı	13.765

Kaynak: TİD, (1987) , s.5.

Ülke, dünya pamuk üreticileri arasında yedinci sırada yer almaktadır. Bu sektörde, mevcut düzeyi ile birlikte hazır giyim sektöründen sonra, ikinci sırada yer almakla birlikte, Güneydoğu Anodolu Projesi'nden sonra artacak pamuk üretimi dikkate alındığında, önemli bir potansiyel ortaya çıkmaktadır (Ünlü, N., (1987)) .

Tekstil ürünleri ihracatı oldukça büyük olan G. Kore'de özellikle, ham pamuk ülkenin hammadde ithalatının artmasına neden olmaktadır. Örneğin, 1986 yılında pamuk fiyatlarının düşük olmasına rağmen, bu hammaddenin ithali % 13 dolayında artış göstermişti (TİD, (1988 b)) .

4.2. VERİMLİLİK-TEŞVİKLER-ARAŞTIRMA GELİŞTİRME FAALİYETLERİ

4.2.1. Verimlilik

Kalkınmakta olan ülkelerin, tekstil sanayiinin verimliliği genellikle düşüktür. Düşük verimlilik nedenlerinin başında, tabloda yer aldığı gibi, kalifiye işgücü yetersizliği ve atelyede kullanılan teknik, ayrıca teknolojik sorunlar gelmektedir.

Tablo 4.5

Verimi Düşüren Faktörler

<u>Faktörler</u>	<u>Verimi Düşürme Yüzdesi</u>
- Kalifiye işgücü noksanlığı	19
-Tesis içi teknik/teknolojik sorunlar	17
-Girdilerin kalitesi	11
-Enerji yetersizliği nedeniyle meydana gelen kayıplar	10
-Bakım, onarım ve yedek parça temininden kaynaklanan sorunlar	8
-İşgücü planlamasının iyi olmaması	7
-Ücret ve teşvik sistemlerinin yetersizliği	6
-Malzeme akış sistemindeki aksaklıklar	5
-Diğerleri	17
	100

Kaynak : TTSİS, (1986), s.59,

Bazı GOÜ'lerde, düşük verimlilik, düşük işçi ücretlerinden kaynaklanan düşük maliyet avantajını olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin: G.Kore'de, düşük işçilik maliyetlerinin birkaç avartajı rakip ülkelere göre daha zayıf olan verimlilik nedeniyle yok olmaktadır. G.Kore tekstil ve giyim sanayiinde, istihdamın üretkenlik oranı 14.5 adam saatken, bu oran gelişmiş ülkelerden, Japonya'da 8.5 adam saat, B. Almanya'da 8.7 adam saattir (TİD, (1988 a)) .

Verim artırıcı faktörler arasında, yenileme yatırımları ve çalışanların işbaşı eğitimleri aynı oranda önem taşımaktadır.

Tablo 4.6
Verim Artırma Teknikleri

<u>Teknikler</u>	<u>Verimi Artırma Yüzdesi</u>
-Yenileme yatırımları	24
-İşgücü planlaması ve iş programları	19
-Mühendislik uygulamaları	19
-Çalışanların işbaşı eğitimi	24
-Kalite kontrolü	8
-Çalışma koşullarının iyileştirilmesi	6
	100

Kaynak : TTSİS, (1986), s.67.

Sanayiide eğitimin, ihracat ile de ilgisi vardır. Dar anlamıyla bakıldığında, en belirgin iki hususun belirtilmesi gerekirse, verimlilik ve kalite konuları ileri sürülebilir.

Verimliliğe etkisi; Belirli bir işin verimli bir şekilde yapılabilmesi, o işin ifası için gerekli bütün işlemlerin ve becerilerin bilinmesi ve gereğince uygulanması ile mümkün olacağı çeşitli araştırmalarla ispatlanmıştır.

Bu husus, işe yeni başlayan bir personel olduğu kadar, gelişen yeni teknoloji ve metotların öğretilmesi amacıyla, bir işi belirli bir bilgi ve beceri çerçevesinde yapmakta olan personel için de önemli olmaktadır.

Verim düşüklüğü, hatta belirli bir gelişme ve artış sağlanamaması, işverenin tahmin ettiği maliyet hesaplarına ulaşamamasına, dolayısıyla çok ince hesaplar ve kâr marjlarıyla çıkmak zorunda olduğu yabancı piyasalarda, malını pazarlama şansının olumsuz yönde etkilenmesine neden olacaktır.

Yapılan işin kalitesine etkisi; Sanayici ve ihracatçıların, özellikle dış pazarlarda karşılaştıkları rekabet, Türkiye'ye karşı takınılan olumsuz tavırları nedeniyle, kalite konusu, ürünün piyasadaki satış imkanlarını, en az fiyat kadar etkilemektedir. Diğer yandan, kusurlu üretimin en düşük düzeye getirilmesinin eğitimin etkenliği ve yaygınlığı ile ilişkili olduğu kuşkusuzdur. Personelin yaptığı işin gereği olan eğitim ihtiyacı karşılanmış olmalıdır. Aksi halde, yaptığı iş hakkında yeterince bilgi sahibi olmayan veya beceri kazanmamış olan işçi kalitesiz ürün çıkaracak, hem kendisinin hem de işverenin kazanç ve menfaatini olumsuz yönde etkileyecektir. Bu da yaygınlığı ölçüsünde, ihracatın yeterince gelişmesine engel oluşturmaktadır (Cansever, G., (1986)) .

4.2.2. Teşvikler

Teşvik sistemlerinin yetersizliği, % 6 oranında verim düşmesine neden olmaktadır.

Türkiye'de tekstile verilen önemin artmasıyla beraber, bu alandaki teşvikler de artmıştı.

1982-86 yıllarında verilen teşvik belgesi sayısı % 1190 oranında artarak, 84'ten 351'e; yatırım miktarı da 40 milyar TL'dan, 520 milyar TL'na yükselmiştir (Közanoğlu, H., (1988)) .

1985-88 yıllarında tekstil sektörüne verilen yatırım teşvik belgelerinin sayısı ve yatırım tutarları tabloda yer almıştır.

Tablo 4.7
Tekstil Sektörüne Verilen Yatırım
Teşvik Belgeleri

<u>Yıllar</u>	<u>Belge Sayısı (adet)</u>	<u>Toplam Yatırım Tutarı (milyon TL)</u>
1985	303	500.414
1986	351	520.000
1987	370	965.060
1988	283	2408.225

Kaynak : Ekonomik Bülten, (1988), s.2.

Tekstil sektörünün yatırımları, gelişmiş bölgelerde % 30, normal bölgelerde % 40, II. derecede kalkınmada öncelikli bölgelerde % 60 ve I. derecede kalkınmada öncelikli yörelerde % 100 dolayında yatırım indirimi teşviğinden yararlanmaktadır. Uygulanan başlıca teşviklerden diğerleri :

Kaynak kullanımını destekleme primi,
Gümrük muafiyeti,
Teşvik primi,
Finansman fonu,
Vergi, resim ve harç istisnası,
Döviz tahsisı,
Yatırım teşvik kredileri,
Katma değer vergisi ertelemeesi,
Bina inşaat harcı,
Rıhtım resmi muafiyetidir (Ekonomik Bülten,
(1988)) .

Ayrıca, tekstil sektörünün ihracatına uygulan-
nan teşviklerde bulunmaktadır. Altı grupta toplanan
bu teşvikler :

Vergi, resim ve harç istisnası ; İhracat sı-
rasında doğan vergi, resim ve harçlar ile damga ver-
gisi istisnasıdır.

Gümrük muafiyetli döviz tahsisı; İhracı yapı-
lan mamulün bünyesine giren ham ve yardımcı maddeler
ile belli oranlardaki işletme malzemeleri ve yedek
parçalar için gümrük muafiyeti uygulanmaktadır.

Destekleme fiyat uygulaması; Bazı mamullere
ihraç gücü kazandırmak amacıyla adet ve/veya birim
ağırlık başına dolar karşılığı TL ödeme yapılmaktadır.

Kurumlar vergisi muafiyeti: Yılda 1.000.000
dolarlık ihracatı gerçekleştiren imalatçıların kârla-
rının, ihraç tutarının % 20'sine tekabül eden kısmı
muafittir.

İhracat reeskont kredisi; Yıllık ihracatı 100 milyon doları aşan firmalara Türk Eximbank'ca özel ihracat reeskont kredisi kullandırılmaktadır. Bu kredinin yanı sıra, TC Merkez Bankası ve Türk Eximbank'ca, tekstil sektörüne değişik ihracat kredileri verilmektedir.

İhracat sayılan satışlar; Gümrük hattı dışı eşya satış mağazalarına yapılan tekstil ürünü satışları, yılda 10.000 doları geçen tekstil ürünü satışları, ihracat sayılan satış ve teslimler olarak gerekli teşviklerden yararlandırılmaktadır (Ekonomik Bülten, (1988)) .

Günümüzde, özellikle sübvansiyonların düşürülmesi ile finansal teşvikler, Eximbank ile sınırlanmıştır. Fakat bu kuruluş daha ziyade sermaye şirketlerine finansal destek sağladığından, küçük ölçekli şirketler bu olanaktan yararlanmamaktadır (Kozanoğlu, H., (1988)).

4.2.3. Araştırma Geliştirme Harcamaları (ARGE)

Genel olarak araştırma, gelişmenin temellerinden biridir. GÜ'lerin bilimsel ve teknolojik üstünlükleri, bu ülkelerin araştırmaya önem vermeleri ve araştırma sonuçlarını hızla uygulamaya koymalarından kaynaklanmaktadır.

ARGE düzeyini ölçmekte, ARGE harcamalarının GSMH'ya oranı, bu alanda çalışan araştırmacı elemanların toplam çalışan nüfusa oranı, uygulamalı araştırmalardan elde edilen sonuçlar, buluşlar, patent sayısı ve bunlarla ilgili ödemeler ölçek olarak kullanılabilir (Doğan Turunç, İ., (1985)) .

Türkiye, ARGE harcamaları, bu çalışmalarını yapabilecek personel açısından teknik eğitim konusunda da yetersiz düzeydedir.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu tarafından 1983 yılında, Üniversiteler ve devletin yaptığı ARGE harcamaları hakkında ki çalışmada ARGE harcamaları ve milli gelire oranları belirlenmişti.

Tablo 4.8
ARGE Harcamaları ve GSMH'ya Oranı

	ARGE Harcamaları 000 TL	GSMH'ya Oranı %
1973	768695	0.248
1974	1009515	0.236
1975	1218781	0.227
1976	1571514	0.234
1977	2875192	0.330
1978	2760962	0.214
1979	4919354	0.221
1980	6944173	0.156
1981	12096533	0.184
1983	27220000	0.240

Kaynak : Duruiz, L. ve Yentürk-Çoban, N. (1988), s.14.

Aynı kurumun, İstanbul Sanayii Odası'na kayıtlı 500 büyük firmayı kapsayan başka bir çalışmada ise, sadece 125 firmada ARGE biriminin bulunduğu ve bunlardan yalnızca 68'inde ARGE çalışmalarının yürütüldüğü belirlenmişti.

Yine bu araştırmaya göre 1985 yılında sadece 1044 araştırmacı vardı ve ARGE harcamaları 11.5 milyar TL idi (Duruiz, L. ve Yentürk-Çoban, N.,(1988)) .

Tekstil ihracatı bakımından GOÜ'lerin yanı sıra GÜ'ler arasında da Türkiye'nin rakip olduğu ülkelerde, milli gelir içinde ARGE harcamalarının oranı oldukça yüksektir. Örneğin; Japonya, her yıl milli gelirinin % 2.9 unu, AT ülkeleri % 1.9'unu bilimsel ve teknolojik araştırmalara ayırırken, Türkiye'de bu oran % 0.2 düzeyinde gerçekleşmektedir (Hürriyet Gazetesi, (1989)).

4.3. FIRMA ÖLÇEKLERİ

Türkiye açısından verimi düşüren bir diğer sebep de, firma ölçekleridir. Türkiye'nin oldukça küçük ölçekli firmalara sahip olduğu görülmektedir. 10'dan fazla işçi çalıştıran firmalar, 10 ve daha az işçi çalıştıran firmalarda yapılan çalışmalardan, üç kat daha fazla verim elde etmektedir (Yentürk-Çoban N. (1988)) .

Örnek olarak sanayiın giyim sektöründe yapılan bir çalışma incelendiğinde, 1963-1980 süresinde, büyük ölçekli grupta yeralan işçi ve firma sayısının arttığı, küçük ölçekli grupta ise azaldığı görülmektedir.

Tablo 4.9
Hazır Giyim Sektöründe Firma
ve İşçi Sayısı

	<u>1963</u>	<u>1970</u>	<u>1980</u>
Firma Sayısı B (x)	34	112	363
K	54236	51941	39920
Ortalama İşçi B	3005	5594	15691
Sayısı K	96084	80342	76746

Kaynak: Duruiz, L. ve Yentürk-Çoban N., (1988), s.38.
(x) B:Enaz 10 işçi, K:En fazla 10 işçi.

Sanayiın yapısı gereği küçük ölçekli firmaların sayıları daha fazladır. Yine hazır giyim sektörü örnek alınıp, imalat sanayii ile aynı dönemlere ilişkin bir karşılaştırma yapıldığında, sektördeki küçük ölçekli firma oranının, imalat sanayiindeki küçük ölçekli firmaların oranından daha büyük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.10
Hazır Giyim Sektörü ve İmalat Sanayii
Arasında Ölçek Karşılaştırması

	<u>1963</u>	<u>1970</u>	<u>1980</u>
Hazır Giyim Sektörü :			
<u>Küçük Firmalar</u>			
<u>Büyük Firmalar</u> =	1595	464	110
İmalat Sanayii :			
<u>Küçük Firmalar</u>			
<u>Büyük Firmalar</u> =	52	35	19

Kaynak : Duruiz, L. ve Yentürk-Çoban, N., (1988),s.39.

Rakamlardan küçük ölçekli firma oranlarının iki kesimde de azaldığı görülmektedir.

4.4. TEKSTİL MAKİNELERİ TİCARETİ

Sanayileşmiş ülkeler, sektörde sermaye yoğun teknoloji kullanarak maliyetlerini azaltıp, ürünlerini GOÜ'lerin emek yoğun üretime dayalı düşük maliyetle imal ettikleri değerden daha da az fiyatlarla uluslararası piyasalara sürmek amacındadır. Nitekim 1973-84 yılları arasında GÜ, tekstil sektöründe istihdam miktarını azaltarak teknoloji yoğun üretime kaymışlardır. Sektördeki istihdam A.B.D.'de % 22, AT ülkelerinde % 46 oranında azalmıştı (GATT, (1986)) .

GÜ ya da GUÜ'lerde, kaliteyi arttırıcı ve maliyetleri düşüren faktör olarak ileri teknolojiyi içeren makinelerin kullanılmaya başlanması, dokuma ve ip-lik makineleri imalatını da cazip hale getirmiştir. Çoğunlukla GOÜ'lerin tekstil ürünleri için uygun pazarları oluşturan, Batı Avrupa, A.B.D.'nin yanı sıra Japonya teknolojik üstünlüğe sahip, tekstil makineleri imal etmektedir. Bu ise; tekstil ürünlerinden farklı olarak tekstil makineleri ticaretini de geliştirmektedir. Bu sebeple, başlıca ticari blokların tekstil makineleri ticaretine, 1960'lı yıllardan başlayarak beşer yıllık dönemlerle UN, (1965-83) ve UN, (1988)'den yararlanılarak kısaca değinilmiştir.

Tablo 4.11
Dünya Tekstil Makinaları İhracatı
(Milyon dolar)

	<u>1965</u>	<u>1970</u>	<u>1975</u>	<u>1980</u>	<u>1983</u>
-Batı Avrupa	690.3	1186.7	2326.6	2759.8	1981.2
-Kuzey Amerika	219.1	424.7	627.5	859.8	928.5
-Japonya	31.8	106.7	77.7	106.7	84.6
-Doğu Avrupa Ülkeleri Toplamı	193.9	342.8	996.4	474.3	1155.3
-Gelişmekte Olan Ülkeler	537.9	926.8	2524.2	3143.3	2036.4
-Diğer Ülkeler	1.5	1.1	2.8	9.6	5.6
Toplam	1674.5	2988.8	6555.2	7353.5	6191.6

Kaynak : UN, Bulletin of Statistics on World Trade in Industrial Products,
(1965-83) .

1965 yılında, B. Avrupa ülkelerinde ihracatın yaklaşık % 28'ini B. Almanya, % 14'ünü İsviçre, % 15'ini İngiltere gerçekleştirirken, A.B.D. 160.0 ve GOÜ'lerden G. Kore: 12.9, H.Kong ve Türkiye: 14.3 milyon dolarlık tekstil makinası ihraç etmişlerdi.

1970 yılındaki toplam 1186.7 milyon dolarlık B. Avrupa ihracatının 189.0 B. Almanya'ya, 171.6'sı İtalya ve 169.4 milyon doları Fransa'ya aitti.

44.2 milyon dolar H.Kong, 64.6 milyon dolarlık G.Kore ihraç ederken, Türkiye'nin ihraç tutarı 17.7 milyon dolardı. 1968 yılından sonra Uzak Doğu ülkelerinde makina ihracatının önemli bir oranda arttığı görülmektedir. 1967 de bu ülkelere ait ihracat toplamı 280.6 milyon dolar iken, 1968'de 335.1 milyon, 1969 da 412.5 milyon dolara yükselmiştir.

1975 yılında 2326.6 milyon dolarlık B.Avrupa ülkelere ait ihracatın: 320.5 milyon doları İtalya, 277.2 milyon doları B. Almanya, 225.3 milyon doları İngiltere tarafından gerçekleştirilirken, A.B.D.: 356.8, G.Kore: 116.0, H.Kong: 72.9 milyon dolarlık tekstil makinası ihraç etmişti.

Türkiye'nin ihracatı da 1971'den itibaren hızla yükselmişti. 1971 de 20.1 milyon dolar olan ihracat tutarı, 1972 de: 66.9, 1973 de: 141.5, 1975 de: 184.6 milyon dolara ulaşmıştı. Fakat bu dönemlerde ithal ettiği makina tutarı da artmıştı. Örneğin: 1973 de sadece B. Almanya ve İsviçre'den 97.2 milyon dolarlık makina ithal ederken, 1975 de aynı ülkelere 111.1 milyon dolarlık ithalat yapmıştı.

1980 yılında GOÜ'ler toplam 3134.3 milyon dolarlık ihracatları içinde Ğ. Kore'nin payı 1975 yılına oranla azalarak, 111.1 milyon dolara, H.Kong'un payı artarak 137.7 milyon dolara yükselmişti.

Türkiye'nin payı da 95.5 milyon dolara düşmüştü. Bu dönemlerde Türkiye'nin tekstil makinalarına talep, Mısır, Tunus gibi Afrika ülkelerinden, İran, Ürdün gibi Orta Doğu ülkelerinden, Hollanda gibi Avrupa ülkelerinden gelmekteydi. 1980 yılında, Türkiye toplam 98.4 milyon dolarlık tekstil makinasını 16 ülkeden ithal etmişti.

B.Avrupa ülkelerinden İtalya 470.5; B.Almanya 389.4; Fransa 340.0 milyon dolarlık makina ihraç etmişlerdi.

1975 yılında Japonya'nın azalan ihracat oranı, düzenli bir seyir göstermeden, 1976 da; 92.1, 1977 de: 79.7, 1978 de: 98.8, 1979 da: 111.6 ve 1980 de: 106.7 milyon dolar şeklinde olmuştu.

Üretimin devletçe yapıldığı ülkelerde de, 1975-1980 yılları arasında ihracat oranları düzenli bir ilerleme göstermemişti. 1976 da: 1046.3, 1977 de: 853.4, 1978 de: 933.8, 1980 de: 474.3 dolayında gerçekleşmişti.

1983 yılında 1980 yılına oranla dünya toplamında bir azalma meydana gelirken, ihracat tutarları A.B.D. de: 825.6, Doğu Avrupa ülkelerinde 1155.3 milyon dolara ulaşmıştı.

B. Avrupa ülkelerinden, B. Almanya, 308.2, İtalya 272.9, Fransa 249.5 milyon dolarlık ihracat ile ilk sıraları alırken, gelişmekte olan ülkelerde toplam açısından azalma meydana geldi. Bu dönemde, H.Kong 110.2, G.Kore 166.8 ve Türkiye 121.1 milyon dolarlık ihracat yapmıştı. Türkiye, başta B.Almanya, İsviçre, İtalya olmak üzere toplam 15 ülkeden 120.9 milyon dolarlık ithalat yapmıştı.

1984 yılında toplam 6531 milyon dolar olan ihracatın, % 26.2'sini B.Almanya, % 14.3'ünü İsviçre, % 13.4'ünü Japonya, % 6.4'ünü A.B.D., % 0.4'ünü G.Kore, % 0.3'ünü H.Kong gerçekleştirmişti.

Tekstil makineleri ihracatıyla ilgili 1980:100 alınarak oranlandığında tabloda ki değerler elde edilmiştir.

Tablo 4.12
Tekstil Makineleri İhracatı

Ülke	1985
B.Almanya	75.7
Japonya	102.8
A.B.D.	117.6
İtalya	134.0

Kaynak: UN, (1988), s.52.

% 34 ile en çok artış gerçekleştiren İtalya, 1980-1985 döneminde 3.4 defa A.B.D.'na, 8 defa Japonya'ya, ihracat yapmış, Türkiye'nin ülkeden ithal ettiği makina miktarı 7.8 kez çoğalmıştır (İtalyan Tekstil Makine İmalatçıları Derneği, (ACIMIT), (1986)) .

1986 yılında, dünya tekstil makinaları piyasasında önde gelen B. Almanya'nın ihracatı 3.3 milyar dolara tekstil makinaları sektöründeki üretim artışı % 13'e ulaşmıştı. Bu yılda başlıca alıcısı Çin'di. Ülkenin ithalatı 738 milyon DM dı (Anson, R. ve Simpson, P. (1988)) . İkinci sırada yer alan İsviçre 1.7 milyar, üçüncü sıradaki İtalya 1.2 milyar dolarlık ihracat yapmışlardı. Bu ülkeleri Fransa ve İngiltere 466 ve 424 milyon dolarla takip etmektedir (İktisat ve Ticaret Haberler Ajansı, (İKA), (1987)) .

Sonuç olarak GOÜ'lerin tekstil ürünleri ticaretinde en önemli rakipleri olan B.Almanya, İtalya gibi GÜ'lerin tekstil sektörüne en fazla teknoloji satan ülkeler olduğu görülmektedir. Verilere bakıldığında GOÜ'lerin de makine ticaretinde paya sahip oldukları ortaya çıkmakla birlikte, bu ülkelerin ihraç ettikleri makinelerin çoğunluğu teknolojik üstünlüğe sahip GÜ makineleri ile rekabet edemez durumdadır.

4.5. TEKSTİL SEKTÖRÜNDEKİ TEKNOLOJİK GELİŞMELER

Tekstil teknolojisindeki gelişmeler sektörün yapısal durumunda beş önemli ilişkiyi tayin etmektedir.

1. Firmaların birleşmesi veya küçük firmalar şeklinde olması,
2. İstihdam veya işsizlik,
3. Tabii elyaf kullanımı veya kimyasal elyaf kullanımı,
4. Örme veya dokuma,
5. GÜ ve GOÜ'ler içinde veya arasındaki ilişkiler.

Kimyasal elyaf oligopolü, tekstil ve konfeksiyon firmalarının elektronik firmalarıyla olan ilişkileri gibi etkenler teknolojik gelişmelerin ve yeniliklerin itici kuvveti olmaktadır. Gelişme özetlendiğinde: Tekstil sektörü giderek emek yoğun bir sektör olmaktan çıkıp sermaye yoğun bir sektör olmuştur. Firmalar finansman ve pazarlama durumlarının kuvvetli olması için, büyük ölçekli olmak zorunda kalmış, sonucunda birleşmeler ortaya çıkmıştır. Daha az işçi gerektiren makinelerin kullanımı, işsizliğe yol açmıştır. Elyaf kullanımı ile ilgili olarak, bir yandan makine imalatçılarının kimyasal elyaf kuruluşları ile müşterek çalışmaları, diğer taraftan, kimyasal elyafın tabii elyafa göre daha hızlı işlenebilmesi nedeniyle sentetik elyaf kullanımına uygun olan teknoloji gelişmiştir. Teknik gelişmeler, örme makinalarının hızında dokuma makinalarının hızına göre önemli artışlar sağlamıştı (Devlet Sanayii ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş. (DSİYB), (1982)).

Tekstil makinalarında ki, hızlı ve devamlı değişmeler, sanayiinin giderek emek yoğun yapısını kaybederek, sermaye yoğun bir sanayii dalı haline getirmektedir. Buna bağlı olarak gelişmekte olan ülkeler emeğe dayalı avantajlarını kaybetmekte, tekstil sanayiinin ülkedeki işsizliği azaltmada sağlayacağı fayda azalmaktadır. Bu açıdan uygun makina seçimi önemli sorunlardan birisidir. Kullanılacak makinenin, kalkınmakta olan ülkelerde bazen birbiriyle gelişecek iki gereksinmeyi karşılaması gerekmektedir. Seçilecek makine ya da yardımcı tesisat üretimi rekabetçi yapacak düzeyde modern olmalı, fakat sermaye yoğun olması nedeniyle işgücünde azalmalara neden olmamalıdır. Bu iki gereksinme arasında uygun bir denge sağlayacak düzey seçilmelidir (UNIDO, (1979)) .

Daha karmaşık bir yapı kazanan ve fiyatları artan makinelerin GÜ'lerde imalat şansı azalmakta ve ithalat için ödeyecekleri döviz miktarını arttırmaktadır.

Bu ülkeler uzun vadeli kredi sağlayamadıkları takdirde, yeni teknolojiden yararlanmak için iki seçenekle karşılaşır. İlki, Hindistan gibi geleneksel makineler kullanıp, iç piyasaya ve diğer ülkelere üretim yapmak, ikincisi ise, Brezilya'da ki gibi yabancı sermaye yatırımı ve/veya büyük tekstil makineleri imal eden firmaların yan firmaları şeklinde, transnasyonel makinelerle üretim yapmaktadır. G.Kore, H.Kong'da % 50 yabancı sermaye ortaklıkları ile yeni teknoloji kullanılmaktadır (DSİYB, (1982)) .

Türkiye'de, The Boston Consulting Group (BCG) raporuna göre: sektörde kullanılan makinelerin % 60'ı 25 yaşın üzerinde bulunmakta ve teknoloji olarak, Avrupa ve U.Doğu'ya oranla yetersiz kalmaktadır. Bu açıdan Türkiye'de ki işçi ücretleri düşük olsa bile maliyetler yüksek olmaktadır.

Özellikle, pamuklu dokumacılıkta kalite açısından yurt dışı pazarlarda rekabet şansı yüksek değildir. Modern dokuma makinefiyatlarının yüksekliği, dokuma makinelerinin teknolojik seviyesinin oldukça düşük süolmasına neden olur. Yine rapora göre, tezgah enlerinin, dünyada sürekli artış kaydettiği ve 1.60 m.den daha dar kumaşların ihracının mümkün olmadığı, öte yandan Türkiye'de ki dokuma tezgahlarının 3/4'ünün dünya standartlarının altında 1.40 m. eninde kumaşlar ürettiği yeralmaktadır. Ayrıca Türkiye'de mevcut dokuma kapasitesine 32 bin tonluk, yeni bir kapasite ilave edilmesi gerektiği belirtilmektedir (BCG, (1985)) .

Ülkede, tekstil teknolojisini geliştirme çalışmaları yetersizdir ve makine üretimi bazı istisnalar dışında yapılmamaktadır. Devlet sektörü olarak, Makine Kimya Endüstrisi bir kısım dokuma ve iplik makineleri üretimini lisans altında üretmekteydi, fakat teknolojik gelişme gösterilemediği gibi satışlarda yapılamamaya başlanmıştı. Sebebi, lisans anlaşması ile gerçekleştirilen teknoloji transferi, sınırlayıcı hükümler içermekle beraber, ek bilgiye gereksinim duyulmakta, ek bilgi sağlanamadan lisansı veren yabancı firma, bağımlılık unsuru ve denetim aracı olarak kullanılmaktadır. Bu ise yaratıcı faaliyetlerin gelişimini engellemektedir (Alpay, H.R., (1987)) .

Özel sektörde, tekstil makineleri imalatı terbiye ve dokuma makineleri alanında yapılmakta, henüz başlangıç safhasında bulunmaktadır.

Ülkede tekstil sektörü için gereken teknolojiyi üretecek kapasitenin yeterli olmaması, ithal teknolojilere yerli alternatif bulma olanağını ortadan kaldırıırken, teknoloji seçiminde gereken bilginin elde edilememesine yol açmaktadır. Teknoloji transferi mekanizmasının en önemli faktörü bilgi edinme ve teknolojik alternatiflerin değerlendirilmesidir.

Diğer önemli husus da, teknoloji satıcısının, kendisine daha fazla denetleme imkanı sağlayan anahtar teslimi sistemleri tercih etmesidir. Dolayısıyla, sonradan ortaya çıkacak sorunların çözümü için kendisinden başka bir seçeneğin bulunamamasını sağlamaktır. Böylece, satıcı ülke, uzmanlarını sürekli olarak devrede tutabilmekte ve yedek parça satışı gibi sürekli gelir sağlayan bir faktör yaratmaktadır. Bu durumlarda, teknoloji transferini kontrol mekanizması devreye sokulmalıdır. Çünkü, bilgi edinmenin ve alternatif

teknolojileri değerlendirmenin bir amacı da, alıcı ülkenin teknoloji satıcısı ülke karşısında pazarlık gücünü arttırmaktır. Sonuçta, teknolojinin elde edilebileceği alan genişletilerek, teknoloji satıcıları arasında artan rekabetten yararlanmak ve ülke koşullarına en uygun seçimi yapabilmek mümkün olabilecektir. Bu durum teknolojinin kullanımında daharahat hareket imkanı da yaratabilecektir (Alpay, H.R., (1987)) .

4.6. KORUMACILIK POLİTİKALARI

II. Dünya Savaşı sonrasında; H.Kong, G.Kore, Hindistan, Pakistan, büyük miktarlarda pamuklu tekstil ürünleri ihracatı ile gelişmiş ülke pazarlarına girmeye başlamışlardı. Dış ticaret açısından genelde en büyük sorun GOÜ'lerin ürettiği sanayi mallarının % 70'inin alıcısı durumunda bulunan sanayileşmiş ülkelerin, bu ürünlere karşı uyguladıkları gümrük vergileri ve vergi dışı kısıtlamalardır. Yapılan araştırmalarda, GÜ'lerin, özellikle, tekstil, konfeksiyon, deri ve deriden mamul edilen eşyaya ve elektronik makineler gibi kendi ihraç gruplarına giren maddelere, GOÜ'ler söz konusu olduğunda kendi aralarında uyguladıkları vergi oranlarından daha yüksek oranda vergi uyguladıkları ayrıca GOÜ'lerin önemli ölçüde ihraç ettikleri mal gruplarına kısıtlamalar koydukları belirlenmiştir (Alpar, C. (1982) ve Aggarwal, V.K.,(1986)) .

Tekstil ihracına uygulanan kısıtlamalar MFA (Multi Fiber Agreements : Çok Lifli Anlaşma) çerçevesinde, GÜ'lerce haklı duruma getirilmişti. Dünya tekstil ticaretinin düzenlenmesinde, tekstil ithalatçısı GÜ'lerin ilk kez 1950'lerde özellikle, U. Doğu menşeli tekstil ithalatlarının önemli boyutlarda artması ve GATT (General Agreements on Tariffs and Trade) koruma

tedbirlerine izin veren XIX. maddesinin yeterli bulunmaması üzerine, 1961 de STA (Short Term Agreements: Kısa Dönemli Dokuma Anlaşması) nı, devamı olarak 1962 de, LTA (Long Term Agreements: Uzun Dönemli Dokuma Anlaşması) hazırlanmıştı. Ancak tekstil sanayiinde ki teknolojik gelişmeler sonucu LTA ticareti düzenlemede yetersiz kaldı. Bunun üzerine pamuklu maddeler dışındaki tekstil ürünlerini de (yünlü ve suni elyaf) kapsayan MFA, 1.1.1974 de dört yıllık bir süre için yürürlüğe girmiş ve 1978 yılında hazırlanan MFA II, 1982 de hazırlanan MFA III bunu izlemişti.

Temmuz 1986 tarihinde MFA III'ün sona ermesiyle anlaşma, yeniden beş yıl süreyle 31 Temmuz 1991 tarihine kadar uzatılmıştı. Bu anlaşmaya Türkiye 1974 yılından beri taraf olmaktadır (Özelçi, H., (1987)) .

Türkiye, Kasım 1982 de, G.Kore, H.Kong, Arjantin, Hindistan, İsrail, Meksika, Pakistan Filipinler, Singapur, Sri Lanka, Tayland, Yugoslavya ile birlikte İsveç, 1983 sonlarında A.B.D.'nin miktarı kısıtlamasıyla karşılaşmıştı (Cable, V. ve Baker, B., (1983)) .

Avrupa Topluluğu ülkeleri de, 1982 yılından bu yana çeşitli tekstil ve hazır giyim ürünlerine, pamuk ipliğinden başlayarak tek taraflı kota uygulamasına geçmişlerdir. 1985'den itibaren Topluluğun Türkiye'ye karşı tutumunda yumuşama olmuş ve sektör, topluluk ile bir iradi kısıtlama anlaşmasını prensip olarak kabul etmeye başlayarak, Aralık 1985'te Topluluk Komisyonu ile sektör temsilcileri arasında beş kategoride, iplik, ham bez, mensucat İradi Kısıtlama Anlaşması imzalanmıştı (Özelçi, H., (1987)) .

1987 de 16 kategoride miktar kısıtlaması uygulanırken, 30 Eylül 1988 tarihinde Brüksel'de imzalanan, 1988-1989 dönemine ilişkin tekstil mamulleri anlaşması ile Türk tekstil ürünlerine getirilen kısıtlamalar artmış, fakat pamuk ipliği ihracatında fiyatlar serbest bırakılmıştı, daha önceki anlaşmalarda fiyat, Topluluk ile Türkiye tarafından ortaklaşa olarak tespit ediliyor, bu fiyatın altında ihracat yapılamıyordu (Hürriyet Gazetesi, (1988)) .

Gelişen tekstil dış satımını engelleyen kota, gümrük vergileri karşısında yeni bir dış satım politikası gereklidir. Daha fazla ve ülke ekonomisi açısından daha kârlı tekstil dışsatımı olarak tanımlanabilen bu politikanın gerekçeleri :

Uluslararası tekstil ticareti, ithalatçı ve ihracatçı ülkeler arasında ikili anlaşmalarla, büyük ölçüde kısıtlanmış olduğundan tek yanlı kısıtlamalara yol açmayacak bir dışsatım politikası izlenmelidir.

Kısıtlamalardan kaçınmanın bir yolu rekabetin az olduğu mal türlerinde daha az duyarlı pazarlara yönelmektir. Bunun için tekstil ihracat ürünlerini çeşitlendirmek ve çeşitli ülke pazarlarını sürekli izlemek gerekir.

Tekstil dış satım ürünlerini çeşitlendirirken, gerek ekonomiye en çok döviz kazandırmak ve yüksek katma değer sağlamak, gerekse kısıtlamalarla karşılaşmamak için yüksek vasıf ve kalitede orta ve yüksek fiyat kategorilerinde ki ürünlere öncelik vermek uygun bir yaklaşım olur (Başer, G., (1986)) .

Türkiye açısından, öncelikle tek yanlı kısıtlamalara yol açmayacak bir ihracat politikası izlenmeli, tek yanlı kısıtlama olasılıklarını yüksek kotalar ve uygun yıllık artışlar sağlayan ikili anlaşmalara dönüştürmeye çalışılmalıdır (BCG, (1985)) .

Diğer yandan kotaya tabi olan mallar yerine başka mallara, kotaya tabi olan mallar içinde de katma değeri yüksek olan mallara ve kota uygulayan ülkeler yerine ithalatı serbest ülkelere yönelinebilir.

Belirli dönemlerde, kontenjanını tamamlamayan ülkeler ile ilişki kurularak bu kotaların ülke kaynaklı ürünlerle doldurulmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.

AT bakımından, topluluğun kısıtlama uygulamadığı ve aynı zamanda Türkiye'den **hazır giyim** ithalatına kısıtlama koymamış olan İsviçre, Avusturya ve K. Avrupa ülkeleri (İsveç hariç) üzerinden dolaylı ihracat yapmak da mümkün olabilmektedir (Gönenç, J., (1988)) .

Özellikle, hazır giyim sektöründe değişik çözümler düşünülebilir. Örneğin: T-shirt ve şort ayrı ayrı ihraç edildiği takdirde kotaya tabi olurken, birleştirilip takım haline getirildiği zaman kotayatabi değildir. Aynı şekilde fanilanın önü açılıp iki düğme ilave edilince kotaya tabi olmaz (Özenç, E., (1988)) .

4.7. ULUSLARARASI REKABETTE TÜRKİYE AÇISINDAN ALINACAK TEDBİRLER :

Türk tekstil sanayiinin dış pazarlardaki rekabet avantajları ve rekabet şansını azaltan faktörler (Gürel, C., (1988));

İşçi saat ücretlerinin düşük olması,
Pamuk ipliğinin kaliteli ve dünya fiyatlarına eşit olarak iç üretimle karşılanabilmesi,

Belirli bir teknolojik bilgiye ve konfeksiyon sanayiinde 30 yıla yakın bir deneyiminin bulunması, sektörün avantajlarıdır.

En son teknolojik gelişmelere paralel olarak yeni yatırımlara gidilebilmesi için finansman yetersizlikleri,

Yedek parça, hammadde özellikle, Türkiye'de bulunmayan iplik, kumaşların bürokratik engeller en aza indirilerek ve gümrüksüz olarak çok süratli bir şekilde ithal edilemeyişi, rekabet şansını azaltan faktörlerdir.

İplik ve dokumada hammadde hariç, üretim maliyetinin yarısından fazlasını, sabit gider olarak kabul edilen, sermaye faizi ve amortisman oluşturmaktadır.

Türkiye'de, tekstil işletmelerinin yıllık çalışma süresi, haftada 6 gün, üç vardiyeye olduğu halde 7250 saat dolayındadır. Oysa H.Kong ve G.Kore'de bu süre 8400-8500 saattir. Türkiye'deki, süre haftada 7 gün ve 3.5 posta çalışma sistemiyle, yılda 8400 saate çıkarılabilir. Yalnızca bu önlemle hiçbir yeni yatırıma gerek kalmadan, üretimin % 16.6 kadar artması sağlanabilecektir.

Üretimin artmasıyla toplam sabit gider, daha fazla birime bölüneceği için birim üretim maliyeti azalacaktır.

Uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesi için alt sektörlerde alınabilecek önlemler (TMMOB, (1986)) , öncelik derecesine göre sıralandığında :

Birinci öncelik sırası, alınmaması halinde alt sektörün rekabet gücünü arttıramayacağı gibi, diğer alt sektörler için de problem yaratımını önleyici faktörlerdir.

- Pamuklu dokuma ve el halısında yeni teknolojinin kullanımı, hazır giyimde yeni yatırımlar, pamuk ipliği ve kumaş boyamada mevcut kapasitenin daha iyi kullanılması,

- hazır giyim ve ipek el halı alt sektörlerinde tesislerin büyütülmesi,

- pamuk ipliğinde, işçi verimliliğinin artırılması,

- kumaş boyama, halı ve ipek el halısında kalite düzeltimi,

- örmede ara pazar oluşturulması,

- kumaş boyama, yün ve ipek el halısında kalifiyeli eleman yetiştirilmesi,

- örme ve hazır giyim sektörlerinde, yabancı teknik ve pazarlama bilgilerinden yararlanma,

İkinci öncelik sırası, birinci derecede önemli önlemlere yardımcı olacak ve rekabet gücünün arttırılmasına katkıda bulunacak faktörlerdir.

- Kumaş boyama vedokumada yeni teknoloji,
- örme, halıda mevcut kapasitenin daha iyi kullanımı,
- pamuklu dokumada tesislerin büyütülmesi,
- pamuklu dokuma ve iplikte işçi verimliliğinin arttırımı,
- pamuk ipliği, dokuma ve halı da makine verimliliğinin arttırılması,
- hazır giyim ve pamuk ipliğinde, ara pazar oluşturulması,
- örme ve hazır giyimde kalifiyeli eleman yetiştirme,
- kumaş boyamada yabancı teknik ve pazarlama bilgilerinden yararlanma.

Üçüncü öncelik sırası, uzun dönemde fayda sağlayacak önlemlerden oluşmaktadır.

- pamuk ipliği ve örme alt sektöründe yeni teknolojiye geçilmediği takdirde pamuk ihraç eden ülke, pamuk ipliği ithalatçısı olabilecektir.
- pamuklu dokuma, örme, yün ve ipek el halısında yeni yatırımlar,
- pamuklu dokumada mevcut kapasitenin daha iyi kullanımı,
- dokumada işçi verimliliğinin arttırılması,
- örme sektöründe makine verimliliğinin arttırılması,
- pamuk ipliği, pamuklu dokumada kalifiyeli eleman yetiştirilmesi,
- pamuklu dokumada yabancı teknik ve pazarlama bilgilerinden yararlanma.

İhracata yönelik yatırımlarda, dış pazarın gerektirdiği kapasitenin seçimi, ulaşım haberleşme kolaylıkları, insan gücü ve hammadde kaynaklarına yakınlık gibi faktörler önem kazanmaktadır. Bu nedenle yeni tesislerin kurulması yerine varolan tesislerin genişletilmesi ve yeni teknolojiden yararlanılması daha doğru bir hareket olur.

Yeni tesisler kurma kararı da, dikkatle yapılmış bir pazar araştırmasına dayanmalıdır. Kârlılık ve fizibilite hesapları, ekonomiye katkısı olacak satış fiyatlarına göre ve değişen döviz kurları dikkate alınarak yapılmalıdır (Başer, G., (1986)) .

Ulaşım, tanıtma ve ambalaj gibi sorunlar da önemli düzeydedir. Tekstil ihracatında denizyolu taşımacılığı, pek yaygın olmasa da, ithalatçının tercih ettiği limanlara her zaman düzenli seferlerin olmaması, ayrıca bazı gemilerin yeterince yükleme gereçleri ile donatılmamış olması güçlüğü de vardır.

Topluluk üyesi ülkeler, ambalaj konusunda teknik ve değişik özellikler aramaktadır.

Yurt dışında kurulu ticaret merkezlerinin yetersizliği, topluluğa yönelik ürünlerin tanıtımında ve piyasada süreklilik kazanmasında olumsuz bir faktördür. Bu merkezler kurulup, dış pazarda yeralan dağıtımçı ve perakendecilerle sürekli bir ilişki sağlandığında, yararlı bilgiler edinilebileceği gibi ilâve destek de sağlanabilecektir (Gönenç, J., (1988)) .

Sonuç olarak, Türkiye'nin kısa vadede rekabet edebilir en önemli ihraç ürününü, tekstil maddeleri oluşturmaktadır. Sektör, teknolojik sorunlarını aşabildiği takdirde, dünya ticaretinde uzun bir süre etkin rol oynayabilecektir.

BÖLÜM 5. UYGULAMA

5.1. GİRİŞ

Bu bölüm dört altbaşlıkta ele alınmıştır. İlk iki alt bölümde, ilgili formüllerden yararlanılarak tekstil sektörü ile imalat sanayiinin karşılaştırmalı üstünlüğü ile karşılaştırmalı ihracat katsayısı hesaplanarak, iki sektör mukayese edilmeye çalışılmıştır.

Bölüm 3'de yeralan ihracatın büyüme üzerindeki etkileri konusundan hareketle, Türkiye'nin milli gelir, toplam ihracat ve tekstil sektörü ihracatı ilişkileri incelenmeye çalışılmıştır. En küçük kareler yönteminden yararlanılarak yapılan denklem tahminleri üçüncü alt bölümde yer almaktadır.

Son bölümde de, Türk tekstil ihracatını etkileyen faktörlerin belirlenmesi için yine aynı yöntemden yararlanılarak yapılan denklem çalışması bulunmaktadır.

5.2. KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜK (REVEALED COMPARATIVE ADVANTAGE)

Bir sektörün karşılaştırmalı avantajının belirlenmesinde, o sektör ihracatının ülkenin toplam ihracatına oranı ile aynı sektörün ithalatının, toplam ülke ithalatına oranı arasındaki işlemin birbirine bölümünden yararlanılmaktadır. Formülde yerleştirildiğinde :

$$RCA = \ln \left(\frac{X_i}{X} / \frac{M_i}{M} \right) \cdot 100 \quad (5.1)$$

Ülkenin incelenen sektörde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu, sonucun pozitif ($RCA > 0$) olması ile belirlenmektedir. (Togan, S., ve diğerleri, (1988) s.21-28) .

Türkiye'nin toplam ihracat ve ithalatı ile tekstil sektörü ve imalat sanayiine ait ihracat ithalat verileri 1980 yılından itibaren formüle yerleştirildiğinde elde edilen sonuçlar Tablo 5.1 'de yer almaktadır. Veriler EK A ve B de gösterilmiştir.

Tablo 5.1.

Tekstil ve İmalat Sanayiinin Karşılaştırmalı Üstünlükleri

Yıllar	Tekstil Sektörü RCA Rakamları	İmalat Sanayii RCA Rakamları
1980	273.24	-28.80
1981	283.91	-6.2
1982	290.25	12.2
1983	306.43	13.1
1984	317.42	18.2
1985	311.79	19.1
1986	321.33	-5.1
1987	292.00	10.4
1988	267.00	-4.1

Tekstil sektörüne ait sonuçlar, her dönem için pozitif ve oldukça yüksek çıkmaktadır ($267.0 < RCA < 321.33$). İmalat sanayiinde ise, 1980, 1981, 1986 ve 1988 yıllarında negatif değer bulunmuş, bu yıllarda imalat sanayiinin ihracat ve ithalat değerlerinden faydalanaarak ortaya çıkan sonuca göre karşılaştırmalı üstünlüğü olmadığı görülmüştür.

Değerin pozitif çıktığı yıllarda da avantajın oranı, tekstil sektöründen oldukça farklıdır. Bu farklılığın sebebi, imalat sanayii ithalatının, ihracatından her dönem itibariyle daha yüksek olması, buna karşılık tekstil ihracatının, ithalatından daha fazla olmasıyla açıklanabilir. Bu aşamada da, ülkeye döviz tasarrufu sağlayıp, döviz girdisine yol açması yönünden, ekonomideki önemi bir kez daha ortaya çıkmış olmaktadır.

5.3. KARŞILAŞTIRMALI İHRACAT KATSAYISI (COMPARATIVE EXPORT PERFORMANCE COEFFICIENT)

Bu katsayı, ihracat değerlerinden hareketle elde edilmektedir. İncelenen sektör ihracatının, ülkenin toplam ihracatına oranının, o sektöre ait dünya ihracatının, toplam dünya ihracat değerine oranından bulunan sonucun birbirine bölünmesiyle bulunmaktadır. Formülde yerleştirildiğinde :

$$CEP = \ln \left(\left(\frac{X_i}{X} \right) / \left(\frac{X_i^W}{X^W} \right) \right) \cdot 100 \quad (5.2)$$

Diğer formülde olduğu gibi sonucun pozitif çıkması ($CEP > 0$) ülkenin uluslararası ticarete, incelenen sektörde rekabetçi bir yapıya sahip olduğunu ifade etmektedir (Togan, S. ve diğerleri, (1988), s.28-29) .

Türkiye'nin karşılaştırmalı ihracat katsayısı, toplam imalat sanayii ve tekstil sanayii bakımından hesaplandığında sonuçlar Tablo 5.2'deki gibi elde edilmektedir.

Tablo 5.2

Tekstil ve İmalat Sanayiinin Karşılaştırmalı
İhracat Katsayıları

Yıllar	Tekstil Sektörü CEP	İmalat Sanayii CEP
1980	6.57	4.18
1981	6.66	4.47
1982	6.78	4.66
1983	6.94	4.70
1984	7.09	4.79
1985	6.68	4.80
1986	6.72	4.81
1987	-	4.90
1988	-	4.86

Her iki grup içinde, ülkenin karşılaştırmalı ihracat katsayısı pozitif çıktığından dış piyasalarda rekabetçi bir yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ülkenin bu özelliği, sahip olduğu doğal kaynaklar ve coğrafi konumundan kaynaklanabilir. Özellikle, tekstil sanayiinde kullanılan başlıca hammadde olan pamukta, Türkiye'nin dünyadaki önemlipamuk üreticisi ülkeleri arasındabulunması, ticari açıdan da, Avrupa, O.Asya ve K. Afrika pazarlarına olan yakınlığı önemli avantajlardır.

Tekstil sektörünün rekabet avantajı daha yüksektir. Zira, imalat sanayiinde yeralan çimento, orman, ürünleri, madeni eşya, elektrikli cihazlar, petrol ürünleri, taşıt araçları gibi maddelerin ihracat oranları tekstil sanayiine oranla oldukça düşüktür.

Katsayılar incelendiğinde, 1985 yılına kadar her iki grupta da düzenli bir yükselme olduğu, fakat bu tarihten itibaren tekstil sektörünün katsayısı azaldığı görülür. Çünkü, bir önceki yıla oranla sektör ihracatı % 4.61 azalmıştır. Bu azalmanın sebepleri, o yıla kadar

ihracata özendirilmiş olan sektöre verilen teşviklerin kaldırılması olabilir. İlgili bölümde de (3.4) değinildiği gibi, aynı yıl ihracatın miktar olarak artışı, değer olarak artışından daha fazla olmuştur. Bu da ihracat tutarını azaltmıştır.

5.4. İHRACATIN BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

İlgili bölümde (3.2) yer aldığı gibi, ihracatın milli geliri artırıcı etkileri bazı araştırmacılar tarafından ileri sürülüp, değişik dönemlerde GOÜ'ler açısından geçerliliği sınanmıştır. Bu araştırmalarda, ihracat ile büyüme arasında pozitif bir korelasyon olduğu sonucuna varılmıştır. En belirgin örneği de yine söz konusu bölümde belirtildiği gibi, G. Kore'dir. Özellikle 1965-1973 yılları arasında, ülkenin ihracatında % 31.7 oranında bir artış meydana gelirken, milli geliri de % 6.9 oranında artmış, ihracattaki artış, gelir artış hızına 4.4 puanlık bir artış sağlamıştır.

Bu oranların Türkiye'de de, geçerli olup olmadığının, en önemlisi de toplam ihracat içinde önemli bir yer tutan tekstil ihracatının geliri arttırmada ne ölçüde paya sahip olduğunun belirlenmesi için, en küçük kareler yönteminden yararlanılarak doğrusal regresyon denklemleri tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Ülkenin, 1970-1988 yılları arasında açıklanan değişken olarak milli geliri (G), açıklayıcı değişken olarak da, toplam (E) ve tekstil ihracatı (TI) kullanılmıştır. Bu veriler Ek B de gösterilmiştir.

İhracatın teşvik edildiği 1980 den itibaren gelir ile toplam ihracat ve tekstil ihracatı arasındaki ilişkilerin ne yönde geliştiğinin belirlenebilmesi için, çalışma 1970-1988, 1970-1980 ve 1980-1988 yıllarını kapsayacak şekilde yapılmaya çalışılmıştır.

1970-1988 döneminde;

$$G = 150323.74 + 14.835 E$$

(23.43) (12.22)

$$R^2 = 0.897 \quad DW = 0.48$$

$$G = 166351.89 + 51.430 TI$$

(26.71) (10.62)

$$R^2 = 0.868 \quad DW = 0.36$$

Denklemler sonucunda, toplam ihracatın geliri açıklama oranı yaklaşık 0.90, tekstil ihracatının ise 0.87 çıkmaktadır.

Genel olarak, bu dönem dikkate alındığında, iki açıklayıcı değişkenin parametrelerinin t testini (0.90 güven derecesinde t tablo değeri = 1.740) geçmesi, geliri açıklamada etkileri olduğunu göstermektedir. Çünkü her iki ihracat grubu da gelirdeki değişimlerin büyük bir kısmını (0.90-0.87) açıklayabilmektedir.

Hata terimleri arasında her iki grupta da pozitif otokorelasyon ortaya çıkmaktadır (0.05 önemlilik derecesi ile $dL = 1.18$, $du = 1.40$). Geliri açıklayabilecek diğer değişkenlerin denkleme katılmasıyla bu durum ortadan kalkabilir.

Yukarıdaki denklemlere göre, ihracatın bir puanlık değişmesi, gelirde yaklaşık 15 birimlik artışa sebep olmaktadır. Tekstil ihracatındaki değişme ise 51 birimlik artışa yol açmaktadır. Tekstil ihracatı ve dolayısıyla toplam ihracat, kendilerinde meydana gelen değişmeden daha yüksek oranda değişikliği gelir üzerinde yaratmaktadırlar.

1970-1980 döneminde ;

$$G = 114308.61 + 38.885731 E \\ (12.05987) \quad (7.144619)$$

$$R^2 = 0.850 \quad DW = 1.27$$

$$G = 135762.68 + 214.58347 TI \\ (20.9028) \quad (7.53005)$$

$$R^2 = 0.863 \quad DW = 1.23$$

Bu dönemde, toplam ihracatın milli geliri açıklama oranı 0.85 iken tekstil sektörü ihracatının oranı 0.86 dır. İki açıklayıcı değişkenin parametreleri t testini (0.90 güven derecesinde t tablo değeri = 1.833) geçmektedir. Bu da, değişkenlerin 1970-80 yılları arasında da geliri açıklamada etkili olduklarını göstermektedir.

1980-1988 döneminde ;

$$G = 153050.44 + 14.320 E \\ (14.325) \quad (9.99)$$

$$R^2 = 0.934 \quad DW = 1.93$$

$$G = 180276.79 + 44.009 TI$$
$$(23.991) \quad (10.872)$$

$$R^2 = 0.944 \quad DW = 1.69$$

Tekstil ihracatı ve doğal olarak toplam ihracattaki gelişmelere paralel olarak iki değişkenin geliri açıklayabilme oranında değişmiş, bir önceki döneme göre yükselmiştir. Buna göre, toplam ihracat gelirin yaklaşık 0.93 ünü açıklayabilirken, tekstil ihracatı, 0.94 unu açıklayabilmektedir.

İki ihracat faktörünün parametrelerinin t testini (0.90 güven derecesinde t tablo değeri = 1.895) geçmesi, geliri açıklama da bu dönemde de etkileri olduğunu göstermektedir.

Veriler incelendiğinde, 70'li yıllarda toplam ihracat içinde sektörün payı daha az iken, 80'li yıllarda arttığı görülebilir. Son yıllarda, toplam içinde yaklaşık % 27 lik paya sahip olmuştur.

Gerek 80 öncesinde, gerekse 80 sonrasındaki oranlar incelendiğinde ortaya çıkan sonuç, iki ihracat faktörünün de milli geliri oldukça yüksek oranda açıklayabildikleridir. Özellikle ihracata verilen önemin arttığı 1980-88 döneminde, toplam ihracatın gelirle ilişkisi, tekstil sektörü ihracatının gelirle ilişkisinden yüksek olmakla beraber, ihracatın geliri açıklama oranı sektör ihracatının geliri açıklama oranından az da olsa düşüktür.

Sonuç olarak, Türkiye'de, ihracat geliri belirleyen faktörlerden biri olmaktadır. Toplam ihracat içinde de önemli payı olan sektörlerden tekstilin de, tek başına geliri açıklama oranı oldukça yüksek bulunmaktadır. Ülkede, sektör ihracatını arttırıcı önlemler alındığı takdirde sağlanacak döviz girdisi ile ulusal gelirde önemli artışlar sağlamak mümkün olabilir.

5.5. TEKSTİL İHRACATINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Türk tekstil ihracatının açıklanmasında, sektörde kullanılan teknoloji açısından; tekstil makineleri ithalatı, kullanılan endüstriyel makinelerin sayısı, hammadde girdisi olarak; pamuk üretimi, hammadde-yardımcı madde kullanım miktarları kullanılmak istenmiştir. Küçük ve büyük ölçekli firmalarda istihdam edilen işçi sayısı, ARGE harcamaları, kota miktarları, sektöre verilen teşvik belgeleri sayısı, ihracat kredileri ihracat kredilerine ödenen faiz oranları, ihracat vergi iadesi ve ihracat döviz kuru, dokuma sanayii sabit yatırımları ve sektörün katma değerinden yararlanılmak istenilmiştir.

ARGE harcamaları, sektöre verilen teşvik belgeleri sayısı, ihracat kredilerine ödenen faiz oranları gibi değişkenlere ait veriler düzenli olarak bulunamamıştır. Bunların dışındaki değişkenlerin tamamı için de, 1970-1988 yılları arasında değerler tam olarak elde edilemediğinden denklem tahmini 1970-1985 yıllarını kapsayacak şekilde yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada kullanılan değişkenler ;

- Sanayi sektörüne verilen ihracat kredisi (OV)
- Sektörün katma değeri (KD)
- İmalat sanayii ihracatına uygulanan vergi iadesi (VI)
- Sektörde çalışanların sayısı (IS)
- Aramalı ithalatı (H)
- Pamuk üretimi (P)
- İmalat sanayii ihracat döviz kuru (D)
- Tekstil makineleri ithalatı (M)
- Kota miktarları (K)
- Dokuma sanayiinde gerçekleştirilen yatırımlar (SY)
- Hammadde, yardımcı madde girdileri (HY)

Türk tekstil sanayii ürünlerine uygulanan kota miktarları ile ilgili değişken dummy değişken olarak kullanılmıştır. Türkiye üzerindeki kota uygulamaları 1982 yılından itibaren söz konusu olduğundan, 1970-1982 yılları (0) ile 1982-1985 yılları (1) ile ifade edilmiştir.

Faktörlere ait veriler Ek B ve C dedir.

5.5.1. Denklem Tahminleri

Tahmin çalışmasından önce, veriler açısından denge sağlanması amacıyla, milyon TL değeriyle ifade edilen değişkenler ihracat döviz kuru ile, ihracat kredisi ve vergi iadesi de GSMH zımni deflatörü ile oranlanıp kullanılmıştır.

Tek tek ele alındıkları zaman, dokuma sanayiinde gerçekleştirilen sabit yatırımlar, (t değeri: -1.50), hammadde, yardımcı madde vb. girişler (t değeri: 1.02) ve pamuk üretimi (t değeri: 0.97) t testini (0.90 güven derecesi ile t tablo değeri : 1.751) geçememişler, bu yüzden model tahminlerinde kullanılmamışlardır.

Yukarıda sözü edilen diğer değişkenlerin, tekstil ihracatı (TI) ile ilişkileri ve t değerleri:

<u>B.sız Değr.</u>	<u>t</u>	<u>R²</u>	<u>Katsayısı</u>
OV	6.15	.73	0.15
VI	6.92	.77	0.43
IS	6.61	.76	0.03
H	7.51	.80	0.21
D	11.52	.90	3.95
M	2.01	.22	4.48
KD	2.49	.31	0.0006
K	8.28	.83	1266.3

Kullanılmak istenilen değişkenlerin, sektör ihracatı ile ilişkileri, korelasyon katsayıları, tekstil makineleri ithalatı (0.43) hariç, oldukça yüksektir ($0.85 < r < 0.95$).

Bu değişkenler, hem tek tek hem de birbirleriyle ilgili olanlar toplanıp, bir değişken olarak model tahmininde kullanılmıştır. Böylece, bağımsız değişkenler arasındaki çoklu bağlantı ilişkisinden kaynaklanarak ortaya çıkan, t testini geçememe ya da işaretin beklenilen aksine çıkması gibi sonuçlar ortadan kalkmıştır.

Toplanan değişkenlerden biri, sanayi sektörüne verilen ihracat kredisi ve vergi iadesinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan, toplam teşviklerdir (TT).

$$TT = OV + VI$$

Diğeri, katma değer, yabancı ülkelerden sağlanan aramalları ve tekstil makineleri ithalatının toplanmasıyla elde edilen alt yapı kısıtıdır (AK).

$$AK = KD + H + M$$

Bir başka toplam da, yalnızca aramalı ve tekstil makineleri ithalatının toplanmasıyla elde edilen değerdir (HM).

$$HM = H + M$$

Bu değişkenlerle birlikte daha önce değinilen diğer değişkenler çeşitli gruplar halinde denenip, sektör ihracatının iyi açıklayan modeller bulunmaya çalışılmıştır. Deneme sonucunda, bazı faktörlerin üzerinde durularak, bunlar arasında denklem tahminleri yapıldığında, tablo 5.3'de izlenebileceği gibi aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

1 no.lu denklemde, toplam teşvikler, altyapı kısıtı ve yabancılardan talebinin belirlenebilmesi amacıyla imalat sanayi döviz kuru bir arada denenmiştir. Bu faktörler ihracattaki değişikliğin 0.98 ini açıklayabilirken, toplam teşvikler yerine vergi iadesi denendiğinde (denklem no : 4), değişkenlerin açıklama oranları az da olsa yükselmiştir (0.983).

Toplam teşvikler, döviz kuru ile bir yıl gecikmeli alt yapı kısıtı bir arada kullanıldığında (denklem no:3) bir önceki modellere göre açıklama düzeyi azalmıştır (0.977). Döviz kuru ve teşvikler ile yurt dışından temin edilen maddelerin ihracat üzerindeki etkilerinin belirlenebilmesi amacıyla, sadece hammadde ve

Tablo 5.3
Tekstil Sanayii İhracatını Etkileyen Değişkenler

Denklem No	Sabit Katsayı	VI	TT	D	AK	AK(-1)	H(-1)	M(-1)	HM	HM(-1)	R ²	DW
1	-86.29 (-1.34)	-	0.05 (6.10)	2.50 (9.24)	0.0001 (2.91)	-	-	-	-	-	.980	2.75
2	-22.96 (-0.43)	-	0.03 (3.49)	2.34 (6.96)	-	-	-	-	-	0.06 (2.72)	.980	2.68
3	-53.19 (-0.74)	-	0.05 (5.44)	2.49 (8.23)	-	0.0001 (2.26)	-	-	-	-	.977	2.76
4	-98.65 (-1.65)	0.18 (6.75)	-	2.50 (10.17)	0.0002 (3.35)	-	-	-	-	-	.983	1.63
5	-43.49 (-0.97)	-	0.04 (4.81)	2.20 (7.87)	-	-	-	-	0.06 (3.50)	-	.984	2.81
6	-119.20 (-2.38)	0.197 (8.88)	-	2.32 (11.09)	-	0.0002 (4.76)	-	-	-	-	.989	2.29
7	-62.79 (-2.48)	0.145 (9.38)	-	1.94 (11.97)	-	-	-	-	-	0.08 (7.95)	.995	1.62
8	-57.50 (-2.47)	0.14 (9.85)	-	1.94 (12.69)	-	-	0.08 (8.51)	-	-	-	.996	1.79
9	-26.58 (-0.98)	0.14 (10.50)	-	1.97 (14.10)	-	-	0.08 (9.55)	-3.48 (-1.83)	-	-	.997	2.68

makine ithalinin toplamı denendiğinde (denklem no:5) bir önceki modele oranla yükselmiştir. Hammadde ve makine ithalatının toplam değeri, başka bir denklemde (denklem no:2) gecikmeli olarak kullanıldığında, açıklama oranı oldukça düşmüştür.

Ara malı ve makine ithalatı bir yıl gecikmeli olarak, vergi iadesi ve döviz kuru ile kullanıldığında (denklem no:7), daha önceki modellerde elde edilen açıklama oranlarından yüksek bir sonuç (0.995) ortaya çıkmıştır. Aramalı ve makine ithalatının gecikmeli olarak iki farklı değişken şeklinde modele katılmasıyla (denklem no:9), en yüksek açıklama oranı (0.997) elde edilmekle birlikte, gecikmeli makine ithalatı beklenilenin aksine negatif sonuç vermiştir. Makine ithalatı çıkarılarak, yeniden denendiğinde, (denklem no:8), oldukça yüksek bir açıklama oranı (0.996) elde edilmiştir.

Denklem tahminlerinde, tekstil ihracatını en iyi açıklayan 8 no.lu denklemdir. Vergi iadesi, döviz kuru ve gecikmeli olarak alınan aramalı ithali sektör ihracatındaki değişmelerin yaklaşık 0.996unu açıklayabilmektedirler. Parametrelerin t testini (0.90 güven derecesi ile t tablo değeri = 1.751) geçmeleri, kullanılan değişkenlerin ihracatı açıklamada etkileri olduğunu göstermektedir. Hata terimleri arasında ilişki olup olmadığının belirlenebilmesi amacıyla yararlanılan Durbin-Watson (DW) testinin (0.01 önemlilik derecesi ile $dl = 0.59$ $du = 1.46$) sonucu da, hata terimleri arasında ilişkinin olmadığını ifade etmektedir.

5.5.2. Sonuçlar

Yukarıda açıklanmaya çalışılan denklem tahminlerinden çıkarılabilecek sonuçlar özetlendiğinde :

Türkiye'de, sektöre verilen teşvikler ihracatı olumlu yönde etkilemektedir. Türk Hazır Giyim sektöründe Teknolojik ve Yapısal Değişim Konulu (26.12.1988) seminerde, sunulan bir bildiride, ihracat teşvik tedbirlerinin 83 kalemi kapsadığı ve sektörün bu tedbirlerden yeterli düzeyde yararlanmakta olduğuna değinilmiştir. Teşvik uygulamalarında, denklemlerde ortaya çıkan sonuca göre ihracat vergi iadesi, önemli bir yere sahiptir. Buna rağmen, yine aynı seminerde yapılan açıklamada sektörün vergi iade oranlarından en az yararlanan sektör olduğu belirtilmiştir (Kozanoğlu, H., (1988)) . Sektör vergi iade oranlarından daha iyi yararlandığı takdirde, ihracatı da bundan dolayı önemli ölçüde artabilecekti.

İhracatın açıklanmasında, katma değer, aramalı ve makine ithalatı da özellikle gecikmeli olarak denklemde yer aldığı etekli olmaktadır. Bu durum özellikle, üretim için gereken altyapının temini-üretim-ihracata yönelme sırası dikkate alındığında oldukça doğaldır.

Aramalı olarak boya ve ülkede bulunmayan bazı ipliklerin temini döviz kaybına neden olmaktadır. İhracat üzerinde etkili olan diğer bir faktör de, teknoloji transferinikapsayan tekstil makineleri ithalatıdır. Bu faktör, bir yandan döviz çıktısına yol açarken, diğer taraftan sektör ihracatının artmasında etkili olmaktadır. İleri tekniğin kullanıldığı makinelerin, maliyetlerde yarattığı fark ve ihracattaki önemi bir

kez daha ortaya çıkmaktadır. Ülke içinde bu özellikteki makinelerin üretilmesi ise, sektöre daha büyük katkılar sağlayabilecektir. Bu bakımdan, teknolojik gelişmelere gereken önemin verilmesi, özellikle ihracata yönelik büyümede önemli olabilir.

İmalat sanayii döviz kuru da, ihracatı etkileyen faktörlerden biridir. Ülke parasının değer kaybetmesiyle, sektörün ihracatı artmaktadır. Zira kurun yükselmesiyle, yabancıların satınalma güçleri de artmaktadır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Tekstil ürünlerine olan talep, zaman zaman ekonomik durgunluklar nedeniyle azalsa da, 20. yy'ın başlarından günümüze kadar artmıştır.

Talebin belirlenmesinde ülke gelirleri ve nüfus artışı etkili olmaktadır. Genelde, gelir artışına bağlı talep artması, nüfus artışına bağlı talep artışından daha yüksektir. İlgili bölümde de değinildiği gibi gelir artışı % 11.9 oranında bir talep artmasınayol açarken, nüfusartışı % 5.8'lik bir artış sağlamıştır (S.26).

Ülke gruplarına göre incelendiğinde de, benzer sonuçlarla karşılaşılma birlikt, özellikle GOÜ'lerde gelir-talep elastikiyeti ilişkisi sonucu gelir artışının talep üzerinde etkisi daha fazla olmuştur.

Artan talebin karşılanabilmesi için yapılan üretim ve satışlar, canlı bir ticaret ortamı yaratmış, ticaretin kapsamı da zamanla değişmeye başlamıştır. Önceki yıllarda iplik ve kumaş ticaretinin oranı fazla iken, son yıllarda hazır giyim önemli bir paya sahip olmuştur.

Ticaretin kapsamı ülke gruplarına göre incelendiğinde de iplik, kumaş ticaretinde gelişmiş ülkelerin payının azaldığı, GOÜ paylarının arttığı görülmektedir. Hazır giyim sektöründe ise GOÜ ler % payları açısından daha avantajlı durumdadırlar.

GOÜ'ler, yapılarına uygun maddelerde üretimlerini artırıp, ihracata yönelerek milli gelirlerinin artmasına katkıda bulunabileceklerdir. Zira ihracatın büyümeyi arttırıcı etkileri, bazı araştırmacılar tarafından ileri sürülmüştür. İhracatın büyüme üzerindeki etkileri bölümünde değinilen bu çalışmalarda ihracat ile büyüme arasında pozitif bir korrelasyon olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu konuda en belirgin örnek, yine bölümde yer aldığı gibi, özellikle 1965-73 yılları arasında % 31.7 oranında ihracat artışı ve % 6.9 oranında milli gelir artışına sahip olan G. Kore dir (S.38).

Diğer açıdan GOÜ'ler ihracat ile uluslararası piyasalarda pay sahibi olabilirler. Nitekim 1950'lerde dünya ticaretinin başlamasıyla birlikte, bu ülkelerde yapılarına uygun üretim faaliyetleri ile uluslararası pazarlara açılmaya başlamışlardır. Bu üretim faaliyetleri içinde tekstil ürünleri de büyük paya sahipti.

1950-80 yılları arasında GOÜ'lerde üretimde meydana gelen % gelişmeler, gelişmiş ülkelere oranla daha fazlaydı. Gelişmiş ülke ithalatında da sektörün oranı oldukça yüksektir.

1980 sonrası gelişmeler incelendiğinde ise, GOÜ'lerin değerlendirilmesinde verilerinden yararlanan G. Kore ve Türkiye'nin ihraç paylarında artış olurken, H. Kong'da: makina ve tekstil dışı imalat sanayii ürünleri ihracatı artmış, bu sebeple de ülkenin tekstil ihracatı azalmıştır.

Bu dönemde gelişmiş ülkelerin toplam ithalatlarında GOÜ'lerin tekstil ürünlerinin payı ortalama % 30'du.

GOÜ'lerden bazıları, örneğin: H.Kong, G.Kore, Singapur, Brezilya, gelişmiş ülkelerin ihrac paylarına yakın bir oran elde ederek, dünya ticaretinde ileri ilk 20 ülke arasına girmeyi başarmışlardır.

Çin, H. Kong, G.Kore, Tayvan ve Japonya'dan oluşan D. Asya ülkelerini kapsayan grubun tekstil sektöründe gösterdiği gelişme, diğer ülkelerin ihrac ürünleri değerlerinde meydana gelen azalmalar, dünya ticaretinde yapısal değişiklikleri ortaya çıkarmıştır.

Tekstil sanayii, sadece GOÜ'lerin faaliyette bulunduğu bir konu değildir. En büyük rakipleri de B. Almanya, İtalya, Japonya gibi ihracatta ilk sıralarda yer alan gelişmiş ülkelerdir. Bu ülkeler karşısında GOÜ, maliyet kalemleri içinde yer alan işçi ücretlerinin düşük olmasıyla avantaja sahiptirler. Türkiye'nin durumu ise GOÜ'ler arasındaki karşılaştırmalarda ülkeye olumlu bir fark yaratabilecek düzeydedir. İlgili bölümde de belirtildiği şekilde, Türkiye'ye üstünlük kazandıran diğer bir faktörde pamuk üretimidir. Dünya pamuk üreticileri içinde yedinci sırada yer almaktadır.

Yapılarına uygun olsa da, GOÜ'lerin sektörle ilgili sorunları da vardır. Verim düşüklüğü bu sorunlardan birini oluşturmaktadır. Kalifiye işgücü yetersizliği, kullanılan teknik verim düşüren sebeplerin başında gelmektedir, yenileme yatırımları ve çalışanların işbaşı eğitimleri de verim artırıcı faktörler arasında ilk sıralarda yer almaktadır.

Teknolojik gelişmeyi sağlayan ARGE harcamalarının oranı da bu ülkelerde düşüktür. Türkiye'de ise diğer GOÜ'lere oranla daha da düşüktür. Bu durum teknolojik değişimleri izleme konusunda önemli bir eksiklik yaratmaktadır.

Türkiye'de tekstile verilen önemin artmasıyla birlikte, sektöre verilen teşviklerde artmıştı. 1982-86 arasında verilen teşvik belgeleri sayısında % 1190 oranında bir artış kaydedilmişti (s.66). Sektörde yapılan yatırımlar da ilgili bölümde (4.2.2.) değinildiği gibi, kuruluş bölgelerine göre, yatırım indiriminden yararlanmıştı.

Sorunlardan bir diğerini de firma ölçekleri oluşturmaktadır. Türkiye'de 10'dan fazla işçi istihdam eden firmaların, 10 ve daha az işçi istihdam eden firmalara oranla üç kat daha fazla verim elde ettikleri saptanmıştır.

Sektörün öneminin artışı, sadece GOÜ'ler için değil, gelişmiş ülkeler içinde sözkonusudur. Bu ülkeler, uluslararası piyasalarda dahayüksek pay alabilmek için, teknoloji yoğun teknikten yararlanıp, birim maliyetlerini düşürmek ve GOÜ'lerden düşük fiyatla mal üretmek amacındadırlar. Üretimin makineleşmeye başlamasıyla birlikte, tekstil makineleri ticareti de gelişmeye başlamıştır.

Makine ticareti incelendiğinde, sektörde GOÜ'lerin önemli rakipleri olan B. Almanya, İtalya gibi ülkelerin ileri teknolojiye sahip makine üretip, sattıkları ortaya çıkmaktadır. GOÜ'lerde makine ihraç etmedirler. Fakat teknolojileri gelişmiş ülkelerin makineleri kadar ileri düzeyde değildir.

Sanayiinin giderek sermaye yoğun bir üretim dalı haline gelmesiyle, GOÜ'ler için uygun makine seçimi önemli bir problem haline gelmektedir. Kullanılacak makinenin, ülkede ki, zaman zaman birbiriyle çelişecek iki gereksinmeyi karşılaması gerekmektedir.

Seçilecek makine ve da yardımcı tesisat hem üretimi rekabetçi yapacak düzeyde gelişmiş olmalı, hem de sermaye yoğun olması nedeniyle işgücünde azalmalara yol açmamalıdır.

Teknolojik gelişmeler yeteri kadar sağlanamadığından, GOÜ'lerin makine üretimi azalmakta, tekstil maddeleri üretebilmek için gelişmiş ülkelerden teknoloji satınalmaları gerekli olmaktadır. Teknolojik gelişmeler bölümünde değinildiği gibi makinelerin ithali için uzun vadeli kredi sağlayamayan GOÜ'ler, yeni teknolojiden yararlanabilmek amacıyla yabancı sermaye şirketleri ya da büyük tekstil makineleri imal eden firmaların yan firmaları şeklinde üretimlerine devam etmek zorunda kalacaklardır.

Teknik gelişmelerle maliyet avantajı sağlamaya çalışan gelişmiş ülkeler, kendi piyasalarını da GOÜ ürünlerinden, izledikleri politika ile koruma çabasındadırlar. 1950'lerden itibaren MFA çerçevesinde GOÜ'lerin ihraç paylarında bir sınırlama yapmışlardır.

Bu korumacılık politikaları karşısında, tek yanlı kısıtlamalara yol açmayacak bir dış satım politikası izleyerek, ikili anlaşma yapmak, rekabetin az olduğu, yüksek kaliteli mal gruplarıyla ticarete katılmak, kotaya tabi mallar yerine başka mallara ağırlık vermek GOÜ'lerin yapabilecekleri faaliyetlerdir.

Uluslararası rekabette, Türkiye'nin alacağı tedbirler bölümünde (4.7) de değinildiği şekilde, Türk tekstil sanayiine rekabet avantajı sağlayan faktörler, işçi saat ücretlerinin düşük, pamuk ipliğinin kaliteli olmasıdır. Ülkenin uluslararası piyasalarda önemli paylara sahip olabilmesini sağlayacak faktörlerden birisi de

seri ve standart üretimdir, bu ise teknoloji ile olabilir, sektörde kullanılan makineler ise teknoloji olarak, Avrupa ve U. Doğu ülkelerinde kullanılan makinelere oranlayetersiz kalmaktadır. Dışardan ithal edilen makineler de üretim maliyetlerini artırmakta, özellikle kendi teknolojisini kendi üreten G. Kore gibi, U. Doğu ülkeleriyle olan rekabetin de, olumsuz sonuçlar yaratmaktadır. Düşük ücretlerden elde edilen maliyet avantajı da ortadan kalkmakta, büyük fiyat farklılıklarına neden olabilmektedir. Örneğin; hazır giyim alt sektöründe ileri teknolojiyi içeren makinelerin kullanıldığı, pantolon gibi ürünlerde, Türkiye'nin ihraç fiyatları oldukça yüksektir.

Sanayiide, ileri teknoloji düzeyi için teknoloji satın alımları, maliyetlerin yükselmesine neden olduğundan, teknoloji satın alan firmalar yerine, teknoloji üreten ve satan firmalar, teknoloji aktaran ve uygulayan meslek adamları yetiştiren eğitim kurumları yerine, bilgi ve teknoloji üreten eğitim kurumlarının yaratılması daha uygun olabilir. Bunun için sanayiide, kalite kontrol, planlama ve araştırma birimlerinin hızla kurulması, üniversitelerde araştırma tekniklerinin arttırılması faydalı olabilir.

Bu konularda üniversite-sanayi işbirliği önem kazanır. Her iki kurum da bu durumdan yararlanabilir. Üniversiteler eğitim faaliyetiyle sanayiie en üst düzeyde nitelikli insangücü sağlayıp, araştırma etkinliğiyle tekstil teknolojisinde ve işletmeciliğinde ki en son ve yeni bilgileri sunma görevini üstlenebilirler, ayrıca işletmelerde sınırlı uzman kadroları ile yeni teknolojilerin getirilmesi, yeni yatırımların planlanması gibi durumlarda çok yönlü ve zaman alan araştırmaların yapılması güçtür, bazı konuların araştırılması,

incelenmesi için bir işletmede gerekli araç-gereç bulunmayabilir. Çok yönlü eğitim, araştırma yapan üniversiteler olanakları çerçevesinde bu konularla ilgili araç ve gerece sahip olabilirler.

Üniversite açısından da; sanayiın bu kuruma yönelttiği problemler, bunların çözümü için sağlanacak olanaklar, üniversitenin o alanda gelişmesini sağlayabilecektir. Ayrıca, kurumun kendi olanaklarıyla sağlamadığı araç, gereç ve uzman gereksinimleri sanayii tarafından karşılanabilir.

Gelişmiş ülkelerin, sanayileşme süreçlerinde teknik eğitimdeki gelişme ile sanayiide ki gelişme ve değişim arasında çok sıkı ilişkilerin bulunduğu ileri sürülmektedir.

Türkiye'de, tekstil sanayiinin son yıllarda ulaştığı gelişme düzeyi, eğitim alanında görülememektedir. Sanayiinin eğitim sorunları, daha çok kalifiye işçi ve teknisyen yetiştirme alanlarında yoğunlaşmaktadır. Türkiye'de verim düşüren faktörlerin başında kalifiye işgücü noksanlığı yer almaktadır. Kalifiye işçi olarak yetişecek meslek lisesi öğrencilerinin okul-sanayii işbirliği çerçevesinde, tekstil fabrikalarında pratik eğitim açıklarını kapatmaları tekstil üretiminin sürekliliği ve karmaşıklığı nedeniyle zordur. Bu nedenle meslek okullarında, pratik eğitim yapılmasına uygun işletmeler niteliğinde uygulama atölyeleri kurulması iyi olabilir. Sanayii asıl ihtiyacı olan teknisyen niteliğinde ara insan gücü eğitimi yapan meslek yüksek okullarının sayıları, geniş atölye olanaklarıyla donatılmış olarak tekstil sanayiinin yoğun olduğu bölgelerde geliştirilip, nitelik olarak da yeterli insangücünü yetiştirecek düzeye getirilebilir.

Çalışanların işbaşı eğitimleri de verim arttırma tekniklerindendir. İşe yeni giren bir personel için olduğu kadar, gelişen yeni teknoloji ve metodların öğretilmesi amacıyla bir işi belirli bir bilgi ve beceri çerçevesinde yapmakta olan personel için de önemlidir.

Uygulama bölümünde ilk olarak, karşılaştırmalı avantaj ile karşılaştırmalı ihracat katsayısı formüllerinden hareketle tekstil sektörü ile imalat sanayiinin 1980-1988 dönemlerindeki mukayesesi yapılmıştır. Buna göre, tekstil sektörü her dönemde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olurken, imalat sanayiinde ithalatın ihracattan fazla olması nedeniyle zaman zaman üstünlüğün yok olduğu görülmüştür. Tekstil sektörünün ihracat değerleri ise incelenen dönemlerde ithalat değerlerinden yüksek olmuştur. Bu açıdan, sektör ülkeye döviz kazandırmakta ve döviz tasarrufuna olanak sağlamaktadır.

Diğer çalışma sonucunda da, iki sektör ihracatında da ülke dış piyasalarda rekabetçi bir yapıya sahip olduğu, katsayıların büyüklükleri dikkate alındığında tekstil sektörünün daha avantajlı olduğu ortaya çıkmıştır.

İhracatın milli gelir üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizinde, gelişmekte olan ülkeler de olduğu gibi Türkiye'de de toplam ihracatın, geliri açıklama oranı oldukça yüksek bulunmuştur. İhracatta önemli bir payı olan tekstil sektörü ihracatının da ayrı bir açıklayıcı değişken olarak kullanılması sonucunda sektör ihracatının da toplam ihracatta olduğu gibi oldukça yüksek oranda gelirdeki değişimleri açıkladığı görülmüştür. Özellikle ihracata yönelik politikanın izlenmeye başlandığı 1980 sonrasında ihracat ve gelir arasındaki ilişki daha da artmıştır.

Ülkede sektör ihracatını arttırıcı önlemler alındığı takdirde sağlanacak döviz girdisi ile ulusal gelirden önemli artışlar sağlanabilecektir.

Bu üç bölümde ülke ekonomisindeki önemi bir kez daha yinelenen sektörün ihracatını ise başlıca üç faktör etkilemektedir. İlki toplam teşvikler adı verilen ve ihracat kredileri ile vergi iadesinden oluşan faktördür. Vergi iadesi tek kullanıldığında sektör ihracatını oldukça yüksek oranda açıklamaktadır.

İkinci faktör, sektöre ait katma değer, makine ithalatı ve aramalı ithalatından oluşan üretim için gerekli alt yapı kısıtıdır. Gecikmeli olarak ele alındığında doğal olarak açıklama oranı yükselmektedir. Ülke, kullanacağı teknolojiyi üretme imkanına sahip olursa maliyet avantajları ile ihracatı artarken, döviz çıkışı ortadan kalkacağından daha iyi ihracat geliri sağlayabilecektir.

Ülke parasının değer kaybetmesi de, dış talebin satınalma gücünü arttırdığı için ihracatı arttırmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKKAR, M.E., (1982), 1970-1980 Döneminde Kredi Politikaları, İhracat ve Yatırım Kredilerine Genel Bakış, D.P.T. Teşvik ve Uygulama Dairesi, Ankara.
- AGGARWAL, V.K., (1986), Liberal Protectionism, The International Politics of Organized Textile Trade, California University Press, U.S.A.
- ALPAR, C., (1982), Az Gelişmiş Ülkelerin Dış Ticaret Sorunları ve Sanayileşme, Ankara İ.T.İ.A. Yayın No. 195, Ekonomi Fakültesi Yayın No: 1982/2, Ankara.
- ALPAY, H.R., (1987), AET Öncesinde Tekstil Sanayiinin Sorunları, Bursa Ekonomi, Eylül Sayısı, Bursa.
- ANJARIA, S. ve Diğerleri, (1981), Trade Policy Developments In Industrial Country, International Money Fund, July 1981, Washington.
- ANSON, R. ve SIMPSON, P., (1988), World Textile Trade and Production Trends, The Economist Intelligence Unit Special Report, No.1108, Londra.
- BALASSA, B., (1980), The Process of Industrial Development and Alternative Development Strategies, World Bank Staff Working Paper No: 438, Washington D.C.
- BALASSA, B., (1981), The Newly Industrializing Countries in the World Economy, Pergamen Press, N. York.
- BAŞER, G., (1986), Tekstil Sanayiinin Sorunları ve Çözüm Önerileri, Türk Tekstil Sanayiinin Yapısı ve İhracatta Karşılaşılan Güçlükler Semineri, Milli Prodüktivite Merkezi (MPM) Yayınları No: 342, Ankara.
- BERKMEN, S., (1987), Türkiye'de Tekstil Ürünleri İhracatı ve Gelişimi, Sanayi Ürünleri İhracat Semineri, 18-19 Haziran 1987, T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME), İ.T.O., İstanbul.
- BERKSOY, T., (1984), Azgelişmiş Ülkelerde İhracata Yönelik Sanayileşme, Belge Yayınları, İstanbul.

- Boston Caunsulting Group, (1985), Turkish Textile Sector Restructuring Study, Devonshire House, London, Vol. 9,10.
- CABLE, V. ve BAKER, B., (1983), World Textile Trade and Production Trends, The Economist Intelligence Unit Special Report, No.152, Londra.
- CANSEVER, G., (1986), Türkiye'de Tekstil İşçi ve Nezaretçisi Eğitim Düzeyi ve Geleceği, Türk Tekstil Sanayinin Yapısı ve İhracatta Karşılaşılan Güçlükler Semineri, MPW Yayın No: 342, Ankara.
- CHENERY, H.B. ve KEESİNG, D.B., (1979), The Changing Composition of Developing Country Exports, World Bank Staff Working Paper No: 314, Washington D.C.
- CLINE, W.R., (1984), Exports of Manufactures From Developing Countries, The Brookings Institution, Washington.
- Conference Board, (1977), The Changing World Economy Problems of Inderdependence, N. York.
- DEMİRGİL, D., (1986), Textile Sector Exports; Problems and Prospects, Tekstil-Teknik Dergisi, Yıl :2 S.17, İstanbul.
- DPT., (1983), Türkiye ve AET'de Tekstil Sektörü, Yayın No: 1869, AETB : 3, Ankara.
- DPT., (1985), Dünyada ve Türkiye'de Tekstil Sanayii, Yayın No: 2003, AETB : 17, Ankara.
- DSİYB., (1982), Dünyada ve AT'de Tekstil Sektörünün Yapısı ve Gelişimi, Ankara.
- DOĞAN TURUNÇ, İ., (1985), Araştırmanın Önemi, Tekstil-Makina, TMMOB Yayını, 5 Mayıs.
- DURUİZ, L. ve YENTÜRK-ÇOBAN, N., (1988), Technological and Structural Change in the Turkish Clothing Industry, İstanbul Turkish Social Science Association, İstanbul.
- Dünya Gazetesi, (1986), "Türkiye'nin Tekstil İhracatı", 5 Temmuz, İstanbul.
- Dünya Gazetesi, (1988 a), "Dünya'nın En Büyük Tekstil Kuruluşları", 22 Ağustos, İstanbul.

Dünya Gazetesi, (1988 b), "Tekstil İhracatında Olumlu Gidiş Sürüyor", 1 Kasım, İstanbul.

Ekonomik Bülten, (1988), Tekstil Özel Eki, 5-11 Aralık, İstanbul.

Ekonomik Panorama, (1989), "Türkiye'nin AT'ye Yönelik Tekstil İhracatı", 6 Şubat, İstanbul.

ERDİNÇ, D., (1988), Tekstil Sanayiinin Ekonomimizdeki Yeri, İTKİBGS, Yıl.1, S.5, İstanbul.

FEDER, G., (1982), Exports and Economic Growth, World Bank Staff Working Paper No: 508, Washington D.C.

GATT, (1984), Textiles and Clothing in the World Economy, GATT, Cenevre.

GATT, (1986), Textiles and Clothing in the World Economy, GATT, Cenevre.

GÖNENÇ, J., (1988), AT'ye Yönelik Tekstil ve Konfeksiyon İhracatımızda Karşılaşılan Güçlükler ve Öneriler, İTKİBGS, Yıl.1, S.6, İstanbul.

GÜREL, C., (1988), Tekstil Sanayii, İTKİBGS, Yıl.5, S.6, İstanbul.

HOPKINS, K., (1971), Hong Kong: The Industrial Colony, Oxford University Press, London.

Hürriyet Gazetesi, (1988), "Tekstilde Kısıtlama", 1 Ekim, İstanbul.

Hürriyet Gazetesi, (1989), "Araştırma Geliştirme Harcamaları", 15 Şubat, İstanbul.

İKA, (1987), "Tekstil Makineleri İhracatı", Günlük Bülten No: 9521, 6 Kasım, İstanbul.

İstanbul Ticaret (1988), "Türkiye, Tekstilde H. Kong'u Geride Bıraktı, 22 Nisan, İstanbul.

İTKİBGS, (1987), Tekstil İhracatımızın Gelişimi, Aralık, İstanbul.

İTKİBGS, (1988), Dünya Tekstil Ticareti, S.6, İstanbul.

İ.T.O., (1987), Tekstil ve Konfeksiyon Semineri, Yayın No: 1987-9 İstanbul.

- İtalyan Tekstil Makine İmalatçıları Derneği, (1986),
Tekstil Makineleri İhracatı, Tekstil-Teknik
Dergisi, Yıl.2, S.22.
- İZMİR, G., (1987), Dünya Ekonomisine Bakış, Banka ve
Ekonomik Yorumlar Dergisi, Yıl: 24, S.12.
- KARLUK, R., (1984), Uluslararası Ekonomi, Bilim Teknik
Yayınevi, İstanbul.
- KAZGAN, G., (1972), Uluslararası Ekonomi, Kindleberger-
den Uyarlama, Yalkın Ofset Matbaası, İstanbul.
- KAZGAN, G., (1984), Ekonomide Dış Açık Büyüme, Altın
Kitaplar Matbaası, İstanbul.
- KOZANOĞLU, H., (1988), Hazır Giyim İhracatının Teşvikin-
de Yeni Uygulamalar, Türk Hazır Giyim Sektöründe
Teknolojik ve Yapısal Değişim, 26.12.88 Semineri,
Türk Sosyal Bilimler Derneği, İstanbul.
- LARY, H.B., (1968), Imports of Manufactures From Less
Developed Countries, National Bureau of Economic
Research Studies in International Economic Re-
lations 4, Colombia University Press, N. York.
- MILANOVIC, B., (1986), Export Incentives and Turkish
Manufactured Exports, World Bank Staff Working
Paper No: 768, Washington.
- OECD., (1983), Network of International Trade in Texti-
les, Paris.
- OECD., (1988), Economic Outlook, 43, France.
- ÖZELÇİ, H., (1987), Sanayi Ürünleri İhracatımızda Ulus-
lararası Düzeyde Karşılaşılan Sorunlar ve Uygula-
malar, İGEME-İ.T.O. Sanayi Ürünleri İhracat Semi-
neri, 18-19 Haziran, İstanbul.
- ÖZENÇ, E., (1988), Dünya Tekstil ve Giyim Üretimi, Dış
Ticaretindeki Gelişmeler ve Türkiye'nin Durumu,
İGEME.
- ÖZER, A., (1988), Tekstil Sektörü Raporu, T.C. Sınai
Kalkınma Bankası A.Ş.
- PAZARCIK, O. ve DOĞAN TURUNÇ, İ., (1984), Türkiye'de Teks-
til Sanayiinin Teknolojik Düzeyi ve Gelişimi, MPM
No: 310, Ankara.

- PAZARCIK, O. ve DOĞAN TURUNÇ, İ., (1986), Türkiye'de Tekstil Sanayii Teknolojisinin Mevcut Durumu ve İhracat Açısından Geleceği, MPM No: 342, Ankara.
- ŞENESEN, Ü., ve Diğerleri (1986), Türkiye Ekonomisi İçin Bir Ekonometrik Model Denemesi, İ.T.O. Yayın No: 1986-2, İstanbul.
- ŞENSES, F., (1988), Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna Üyeliğinin Dış Ticaretimize Etkileri, Türkiye Dış Ticaret Derneği (TUKTRADE), Yayın No: 1988-5 Genel Yayın No: 12, Ankara.
- Tekstil Danışmanlık Servisi, A.Ş., (1988), 6.5 Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu, Pamuklu-Yünlü Sektörü Raporu, İstanbul.
- TİD., (1987), "Dünyanın En Önemli Pamuk Üreticileri", S.113, İstanbul.
- TİD., (1988 a), "G.Kore ve Bazı Ülkelerde Tekstil Sektörü", S.120, İstanbul.
- TİD., (1988 b), "Dünya Tekstil Ticareti ve Tüketimi", S.125, İstanbul.
- TİD., (1988 c), "Dünya Tekstil Ticareti ve Tüketimi", S.126, İstanbul.
- Textile Statistics Bureau, (1988), Quarterly Statistical Review, Reedham House, No: 168, Manchester.
- TOGAN, S. ve Diğerleri, (1988), Report on Developments in External Economic Relations of Turkey, Turk Trade Research Center, Ankara.
- Türk Dış Ticaret Derneği, (1988), Türk Tekstil Sanayinin Yapısı, Dış Ticarete Durum, S.10, İstanbul.
- TMMOB., (1984), Ulusal Tekstil Sempozyumu 26-30 Kasım, Bursa, Yayın No: 113.
- TMMOB., (1986), III. Ulusal Tekstil Sempozyumu 4-7 Kasım, Bursa, Yayın No: 123.
- Tekstil -Teknik Dergisi, (1988), "Türk Tekstil Sanayii Üzerine", Yıl:4, S.43, İstanbul.
- TTSİS., (1984), Serbest Piyasa Ekonomisi İçinde Türk Tekstil Sektörünün Sorunları Semineri, 27-29 Mayıs Marmaris, İstanbul.

TTSİS., (1986), Tekstilde Verimlilik Semineri, Mayıs, İstanbul.

TTSİS., (1987), Uluslararası Tekstil Sanayicileri, Federasyonu 1986 Yılı Helsinki Konferansı ve Ülke Raporları, İstanbul.

UN., (1966), Report of The United Nations Interregional Workshop on Textile Industries in Developing Countries, N. York.

UNCTAD., (1983), International Trade in Textiles With Special References to The Problems Faced by Developing Countries, TD/B/C. 2/215/R, Paris.

UNIDO., (1979), Monographs on Appropriate Industrial Technology For Textile, No:6, N.York.

Union of Chambers of Commerce, Industry, Maritime Trade and Commodity Exchanges of Turkey, (1987), Economic Reports, Publication No. 39-14, Ankara.

ÜNLÜ, N., (1987), Sanayi Ürünleri İhracatına Genel Bir Bakış, Sanayi Ürünleri İhracat Semineri 18-19 Haziran, İGEME-İTO, İstanbul.

YENTÜRK-ÇOBAN, N., (1988), Hazır Giyim Sektöründe Toplam Faktör Verimliliğindeki Büyüme, Türk Hazır Giyim Sektöründe Teknolojik ve Yapısal Değişim Semineri, 26 Aralık, Türk Sosyal Bilimler Derneği, İstanbul.

İSTATİSTİKLER

DİE., İstatistik Yıllığı, 1970-1986 DİE, Ankara.

DİE., Dış Ticaret İstatistikleri, 1985-1987 DİE, Ankara.

GATT., International Trade, 1978-1986 GATT, Cenevre.

İTO., Aylık Ekonomik Veriler, 1989, İ.T.O. Etüt ve Araştırma Şubesi.

OECD., Statistical Annex, 1987, DSTI/INDI 87. 2, OECD, Paris.

UN., Economic Commission For Europe, Bulletin of Statics on World Trade in Industrial Products, 1965-1983, UN, Paris.

UN., Handbook of International Trade and Development
Statistics, 1987, UN, N. York.

UNIDO., Handbook of Industrial Statistics, 1988,
UNIDO, Viyana.

World Bank, World Development Report, 1980-1987,
Washington.

EK A
TABLO A.1.

Yıllar	Toplam İthalat (Milyar dolar)	İmalat San.İt.İmalat San. İh. (Milyar Dolar)	Tekstil San. it. (Milyon dolar)
1980	7.909	3.759	75.38
1981	8.933	4.641	89.32
1982	8.843	4.657	89.23
1983	9.235	5.177	97.769
1984	10.757	6.432	117.0
1985	11.343	7.052	118.94
1986	11.105	8.302	111.45
1987	14.163	10.101	204.0
1988	14.339	14.345	269.8

KAYNAK : Togan S. ve Diğerleri (1988), s.15, İ.T.O., (1989), s.30,36.

TABLO A.2.

Yıllar	Dünya Toplam İhracatı (Milyar Dolar)	Dünya İmalat San. İhr. (Milyar Dolar)	Dünya Tekstil San. İhr. (Milyar Dolar)
1980	1989	1095.0	40.7
1981	1963	1090.10	42.8
1982	1844	1053.70	38.8
1983	1808	1057.20	38.9
1984	1907	1148.0	41.5
1985	1922	1197.0	55.4
1986	2119	1237.45 (X)	66.30
1987	2244.02 (X)	1318.5	-
1988	2362.95	1401.69	-

(X) OECD (1988) Değişme oranından hesaplandı.

KAYNAK : UNCTAD (1987) , GATT (1985-1986). OECD (1987)
S.10, GATT (1986), s.54 ve İTKİB (1988), s.24.

EK B

TABLO B.1.

Yıllar	Toplam İhracat (Milyon dolar)	GSMH (1968 Sabit F. milyon TL)	Tekstil San. İhracatı (milyon dolar)
1970	588.0	125425.2	28.85
1971	677.0	138185.3	37.49
1972	885.0	148476.5	54.84
1973	1317.0	156457.6	107.8
1974	1532.0	168012.9	149.4
1975	1401.0	181383.3	127.5
1976	1960.0	195750.0	265.3
1977	1753.0	203358.2	259.843
1978	2288.0	209182.6	309.112
1979	2261.0	208343.1	320.0
1980	2910.0	206120.9	424.4
1981	4700.0	214671.7	802.9
1982	5746.0	224542.8	1058.7
1983	5728.0	231863.4	1300.1
1984	7134.0	245521.2	1877.7
1985	7953.0	258170.1	1791.2
1986	7456.7	278806.2	1852.9
1987	10190.0	297813.1	2710.8
1988	11662.0	323289.3	3143.4

KAYNAK : Şenesen, Ü. ve diğerleri (1986), Ek 2 S.3,1,
İ.T.O., (1988) s.27, Ekonomik Panorama (1989).

EK C

TABLO C.1.

Yıllar	Sanayi Sek. Verilen Orta Vadeli Kredi (Milyon TL)	Dokuma San Sabit Yatırıml. (Milyon TL)	Kota Miktarları (0-1)
1970	0.0	671.0	0.0
1971	148.0	857.0	0.0
1972	496.0	2251.0	0.0
1973	2753.0	4051.0	0.0
1974	3324.0	7108.0	0.0
1975	2278.0	4651.0	0.0
1976	4124.0	4109.0	0.0
1977	5491.0	4193.0	0.0
1978	7972.0	3809.0	0.0
1979	8493.0	6222.0	0.0
1980	10762.0	13542.0	0.0
1981	93729.0	11763.0	0.0
1982	379157.0	10984.0	1.0
1983	547170.0	16164.0	1.0
1984	560904.0	58962.0	1.0
1985	717943.0	54939.0	1.0

KAYNAK : Akkar, M.E., (1982), s.41, Union of The Chambers of Commerce, Industry, Maritime Trade and Commodity Exchanges of Turkey (1987), s.160 ve Tekstil Danışmanlık Servisi (1988).

TABLO C.2

Yıllar	Pamuk Üretimi (000 ton)	Tekstil Makine ith. (milyon dolar)	Sektörde Çalışan Sayısı	Sektörün Katma Değ. (Milyon TL) (X)
1970	400000.0	17.4	159147.0	6061731
1971	522000.0	19.8	134338.0	5422549
1972	544000.0	66.7	144797.0	7216919
1973	513000.0	141.2	148801.0	8383268
1974	598000.0	211.6	155907.0	21562761
1975	480000.0	206.2	161981.0	11972570
1976	474827.0	154.5	178570.0	18125660
1977	574874.0	104.6	168835.0	21942860
1978	475000.0	105.8	179085.0	32777480
1979	476207.0	55.5	171966.0	6945148
1980	500000.0	98.4	176877.0	17178431
1981	478500.0	96.9	182814.0	162610232
1982	489000.0	100.2	192495.0	244001267
1983	522000.0	121.2	192688.0	305702417
1984	580000.0	204.5	202649.0	652900907
1985	520800.0	223.38	203345.0	879917937

KAYNAK : DİE, İstatistik Yıllığı 1970-1986, Anson, R. ve Simpson P., (1988) s.19,
UN (1970-1983), DİE, Dış Ticaret İstatistikleri (1983-1985),

(X) DİE (1970-1986) hesaplanmıştır.

TABLO C. 3

Yıllar	Sektörün H.madde, Y.mad. vb. girdileri	İmalat San. İhr. vergi iadesi (Milyon TL)	İmalat San. İhr. Döv. Kuru (TL/₺)	Aramalı İthalatı (Milyon dolar)
1970	7352474	204.0	10.22	431.2
1971	8888979	348.5	14.38	547.5
1972	12105945	625.5	13.85	696.591
1973	13527495	885.8	13.84	986.072
1974	19133593	882.6	14.02	2319.745
1975	25346654	1346.9	14.3	2574.264
1976	28758587	2995.6	15.83	2732.888
1977	32000408	3234.2	17.68	3363.191
1978	48627172	2645.8	24.32	2876.534
1979	81731869	2094.3	36.38	3376.534
1980	148183268	4777.3	76.86	6157.959
1981	354633153	24334.5	113.86	6546.858
1982	360354254	84745.1	163.54	6337.599
1983	529510993	148990.0	225.84	6675.42
1984	443067000	354000.0	359.99	7624.168
1985	710245000	200000.0	521.98	7835.721

KAYNAK : DİE, Yıllık İstatistikleri 1970-1986, Şenesen Ü. ve diğerleri
(1986) Ek 2, S.4,3.

TABLO C.4

<u>Yıllar</u>	<u>GSMH Zımni Deflatörü</u>
1970	1.1782
1971	1.3938
1972	1.6219
1973	1.9803
1974	2.5420
1975	2.9538
1976	3.4482
1977	4.2924
1978	6.1703
1979	10.6822
1980	21.5172
1981	30.5432
1982	38.9075
1983	49.8102
1984	74.6038
1985	107.6399

KAYNAK : Şenesen, Ü., ve diğerleri (1986), Ek 2, s.6.

ÖZGEÇMİŞ

7.2.1965 de doğdu. 1982 yılında İstanbul, Fatih Ticaret Lisesi'ni birincilikle bitirip, Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü'ne girdi. 1986 yılında bu fakülteden mezun olup, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bölümü'nde yüksek lisans programına katıldı.

**Y.G. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**